

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY VA O‘RTA
MAXSUS TA‘LIM VAZIRLIGI
TOSHKENT DAVLAT SHARQSHUNOSLIK
UNIVERSITETI**

SARVARA TASHALIYEVA

**TURK TILIDA
MATNLAR TO‘PLAMI
(o‘quv qo‘llanma)**

Toshkent - 2021

S.Tashaliyeva. Turk tilida matnlar to‘plami. O‘quv qo‘llanma. –
Toshkent, 2021. –178 bet

Mazkur o‘quv qo‘llanma “Filologiya va tillarni o‘qitish (turk tili)” , “Tarix(Sharq mamlakatlari va mintaqalari bo‘yicha)”, “Tarix (Markaziy Osiyo mamlakatlari bo ‘yicha)”, “Jahon siyosati (mintaqalar bo ‘yicha)”, Sharq falsafasi va madaniyati” ta’lim yo‘nalishlarida tahsil olayotgan talabalar uchun mo‘ljallangan. O‘quv qo‘llanmaga Ahmet Meralning “Kısa dünya tarihi” nomli kitobidan olingan matnlar kiritilgan. Undan oliy o‘quv yurtlarida asosiy sharq tili sifatida turk tilini o‘rganayotgan talabalar, til va tarix sohasida ish olib borayotgan mutaxassislar ham foydalanishlari mumkin.

Mas’ul muharrir:

P.U.Kenjayeve

Toshkent davlat sharqshunoslik universiteti “Turk filologiyasi” kafedrasida
dotsenti, filologiya fanlari doktori

Taqrizchilar:

X. Imomova

Toshkent davlat sharqshunoslik universiteti “Turk filologiyasi” kafedrasida
dotsenti, PHD

A.Tilavov

A. Navoiy nomidagi Toshkent davlat o‘zbek tili va adabiyoti universiteti
“Folklor va dialektologiya” kafedrasida dotsenti, filologiya fanlari nomzodi

Ushbu o‘quv qo‘llanma Toshkent davlat sharqshunoslik universiteti o‘quv-uslubiy kengashida muhokama qilingan va nashrga tavsiya etilgan.

Bayonnoma №2,.07.10.2021

© Toshkent davlat sharqshunoslik universiteti, 2021

SO‘Z BOSHI

Hozirgi globallashuv davrida mustaqil fikrlaydigan yuqori malakali kadrlar tayyorlashni sifat jihatidan yangi bosqichga ko‘tarish dolzarb masalalardan biridir. Malakali, bilim darajasi yuksak mutaxassislarni tayyorlash jarayonining eng asosiy jihatlaridan biri esa xorijiy tillarni mukammal bilish hisoblanadi. Toshkent davlat sharqshunoslik universitetining Turkshunoslik fakultetida ham turk tili ta‘limini rivojlantirish borasida bir qancha ishlar amalga oshirilmoqda. Sharq tillarini mukammal biluvchi, salohiyatli filologlar, tarjimashunoslar, siyosatshunoslar, tarixchilarni tayyorlash maqsadida chet tillarini o‘rgatish bo‘yicha xalqaro ta‘lim standartlarini joriy qilishga qaratilgan amaliy ishlar davom ettirilmoqda. Talabalarda hozirgi kunda Turkiyada ijtimoiy-siyosiy, mamlakatshunoslik, tarixiy-filologik va maishiy hayot doirasida qo‘llanilayotgan zamonaviy turk tilining og‘zaki va yozma shaklini erkin qo‘llay olish, muloqot olib borish ko‘nikmalarini shakllantirish uchun o‘quv qo‘llanmalar, darsliklar yaratilmoqda.

Mazkur o‘quv qo‘llanma “Filologiya va tillarni o‘qitish (turk tili)”, “Tarix(Sharq mamlakatlari va mintaqalari bo‘yicha)”, “Tarix (Markaziy Osiyo mamlakatlari bo‘yicha)”, “Jahon siyosati (mintaqalar bo‘yicha)”, Sharq falsafasi va madaniyati” ta‘lim yo‘nalishlarida tahsil olayotgan talabalar uchun mo‘ljallangan. O‘quv qo‘llanmaga Ahmet Meralning “Kısa dünya tarihi” nomli kitobidan olingan matnlar kiritilgan. Matnlar orqali turk tilining o‘ziga xosliklarini o‘rganishlari uchun berilgan savol va topshiriqlar nazariy darslarda olingan bilimlarni amaliy mashg‘ulotlarda mustahkamlash imkonini beradi.

O‘quv qo‘llanma talabalarda kasbiy kompetensiyani shakllantirishga xizmat qiladi. Kitobdan o‘rin olgan matnlarni o‘rganish orqali talabalar o‘rganilayotgan mamlakat tarixi, falsafasi haqidagi ma‘lumotlarni o‘zlashtiradi va madaniy, ilmiy mavzularda o‘z fikrlarni bayon etadi. Undan oliy o‘quv yurtlarida asosiy sharq tili sifatida turk tilini o‘rganayotgan talabalar, til va tarix sohasida ish olib borayotgan mutaxassislar ham foydalanishlari mumkin.

SÜMERLER VE YAZI

Hiç şüphesiz yazının bulunması insanlık tarihinin en önemli hadiseleri arasında yer alır. Tarih çağlarını başlatan bu gelişmenin başlangıcını M.Ö. 8000'lere kadar indirenler olsa da, genel kabul gören teze göre yazı M.Ö. 3500 yılında Aşağı Mezopotamya'da yaşayan Sümerler tarafından bulunmuştur. Yazının bulunması ile ilk siyasi oluşumlar kabul edilen şehir devletlerinin kurulması arasında eş zamanlılık dikkat çekmektedir. Bilgileri insan hafızasının zaaf ve yetersizliğinden koruma aracı olarak geliştirilen yazı, muhtemelen o dönemdeki ilk devletlerin bürokratik kayıtlarını tutma ihtiyaçlarından doğmuştur. Din adamları mabedlere getirilen hediyelerin kayda geçirilmesi sırasında bazı ürün ve hayvan adlarını çağrıştıran şekiller çizerek yazının oluşumuna ön ayak olmuşlardır. Zamanla Sümer yazısı, insan ve eşya isimlerini içeren 1200 logografik (resim benzeri) sembollerden oluşan bir iletişim aracı haline gelmiştir. Bu sembolik yazılar giderek bir çizgi formu kazanmış, daha sonra da alfabe benzeri şekillere dönüşmüştür. Yazı, diğer Mezopotamya medeniyetlerini etkilediği gibi, göçler yoluyla da Mısır hiyeroglif yazısının oluşmasına ve gelişmesine sebep olmuştur. Kil tabletlere çivilerle şekil verme biçiminde başlayan yazının kağıtla buluşması oldukça uzun bir dönemi gerektirmiştir. Kil tabletlerden papirüse, mumlu levhalara, parşömene, nihayet kağıda geçen harfler her malzemede ayrı bir şekil almıştır.

Eski bir medeniyet merkezi ve Asurluların başkenti olan Ninova'nın harabeleri arasında Asur hükümdarı Banibal'a ait bir kitaplık bulunmuş, içindeki kitapların tümünün lüleci çamurundan yapıldığı tespit edilmiştir. Katipler bu sistemde yazılarını oldukça büyük ve kalın hazırlanan levhalara üç köşeli sivri çomakla yazardı. Çomak çamurun içine batırılıp hızla çekilince, kalın başlayıp incecik kuyruk halinde biten bir iz meydana gelirdi. Böylece levhalar düzgün ve incecik satırlar halinde çivi yazısıyla çabucak doldurulmuş olurdu. Bu iş bittikten sonra tabletler dayanıklı olmaları için çömlekçilere verilir, pişirilmeleri sağlanarak taş gibi dayanıklı kitaplar elde edilirdi. Kil üzerinde çok başarılı olamayan

Babilliler uzun anlatımdan vazgeçerek kelimenin ilk hecesini göstermekle yetindiler.

Fenikeliler M.Ö. 2000'lerde Sümerlerin çivi yazısı ile Mısır'ın hiyeroglif yazısını geliştirerek yirmi iki işaretten oluşan ilk alfabeyi buldular. Fenikeliler daha sonra deniz koloniciliği yoluyla Ege Bölgesi'nde bulunan Yunan ve İyon medeniyetlerini etkileyerek alfabenin bu bölgeye de yayılmasını sağladılar. Böylece alfabe, ilkçağın en gelişmiş bu iki medeniyetinden Roma'ya geçmiş ve günümüz Latin alfabesi ortaya çıkmıştır.

Nazorat savollari va topshiriqlar:

1.Matnni o'qing va tarjima qiling.

2. Matndan yordamchi so'z turkumlariga oid so'zlarni toping va izohlang.

3.Mashqni bajaring. Aşağıdaki cümleleri uygun kelimelerle tamamlayın.

(için, göre, ile, dolayı, sonra, kadar ,sadece, üzere ,kadar ,mi, gibi, karşı, ancak, ile)

1)Aradığın kitabı..... bende bulabilirsin. 2)Okula annesi.....gelmesine çok şaşırdık. 3)Geçen güne..... daha iyi görünüyorsun. 4)Çalışamadığından çok üzgündü. 5)Uzun mu uzun bir yolculuktan..... eve ulaştık. 6)Beni rahatsız etme, zaten dünya derdim var. 7)Haftaya aynı yerde buluşmak..... ayrıldılar. 8)Çocuklar üşümemek..... pencereyi kapattım. 9)Uçakta yer olmayınca İstanbul'a otobüs..... gittim.10)Yazar bin..... kitap batırdı. 11)Bu güzel sofrayı sen..... hazırladın? 12) Ceyhan Nehri yılan..... kıvrılarak Akdeniz'e dökülür.13)Sabaha..... ancak işi bitirebildik. 14)Ormana doğru..... yürüyüş yaptık. 15)Yola yeni çıktı, eve varmıştır.

4.Quyidagi so'zlar ishtirokida gaplar tuzing.

Hakkında, yüzden, yüzünden. üzerine. yandan, taraftan, tarafından, bakıma, bakımdan, bakımından, yönden, yönünden, cihetle, suretle, suretiyle, veçhile, sebeple, sebebiyle, dolayısıyla, dolayı, ötürü, ötrü, beri, gayri, böyle, önce, evvel, sonra, geri, yana, başka, öte.

DİĞER MEZOPOTAMYA MEDENİYETLERİ

Sümerlerin devamı kabul edilen Akatlar, Sami topluluğundandırlar. Akatlar tarihte ilk düzenli orduyu kurarak ilk imparatorluk örneğini oluşturmuşlardır. Sümer Medeniyetini bütün Mezopotamya'ya yayan Akatların kurucusu Sargon'dur. Efsaneye göre Sargon, doğduğunda annesi onu bir sepetin içine koyarak Dicle Nehri'ne bırakır. Sular onu bir bahçıvanın bahçesine kadar sürükleyerek kıyıya atar. Bahçıvan onu alır, büyütür, mabede hizmetçi olarak verir. Sargon büyür, başrahip olur. Ve zalim kral Lugal Zagizi'yi öldürerek yerine geçer. Hükümdar olduktan sonra devletin sınırlarını Ön Asyaya doğru genişletir. Sargon'un efsanesi ve şahsiyeti bize mukaddes kitaplardaki Hz. Musa kıssasını hatırlatmaktadır. Sargon'un torunu Naramsin dönemi Akatların en parlak dönemidir. Bu kral, tabletlerdeki bilgilere göre: "On yedi kralla savaştım. Yedi kralı kesin olarak yendim. Onların birliğini dağıttım ve hakimiyetimi yürüttüm:" demektedir. Dönemin belgelerinden anlaşıldığına göre komşuları Elamlılar, özellikle İran dağları bölgesinde yaşamakta olan Gutilerle savaşmıştır. Daha sonraları batıya yönelerek Suriye ve Filistin topraklarını ele geçirmiş, hakimiyetini kendi ifadesiyle dört iklime yaymıştır. Bu devlet bir iç isyan sonucu tarih sahnesinden çekilmiştir.

Sami kavimlerinin hakimiyetini Mezopotamyada pekiştiren Babillilerin en ünlü hükümdarı «Adaletin Kralı» unvanını alan Hammurabidir. Hammurabi, Sümerlerin fide esasına dayalı Urgakina Kanunları'nı geliştirerek kısas esasına dayalı yeni bir hukuk sistemini yürürlüğe koymuştur. Böylece hukukun gelişimine çok önemli katkı sağlamıştır. Ünlü Babil Kulesi (Ziggurat), bu medeniyetin astronomide açtığı çığırın büyüklüğünü göstermektedir. Bulunan astronomi ile ilgili tabletlerden Babillilerin matematikteki fonksiyon kavramını bildikleri anlaşılmaktadır.

Rahipler yıldızlara ve yeni kesilen hayvanların ciğerlerine bakarak kehanette bulunmaktaydılar. Dünyanın yedi harikasından biri kabul edilen Babil'in Asma Bahçeleri, Medyadan gelen prensesin vatan hasreti çekmemesi için yapılmıştı.

Asur Devleti Mezopotamya'da kurulan en etkili devlettir. Doğusunda ve büyümesinde askeri özellikleri ön plana çıkmıştır. Demirden silahlarla donanmış Asur Ordusu atlı-arabalı birliklerden oluşmaktaydı. Bu sayede hakimiyetlerini Mezopotamya'dan Mısır ve Anadolu içlerine kadar uzanan geniş bir alana yaymışlardı. Sert karakterli askeri yönetimlerin ilk örneğini oluşturan Asurlular, kara koloniciliği yaparak ticareti geliştirdiler. Kayseri-Kültepede bıraktıkları çivi yazısıyla yazılmış kil tabletlerden anlaşıldığına göre, Anadolu medeniyetleriyle ticari ilişkilerde bulunmuşlar, böylece bu medeniyetlerin yazılı tarih dönemlerine geçmelerine ön ayak olmuşlardır.

Dünyanın ilk kütüphanelerini Ninova'da oluşturarak dünya kültürünün gelişmesine çok önemli katkı sağlamışlardır. Ninova'da Asurbanipal'ın kitaplığında çeşitli devletlere gönderilen mektup suretleri korunmaktaydı. Bu da diplomasiye ne kadar önem verdiklerini göstermektedir.

Asurlular, Babil'i ele geçirdikleri gibi İsrail Devleti'ne de son vermiş, Yahuda Devleti'ni vergiye bağlamışlardır. Med askerleri güneyden gelen müttefikleri Babil askerleriyle birlikte Asur ülkesini yağmaladılar, Ninova şehrini yerle bir ettiler. Asurlular Mezopotamya'nın en güçlü devletiydi.

Nazorat savollari va topshiriqlar:

1. Matnni o'qing va tarjima qiling.
2. Matndagi ko'makchilarni izohlang.
3. Nuqtalar o'rniga ko'makchilarni qo'ying. Aşağıdaki boş bırakılan yerlere uygun edatları getiriniz.

- 1) Mehmet'efilm çok güzelmiş.
- 2) Hatır çiğ tavuk yenir.
- 3) Yüzkitabım var.
- 4) Misafir kismeti gelir.
- 5) Cevabıbana söyleyecekmiş.
- 6) Akıllı düşününceye deli yol alır.
- 7) Sabahaateşler içindeydi yavrucak.
- 8) Ayağını yorganına uzat.
- 9) Çocuklar uzun süre sahile yürüdüler.

10) Yol giden yorulmaz.

4. Gaplarni o‘qing, tarjima qiling. Ko‘makchilarni toping.

Bana göre bu etek çok güzel ve uygun fiyatta. Baharin hep birlikte Bursa'ya ve yahut İstanbul'a gidelim. Selin'e göre bu elbise iki ayda bitecek. Tatile çıkmak üzere hazırlıklarımı tamamladım. Bu yıl tatil için Antalya'ya veya Bodrum'a gitmek istiyorum. Bu cinayetten sonra üç veya dört yıl hapis cezası verirler. Artık derslerine iyi çalış ve yahut okulu bırak, bir işe gir. Bu bilgisayarı tamir ettirelim ve yahut yeni bir tablet alalım.

MISIR MEDENİYETİ VE PİRAMİTLERİN SIRRI

Mısır medeniyeti, yeryüzünün en eski ve parlak medeniyeti olduğu gibi, geçmiş dönemlere ait iz ve yıkıntılarını da günümüze kadar ulaştırmayı başaran bir medeniyettir.

Habeşistan dağlarından doğarak tropikal yağışlarla beslenen, karların erimesiyle Heredot'a göre 100 gün boyunca taşarak coşan Nil, tartışmasız Mısır'ın gerçek hayat iksiridir. Bu özelliğinden dolayı Nil Nehri'nin taşması eski Mısırlılarca bayram kabul edilmekteydi. Çünkü nehir, suların çekilmesi sonrasında geride verimli alüvyonlar bırakmakta, bu da vadiyi, adeta çöllerin hayata; «Merhaba!» dediği bir cennet bahçesine dönüştürmekteydi.

Nitekim Mısır'a hayat veren bu büyük nehrin tebeddülâtını hayretengiz ifadelerle kaleme alan Mısır fatihi Amr İbn-i As, bu durumu Halife Hz. Omer'e şöyle rapor etmiştir: "Ya Emire'l-Mü'minin! Kısır bir çöl ve iki dağ arasında muhteşem bir vadi tahayyül et ki, bu dağların biri kum tepeleri şeklinde, diğeri ise zayıf bir at karnı veya deve hörgücü biçiminde olsun. İşte Mısır böyledir. Bütün verimi ve zenginliği, bunların arasından haşmetle akan bir nehirden gelir. Suların şle ayın yürümesi kadar muntazamdır. Muayyen bir zaman vardır ki; o zamana gelince dünyanın bütün bulakları ve çayları, kudretin kendine bağladığı bu nehirler padişahına vergilerini getirir verirler. O vakit suları çoğalır, yatağından fırlar, bereketli çamurlarını bırakmak için Mısır'ın sathını sular. O vakit bir köyden diğeri köye hurma yaprakları kadar hafif kayıklardan başka gidip gelmek vasıtası yoktur. Ondan sonra

bu itaatli ırmak arzın sinesinde sakladığı hazineleri toplatmak için kudretin kendine çizdiği hudutlar içine girer.

Ya Emire'l-Mü'minin! İşte böylece Mısır ülkesi, dönüşümlü olarak önce kısır ve kumlu bir çölden sulak ve parlak bir ovaya; sonra da siyah ve kalın bir çamurla örtülü bataklıktan yeşil ve dalgalı bir çayırılığa, türlü türlü renkte çiçeklerle donanmış bir yaygı ve sararmakta olan bir ekin tarlası manzarasına kavuşur."

Nazorat savollari va topshiriqlar:

1. Matnni o'qing va tarjima qiling.
2. Matndan bog'lovchilarni toping va izohlang.
3. Nuqtalar o. Uygun bağlaçlarla tümceleri tamamlayın. (çünkü, üstelik, demek ki yoksa, ki, ragmen, yani, halbuki dahi, sanki hatta, de, meğer, nitekim, bile)
- 1) Bugün size gelemem, çok işim var.
- 2) Dün çok yorgundum, bölüm müdüründen de azar işittim.
- 3) Paramız yok,biz bu arabayı alamayız.
- 4) Onu dürüst biri sanmışım, hırsızmış.
- 5) Bu öğrenci başarılı biri değil, iki senedir aynı sınıfta okuyor.
- 6) Bana söz vermesine, borcunu ödemedi.
- 7) Zamanında gelmeliyim, her şeyi kaybederim.
- 8) Evlenmişhiç mutlu olamamış.
- 9) Bilsem, sana bunu söylemem.
- 10) Bu sorunu bizçözemeyiz.
- 11) İnanıyorum, gelecek günlerimiz daha iyi olacak.
- 12) Yapraklar sararmış, sonbahar gelmişti.
- 13) Bu türküyübaşka bir yerde de dinlemiştim.
- 14) Sınavı kazanmış,iyi çalışmış.

GİRİT VE MİKEN MEDENİYETİ

M.Ö. 3000'lerde ortaya çıkan Girit medeniyeti sadece Ege'nin değil, Avrupa'nın da en eski medeniyeti olarak kabul edilir. Denizcilikte ileri giden, toprakları tarıma elverişli olmadığı için ticarete ağırlık veren Giritliler, kendi ülkelerine Sicilya'dan kalay,

Kıbrıs'tan bakır, Yunanistan'dan şarap ve zeytin, Mısır'dan tahıl ve dokuma ürünleri ithal ettikleri gibi, diğer ülkelere de ünlü Girit çanak ve çömleklerini pazarlamışlardır. Ticaretle zenginleşen adalılar dünyanın bilinen ilk şehircilik örneğini vermişler, eşsiz mimari güzellikte ev ve saraylar yapmışlardır.

Knossos Sarayı'nın duvarlarındaki freskler veya boyanmış alçı kabartmalar, kral ve ailesinin rahat yaşantısını ve Girit halkının eğlenceye olan düşkünlüğünü gösteren önemli sanat eserleridir.

M.Ö. 2000'de Yunanistan'a gelip yerleşen Akalar (Mikenler), Girit medeniyetine son verdikleri gibi bütün Ege adalarına da hakim oldular. Böylece devraldıkları Girit medeniyetinin tesirlerini Yunanistan, Batı Anadolu ve Ege adalarına da yaydılar.

Homeros'un İlyada Destanı'nda, Aka Kralı'nın Truvalılarla giriştiği Ege Denizi'ndeki üstünlük mücadelesi anlatılır. Bu hikayeye göre Akalılar tahtadan yapılmış bir atı Truva'ya hediye ederler, tahta atın içine gizlenen savaşçılar daha sonra ortaya çıkıp rakiplerini hile ile alt ederler.

Şato ve Kuyu mezarları ile ünlü Miken medeniyeti, Yunanistan'a Balkanlardan gelip yerleşen Dorlar tarafından ortadan kaldırılmıştır.

Dorlar, M.Ö. 1200'lerde Girit ve Rodos dahil, Mora Yarımadası ve tüm Ege'ye hakim oldular. Askeri disiplinleri ile baskıcı bir yönetim oluşturarak halka zulmettikleri için halkın bir kısmı Yunanistan'dan ve adalardan Doğu Akdeniz'deki Fenike şehirlerine yerleştiler. Bu göçmenler yerli halka gemicilik sanatını öğrettiler.

Anadolu'ya gelenler ise İyon şehir devletlerini kurdular. M.Ö. 600'lü yıllardaki İyonya, tecrübi bilimlerin ilk boy attığı bir bölge olması bakımından bilim tarihinde önemli bir yer işgal eder. Geometride üçgeni bir daire içine oturtma kuramını ortaya atan, cisimlerin yüksekliğini gölgelerinin boyuyla ölçme tekniğini bulan Thales; yıl ile mevsimlerin uzunluğunu hesaplayan Anaksimandros; anahtarı bulan Teodoros; tıp biliminin kurucusu, tıbbi klinik gözlemi ilk getiren, anjin ve bağırsak şeridi hastalıklarını isabetle teşhis eden Hipokrotas; atom mefhumunu bugünküne yakın biçimiyle ilk kullanan Demokritos; bilimsel anlamda ilk astronom olan Anaksagoras ve dünyanın yuvarlak olduğunu ilk söyleyen

Pythagoras gibi Antik Ege medeniyetinin sembol isimleri hep İyonya'da yetiştiler.

Dorların kötü yönetimiyle sınıflara ayrılan halkın çeşitli arayışları sonucunda ibtidai seviyede de olsa ilk demokratik yönetim modeli ortaya çıktı. Böylece Yunan şehir devletlerinde, kadın ve kölelerin oy haklarının olmadığı ilk doğrudan demokrasi uygulamasına geçildi. Drakon ve Solon isimli kanun adamlarının (Arhon) kölelik ve sınıf farklılıklarının ortadan kaldırılması yönünde attığı adımlar Klistenes'le beraber daha katılımcı bir noktaya ulaştı. Ancak kölelere yine de hak verilmedi.

Nazorat savollari va topshiriqlar:

1. Matnni o‘qing va tarjima qiling.
2. Matndan bog‘lovchilarni toping va izohlang.
3. Quydagi gaplarni o‘zbek tiliga tarjima qiling. “Ama” bog‘lovchisining ma’nolariga e’tibor qarating.

Bu adam zengin ama cimri. Sınava çok iyi hazırlandı ama üniversiteyi kazanamadı. Her sabah spor yapıyor ama zayıflayamıyordu. Zamanında gelmezsen giderim ama. Para vereceğim ama harcamayacaksın! Dışarı çıkabilirsin ama eve erken döneceksin. Seninle sinemaya gelirim ama işim olmazsa. Bu kitabı sana alacağım ama okuyacaksın. Dışarıda soğuk ama çok soğuk bir hava var. Büyük ama çok büyük bir bahçesi vardı. Güzel ama güzel bir söz söyledi. Arkadaşının kalbini kırdı ama çok pişman oldu.

4. Gaplarni o‘qing, tarjima qiling. Bog‘lovchilarni toping. Cümleleri çevirin ve bağlaçları bulun.

- 1) Bahçedeki otları yoldum ve bir köşeye yığdım. 2) Çok çalışıyor, ancak bir türlü başarılı olamıyor. 3) Dün sergide çok güzel bir kadınla tanıştım, ancak onun kim olduğunu bilmiyorum. 4) Vaktin yok, biliyorum, ancak yarın gelebilirsen çok iyi olur.
- 5) Seninle çok iyi anlaşabiliriz, ancak birbirimizin düşüncelerine saygılı olmamız gerek. 6) Onunla konuşabilirsin, ancak çok dikkatli ol. 7) Pikniğe yarın gidelim, yalnız sen beni erken uyandır. 8) Bu sınavı başarırsın, yalnız çok çalışman gerek. 9) Sana borç verebilirim, yalnız en kısa zamanda bana geri ödemelisin.

- 10)Özgürce konuş, dilediğin gibi hareket et, yalnız terbiyeli ol!
11)Okuldan geldim ve dershaneye gittim.

ESKİ YUNAN'DA BİLİM VE FELSEFE

Atina'da bilim yapılan başlıca merkezler; halk okulları, tiyatrolar ve açık hava meclisleriydi. Yunanlılar on sekiz yaşına kadar okula devam ederlerdi. Sokrates, kurduğu düşünce mektebinde insanlara kendilerini tanımalarını, faziletli, akıllı ve bilgili birer vatandaş olmalarını tavsiye etmişti. Sokrates'in bu düşüncesi, Yunan putperestliğine karşı bir hareket olarak algılanmış, Yunan tanrılarına olan inancı zayıflattığı gerekçesiyle zehirlenerek öldürülmesine hükmedilmiştir.

Epikür ve arkadaşlarının ortaya koyduğu tenperest felsefeye ait antik putperestliğin ilkel biçimini günümüzde de yeşertmek isteyenler, Yunan kaynaklı tiyatro, drama, gösteri vesair sanatlarda bütünüyle ahlaki kayıtlardan sıyrılmak suretiyle, seleflerinin saplandığı süfliyet bataklığında boğulmaktadırlar.

Bu da gösteriyor ki, bilim ve felsefede çok ince bir zihin işçiliği düzeyine ulaşan Yunanlılar, manevi hakikatleri keşfetme bakımından aynı performansı gösterememiş, bu konuda iç aydınlanmalarını gerçekleştirme çabası gösteren ahlaklı düşünürlere tahammül edememiştir. Bilim ve felsefe alanlarında ulaştığı zenginliği, doğru ve ahlaki bir yaratılış anlayışıyla kaynaştıramamanın sonucu olarak birkaç yüz yıl içinde o görkemli parlaklığını yitirmiş, bin yıldan fazla süren bir unutuluşa mahkum olmuştur. Eğer İslam bilginlerinin «hikmeti» kendi yitiği sayan engin ufku olmasaydı, bu unutuluş daha da uzun sürecekti, belki de bir daha tarih sahnesine bile çıkamayacaktı. Yunan düşüncesi, kıymetli bir beşeri tecrübe birikimi olması bakımından bütün insanlığın bilimdeki kilometre taşlarından biridir. Mesela Aristo mantığı, yüzyıllarca bir düşünce şablonu olma niteliği taşımıştır. Eflatun da, zengin iç dünyasının labirentlerinde hakikati aramış, el yordamıyla bulduğu ipuçlarından hareketle tek tanrı inancına ulaşmıştır. Hatta sırf tektanrıci olduğu için İslam filozoflarınca muteber bir düşünür olarak kabul edilmiştir. Özellikle M.Ö. 400'lü

yıllardaki bu filozoflar, kendilerinden önceki Homeros ve Hesiodos gibi şair ve tarihçilerin aktardıkları Antik-Yunan mitolojisine ait anlatıları ciddiye almamışlar, almadıkları gibi şiddetle eleştirmişlerdir. Ne yazık ki, Rönesans'la birlikte gelişen sanat ve edebiyat akımları Yunanlı bu üç büyük filozofun eleştirdiği Yunan mitolojisini tekrar gündeme getirmiştir. Böylece düşünce zenginliği ile ahlaki bir dünya algısı arasındaki çatlaklık yine onarılamamış, Eski Yunan'ın hurafeleri, batı sanat ve edebiyatının ilham kaynağı olmayı bugüne kadar sürdürmüştür.

Yunan ve batı medeniyetinin kavrayamadığı husus şudur ki; gerek akıl ve gerekse gönül itibarıyla olsun insan, vahiyle beslenmemesi halinde düşünce çıkmazları ve çarpık hislerin girdabından asla kurtulamaz. Onun için Hz. Mevlana; "Akıl, Mustafaya kurban olsun!" diyerek bütün zirvelerin anahtarlarını eline almış, akli yönden de kalbi yönden de yüceldikçe yücelmiştir.

Nazorat savollari va topshiriqlar:

1. Matnni o'qing va tarjima qiling.

2. Matndagi otlarni izohlang. Yasama va tub otlarga ajrating.

3. Quyidagi yasovchi qo'shimchalar yordamida berilgan so'zlardan yangi so'zlar hosil qiling. Aşağıdaki yapım eklerini kullanarak yeni sözcükler türetin.

-lık, -lı, -sız, -cü, -ce, -tı, -daş, -ıt, çağız

kömür, göz , kulak, şehir, para, ağaç, baş,göz, sanat, yol, simit, Türk, İngiliz, çağ, arka, yol, yaş, çocuk, cıvıl

Örnek: kömür+lük.

4. Quyidagi yasama otlarning

AŞAĞIDAKİ TÜREMİŞ SÖZCÜKLERİN KÖKÜNÜ YAZIN.				
Kolluk :	Vurgun :	Yaşlı :	Kemancılar :	Sululuk :
Dondurma:	Yoldaş :	Sırdaşlık :	Görgü:	Yutrtaş:

5. Jadvalni to'dliring. Aşağıdaki kelimelere tablodan uygun eklerden birini getirerek yeni kelimeler oluşturunuz.

-lı	-lık	-cı	-sız
-li	-lik	-ci	-siz
-lu	-luk	-cu	-suz
-lü	-lük	-cü	-süz

KELİME	ANLAMI	ALDIĞI EK	YENİ KELİME	ANLAMI
tuz	Kokusuz, suda eriyen, yiyecekleri korumada ve tatlandırmada kullanılan billursu madde	-luk	tuzluk	Tuz koymaya yarayan gereç
ev				
kalem				
yaz				
göz				
balık				
sebze				
kitap				
yol				
pazar				
sevgi				

HİNT MEDENİYETİ

XIII. yüzyılda doğuyu gezen batılı seyyahlardan Marco Polo, Hindistan'ı anlatırken Hinduların şu ilginç törenlerine dikkat çekmektedir: "Kral bile özel bir giysi giymemesine rağmen elmas taşlı bir yaka, yüz adet inci ve dört adet yakut taşlı bir kolye, kollarında ve bacaklarında altın bilezikler, parmaklarında inci yüzükler taşırdı. Beş yüz karısıyla beraber birçok race da gittiği yerde krala eşlik ederdi. Kral ölüp yakıldığında, onu ikinci hayatında takip etmek üzere bu insanlar da ateşe atarlardı. Kimi Hindular dini törenlerde öylesine büyük bir coşku yaşarlardı ki, sık sık kendilerini putlara kurban ederlerdi. Böyle fanatik bir Hindu önce arkadaşları tarafından omuzlar üzerinde sokak sokak taşınır, sonra da intihar edeceği ilan edilirdi. Hindu, daha sonra putun karşısında kollarına, bacaklarına, karnına ve göğsüne bıçaklar saplar, vurduğu her bir darbeye: «Kendimi bu put için kurban ediyorum.» derdi. Son darbeyi de kalbine vurur ve öylece ölürdü."

Marco Polo'yu aynı derecede etkileyen bir başka olay, kadınların da kocaları öldükten sonraki ölü yakma töreninde kendilerini ateşe atmalarıydı. Bunu yapanlara saygı duyuluyor, yapmayanlarsa dışlanıyordu.

İndus ve Ganj Irmağı çevresinde gelişen Hint medeniyetinin tarihi, M.Ö. 4000'lere kadar uzanır. Dünyada ilk kez pamuğun yetiştirildiği İndus Vadisi, halkının tarımla uğraştığı geniş ve verimli topraklara sahipti. Tarımla beraber ticaret de gelişmiş, komşu ülkelerle girdiği ticari ilişkiler sonucunda Hint medeniyetinin erken döneminde astronomi, astroloji ve matematik bilimi oldukça gelişmişti. Başlangıçta Hintlilerin oyun kurma amacıyla oluşturduğu rakamlar, bölgeye gelip yerleşen müslümanlar tarafından daha da geliştirilerek bugünkü rakamlara dönüştürülmüştür. Müslümanların geliştirdiği bu rakamlar daha sonra batılılar tarafından da alınarak, Roma rakamları yerine kullanılmaya başlanmıştır. Bugünkü rakamların menşei olan Hindistan'da o dönemde bir çeşit resim yazısı kullanılmaktaydı.

Tarım, ticaret ve kültür alanlarındaki kadar Hint tıbbı da ileri bir düzeyi temsil etmekteydi. Cerrahlık konusunda yeni teknikler geliştiren Hint tıbbı, Sasani ve Araplar eliyle Avrupayı da etkilemiştir. Hintliler mimaride de varlık göstermişler, su baskınlarını önlemek için surlar, tarımdaki gelişmişliklerini gösteren buğday depoları, su ve kanalizasyon şebekeleri inşa etmişlerdir.

Zenginliğinden dolayı daima çevresindeki kavimlerin iştahını kabartan Hindistan, M.Ö. 800'lerde Ari kavimlerin istila ve işgallerine uğramıştır. Bu istila ve işgaller, şimdiki Pakistan ve Bangladeş bölgeleri dahil, kuzeyden güneye, yarımadanın tümünü ve Hint Okyanusu'ndaki adaları da içine almıştır.

Atı ve demiri Hindistan'a getirmiş olan Ari çoban kavimler, ülkeyi daha iyi yönetebilmek için halkı mesleklerine ve renklerine göre sınıflandırdıkları bir kast sistemi oluşturdular. Ayrıcalıklı beyaz sınıfı; brahmanlar, yönetici soylular ve askerler oluştururken, siyahları da toprağı işleyen köylüler ve işçiler, ayrıca zamanla güçlenen tüccar ve sanatkarlar oluşturmaktaydı. Sınıflar arası geçişe asla müsaade edilmezdi. Birbirlerinden kopuk olarak yaşayan insanlar, babalarından devraldıkları meslekleri sürdürmek zorunda kalırlardı. Bu durum Hintlilerin millet olma şuurunu engellemiş, ülkenin değişik dönemlerde birçok kez işgallere uğramasına sebep olmuştur.

Nazorat savollari va topshiriqlar:

1. Matnni o'qing va tarjima qiling.
2. Matndagi yasalma otlatni izohlang.
3. Gaplarni **-li / -lik / -siz** sifat va ot yasovchi qo'shimchalardan mosini qo'yib tugallang. Uygun eklerle tümceleri tamamlayın.

1)Göz..... takıyorum ama gözüm bozuk değil.2)Su..... yemekleri daha çok seviyorum.3)Çizgi..... gömlekler sana çok yakışıyor.4)Kabuk..... fındık kabuk..... fındıktan daha ucuz.5)Hakan Bey'in büyük oğlu çok terbiye..... bir çocuk.6)Kahvaltıda peynir..... börek yedik ve süt..... çay içtik.7)Marangoza kitap..... ve ayakkabı..... yaptırdık.8)Dün güneş..... bir hava vardı, bugün şiddet..... yağmur

yağdı.9)Kardeşim çilek..... pastayı çok seviyor.10)Asit..... içecekler mide için zarar..... .11)Marketten dolma..... ve pilâv..... pirinç aldık.12)Kalorifer....., asansör....., telefon..... ve uydu..... anten..... bir daire kiraladık.13)Birçok küçük çocuk hasta....., aç..... ya da cahil..... yüzünden ölüyor.14)Derse kitap..... ve defter..... gelmeyin.15)Elbise çok güzel, ama biraz paha..... .16)Şu mavi etek....., çanta..... kadın kim?

MODERN AVRUPA'NIN ÜÇ HABERCİSİ: MATBAA, BARUT VE PUSULA

Kadim Çin medeniyeti, aralıksız olarak en uzun süre ayakta kalmayı başaran, günümüzde de yüz milyonlarca kişiyi şekillendiren bir medeniyettir. Bugün yeryüzünde yaşayan insan nüfusunun yaklaşık beşte birinin yaşadığı Çin, Yontma Taş Devri'nden itibaren dıştan gelen Türk, Moğol, Tunguz ve Tibet kültürleriyle karşılıklı tesirler neticesinde zengin bir medeniyet meydana getirmiştir. Çinliler, M.Ö. 4000'lerden itibaren Sarı Nehir ve Yeşil Nehir vadisi ile Çin Denizi kıyı şeridinde tarımla uğraşan bir halktı. Onlar, çok iyi inşa edilmiş evlerde yaşıyor, ipekli elbiseler giyiyor, iskemlelerde oturuyor, tabakla yemek yiyor, o döneme has arabalarla dolaşıyor ve şemsiye taşıyorlardı. Ayrıca güneş saatleriyle zamanı da ölçebiliyorlardı.

Bu medeniyetin insanlığın hizmetine sunduğu matbaa, barut ve pusula; şüphesiz, edebiyatın, savaşma tarzının ve denizciliğin tümüyle değişmesine yol açmış ve modern batı dünyasının şekillenmesinde başrol oynamıştır. İslam dünyası eliyle Avrupa'ya geçmeden önce Çin matbaası, tahtadan imal edilmiş basım kalıplarından oluşuyordu. Araplar I.yüzyılda kağıt imal etmek için yeni bir yöntem geliştiren Çinlilerden, Talas Savaşı sonrasında kağıt imalatını öğrenmiş, kağıdın parşömene olan bariz üstünlüğünü görerek kullanımını benimsemişlerdi. Kağıt yapım sanatı, Ortadoğudan Kuzey Afrika'ya oradan da İspanyaya geçerek batıya doğru durmaksızın ilerlemiş, Semerkant, Bağdat ve Kurtuba yoluyla Avrupa'ya ulaşmıştı.

Barut, Çinliler tarafından önceleri havai fişek imalinde kullanılırken X.yüzyılda T'ang hanedanlığı zamanında, duman ve ateş üreten fırlatıcıların içine yerleştirilmeye başlandı. Böylece barut; oklarla yönlendirilen, boş bir bambunun içinde patlamayı fitilleyen roket özelliğine kavuşmuş oldu.

Çinliler, manyetik pusulayı erken dönemlerden itibaren bilmelerine rağmen, denizcilik alanında ilk kez XI.yüzyılda kullanmaya başlamışlardı. Ayrıca gemi halatları, metal örgülü zırh, pergel, tatar yayı bu medeniyete mahsus olduğu gibi, çini ve seramik yapımı da Çin sanat ve estetiğinin günümüzde de etkili olan ürünleriydi.

Nazorat savollari va topshiriqlar:

- 1.Matnni o'qing va tarjima qiling.
2. Matndagi yasalma otlatni izohlang.
- 3.Berilgan so'zlarni tub va yasama so'zlarga ajrating.

Şakacı, evet, kol, hava, futbol, koku, Türk,eczacı, yeşil ,dört, yol,sürücü, avukat,tuzluk,günlük,işlem, bankacılık, meslek, ayvalık.

- 4.Qo'shimchalardan foydalanib yangi so'zlar hosil qiling.

-c1,-luk,-sız,-suz,-çe,-gil,-kın,-taş,-imsi.

- 5.Yer isimleri yapan ve alet, araç, gereç isimleri yapan ekler olarak iki gruba ayırın.

Orman-lık, saman-lık, baş-lık, kulak-lık, sabah-lık, diz-lik, gece-lik, taş-lık, zeytin-lik, kum-luk, kömür-lük, gelin-lik, sebze-lik, buz-luk, odun-luk, çöp-lük, gül-lük, tuz-luk, yağmur-luk, ön-lük.

MEDLER

Antik İran medeniyeti, bugünkü İran ülkesinde yeşermiş olmakla beraber, etkisi üç kıtaya yayılan ilk medeniyet ve ilk imparatorluk örneğidir. Sınırları, doğuda Orta Asya ve Hindistan'a, güneyde Arabistan ve Mısır dahil Habeşistan'a kadar uzanıyor; batıda ise bütünüyle Anadolu ve Trakya'yı içine alarak Ege Denizi'ne ulaşıyordu.

İran medeniyetine ait bilgilere ilk defa M.Ö. IX.yüzyıla ait Asur kaynaklarında rastlanmaktadır. Hint-Avrupa kökenli kavimlerden olan Medler'in Urmiye Gölü'nün güney doğusunda, Perslerin ise batısında yaşadığı anlaşılmaktadır. Persler daha sonra güneye inerek

günümüzdeki Fars adı verilen bölgeye yerleştiler. İran'da ilk büyük imparatorluğu oluşturmayı başaran Medler, öncelikle Fars bölgesinde yaşamakta olan Persleri hakimiyetleri altına alarak, Kafkaslar ve Karadeniz'in kuzey düzlüklerinde hakim olan İskitleri yenilgiye uğrattılar. Sonra da Babillilerle birlikte satvetli mazisinden günümüze ancak harabeleri ve masalları ulaşabilen Asur İmparatorluğu'nu çökerttiler. Mezopotamya medeniyetinden etkilenen Medler, M.Ö. 580 yıllarından itibaren iç isyanlarla zayıfladılar. Pers kabilelerini birleştiren Büyük Kyros, Medlerin başkenti Ekbatana'yı (şimdiki Hemedan) alarak bu devletin siyasi va İmparatorluk, M.Ö 550 yılında Büyük Kiros'un büyükbabası Kral Astiages tarafından yenildikten sonra Ahameniş İmparatorluğu ile birlikte hükümdarlığını sürdürmüştür. Fakat Ahameniş İmparatorluğunun M.Ö 330 yılında Büyük İskender tarafından fethinden sonra Med bölgesi, Makedonyalı komutan Peyton'un emrine bırakılmıştır. Bölgenin kuzeyi ise Ahameniş komutanı olan Atropat'ın emrine bırakılmıştır. Büyük İskender'in ölümünün ardından bölgeni güneyi Selevkos İmparatorluğu topraklarına; kuzeyi ise komutan Atropat yönetiminde bağımsız Atropatena devletine bırakılmıştır. Medler; Azerice Midiya, Farsça Madha isimleri ile de anılmaktadır.

Medler, İran toprakları üzerinde kurdukları otorite ile Pers İmparatorluğunun temellerini atmışlardır. Bu birikim, Pers İmparatoru olan Achaemenid'in büyükbabasının Med Şahı olan Astyages'i öldürerek Pers İmparatorluğunu kurmasına dek sürmüştür. İmparatorluğun kuruluşuna kadar İran toprakları bölge halkı tarafından Mede ya da Mada olarak söylenegelmiştir. rlığına son verdi ve Med ülkesini kendi ülkesinin bir eyaleti haline dönüştürdü.

Tarihsel olarak Medlerin kökeni ve tarihi hakkında pek fazla bilgi yoktur. Ayrıca uygarlığın kurulduğu yer olarak anılan Medyaya ait ne bir yazıt ne de bir anıt mevcuttur. Tarihsel bir değeri olmamasına rağmen Ctesias, anlattığı hikayede dokuz kralın isminden bahsetmektedir. Fakat bu isimler tarihten günümüze değiştirilerek ve türetilerek aktarılmıştır.

Grekler tarafından bu hükümdarlık “media” olarak anılmışlardır. Strabo, Herodot, Polybius, Pliny ve Protolomeus gibi tarihçiler Medlerin yerleşkesi olarak bilinen Medya’nın kuzey kısımlarını adlandırmak için Martiane, Mantiane, Matiane, Matiene gibi isimler kullanmışlardır.

Medler’den ilk olarak Asurlular döneminde Amadai’de Zagros ile yapılan savaşlarda bahsedilmektedir. Asur fatihi olan III. Shalmaneser’in halefleri, Medler’e karşı birçok sefer düzenlemişlerdir. Bu erken dönemlerde Medler, genel olarak bir bozkır boyu ile birlikte tarihe konu olmaktadır. Bu boylar İskitler’dir. İskitler, Asur kaynaklarında Zerdüştlük dinine olan inançları ile bahsedilmektedir.

Nazorat savollari va topshiriqlar:

1. Matnni o‘qing va tarjima qiling.
2. Matndagi so‘zlarning yasalishiga e’tibor qarating va fe’ldan yasalgan otlarni izohlang.
3. Aşağıdaki sözcüklerin kökü ve ekini bulun ve sözcükleri cümle içinde kullanın.
dalga,süpürge,çekingen,atılğan,ısırgan,süzgeç,utangaç,silgi,bilgi, sevgi,görgü, yaygın,keskin,bitkin bilgiç,dalgıç. ekim,geçim,içim, tutucu,yapıcı geçit,umut,kesit.
4. Aşağıdaki yapım ekleriyle yeni sözcükler türetin. -gen,-geç, -gi, -gin, -giç,-im, -ucu, -it ,-ge.

PERSLER

Pers İmparatoi"luğu'nun temellerini atan Büyük Kyros, (Keyhüsrev M.Ö. 556-530) merhametli ve adil bir yönetici olduğu kadar, yakın şarkın muzaffer komutanlarını bünyesinde barındıran imparatorluk ordusunun da cüretkar ve değerli bir kumandanıydı. Kyros, askeri ve idari teşkilatlanmalarının üstünlüğü sayesinde üstün başarılarla imza attı. Nitekim kısa zamanda Anadolu'da elde ettiği zaferler sonrasında Babil'i ele geçirerek yurtlarından sürülmüş olan İbranilerin Kudüse geri dönmelerine izin verdi. Ardından Suriye ve Filistin'i ele geçirdi. Anadolu'daki başarılarını Lidya kralı

Kroisos'u yenilgiye uğratıp başkentleri Sard'ı alarak taçlandırdı. Daha sonra Yunan kentlerini de hakimiyeti altına aldı.

II.Kyros'un oğlu Kambyses döneminde de (M.Ö. 530-522) Ahamenid İmparatorluğu'nun genişleme siyaseti Mısır'ın M.Ö. 525'te ele geçirilişiyle devam etti. Kambyses Mısır'da iken Gautama adını taşıyan bir Zerdüşt rahibi Perslerin kurduğu ilk büyük hanedanlık olan Ahamenid Hanedanlığı'nın İran'daki merkezini ele geçirdi. Ancak bu durum, I. Darius'un (Dara M.Ö. 521-484) on dört yıl süren bir mücadeleyle iç karışıklıkları bastırmasından sonra tekrar değişti. Darius, hanedanlığı yeniden kurmakla kalmayıp ona bütün dönemlerin en ihtişamlı yıllarını yaşattı. Devletin yapısında köklü reformlar yaparak ülkeyi 23 eyalete ayırdı, her birinin başına merkeze bağlı satraplar tayin etti. Satraplar memleket nighbanı, tacın koruyucusu ve bir nevi hidiv gibiydiler.

Darius, imparatorluğunu doğuya doğru İndus Vadisi'ne kadar genişlettikten sonra, batıya yönelerek Trakya'yı ve Ege sahillerindeki şehirleri ele geçirdi. Herodot'un anlatımına göre, Ahamenidler başkentleri Sus'tan şimdiki Efes yakınlarındaki Lidya başkenti Sard'a kadar uzanan «Kral Yolu»nu geliştirdiler. ilkçağın bu önemli ticari yolu üzerinde her yerde kraliyet istasyonları, mükemmel konaklama yerleri oluşturdular. Bu yolun tamamı meskun ve güvenilir topraklardan geçiyor, güzergah boyunca atlı posta teşkilatı düzenli bir biçimde görev yapıyordu.

I.Darius, Yunan site devletlerinin İyonya ve Egedeki Persler aleyhinde çıkardığı karışıklıklar yüzünden çıkan Marathon Savaşı'nda Yunanlılara yenildi. Daha sonra oğlu I.Serhas (Xerxes) kumandasında büyük bir orduyu Yunanlılar üzerine gönderdi. Bu ordu; kara savaşında başarılı olduysa da, Salamis'te yapılan deniz savaşını kaybetti. Bu durum bölgede İran'ın siyasi etkisini azalttı. Böylece Ahamenid Hanedanlığı'nın batıya yürüyüşü sona ermiş oldu. Serhas'tan sonra Pers imparatorluğu politik, askeri, kültürel ve ahlaki çöküş içerisine girdi. Hanedan üyelerinin lüks ve sefahate dayalı bir hayat yaşamaları, ağdalı törenler düzenleyerek halka güç gösterilerinde bulunmaları, kralların halkı kendilerine secde

ettirmeleri gibi ahlak bozuklukları ve sapkınlıklar Pers hakimiyetinin giderek zayıflamasına ve çökmesine yol açtı. Mesela; Babil Asur Satraplığı, Ahamenid krallarının sarayına beş yüz genç hadım ağası göndermekle mükellef tutuluyordu. İmparator Kambyzes, Herodot'un kayıtlarına göre kız kardeşiyle evlenmişti. Oysa daha önce Perslerde böyle bir gelenek yoktu. İmparatorluk başkenti Persopolis ve Sus'ta muhteşem saraylardaki göz kamaştıran debdebenin yanında, Pers asilzadeleri de bütün satraplıklarda şatolar oluşturmuşlar, yığdıkları servetlerle hudutsuz bir sefahate dalmışlardı.

Persler III. Darius döneminin iç karışıklıklarını yaşarken Makedonya kralı Büyük İskender de Doğu Seferleri'ne çıkmış, Anadolu içlerinde ilerlemekle meşguldü. Anadolu'dan sonra Suriye ve Mısır'ı da alarak ardı ardına elde ettiği büyük zaferler sonrasında İskender, İran'a yöneldi ve M.Ö. 331 yılında Ninova yakınlarında yapılan savaşı kazanarak Ahamenidlerin hakimiyetine son verdi.

Persler, bu dönemde müşterek bir Akdeniz medeniyeti oluşmasını sağladıkları gibi, doğu-batı medeniyetleri arasındaki iletişimin hızlanmasında da çok önemli bir rol oynamışlardır. Persler, peygamberlerin doğduğu topraklardaki Mezopotamya ve Ön Asya kültürünün Yunan, Mısır, Hint ve Çin bölgelerine ulaşmasında aracılık rolü oynamıştır. Başlangıçta adil bir yönetim göstererek bağlı eyaletlerdeki kültürel birikimlerin ve dini hürriyetin en geniş sınırlarda yaşanmasına ön ayak olmaları, ayrıca adil bir vergi düzeni kurmaları Perslerin en ayırt edici özelliklerindendir. Nitekim Bisutun'da bulunan I. Darius'a ait yazıtlarda şu ifadeler yer almaktadır:

"Kral Dara bildirir ki: Sen ki sonradan kral olacaksın. Yalan karşısında çok dikkatli ol. Eğer «Ülkem, güçlü olsun!» diye düşünüyorsan, yalan uşağı olan adamı sert bir şekilde cezalandır!"

"Sadakatsiz olmadığım, ne ben ne de kavmim yalan uşakları ve zorba olmadıkları için, Ahura-Mazda ve burada olan diğer tanrılar bana yardım ettiler. Adalete göre davrandım. Ne bir zayıfa ve ne de bir güçlüye zor kullandım."

Perslerin nispeten faziletli bir yönetim oluşturmalarını, Mezopotamya menşeli peygamber tebliğlerinin tesirine bağlayabiliriz. İran medeniyeti, İlkçağın imparatorluk düzeyinde tek tanrılı ilk büyük medeniyeti olmuştur. Zerdüşt dini, tek tanrılı inancını ve peygamber ışığını akide ve ayinlerine yansıtan bir dindi. Ancak zamanla Persler tarafından sapkın öğelerle büyük ölçüde değişikliğe uğratılmıştır. Mesela; Ahura-Mazda başlangıçta tek tanrı Allah'ı, Ehrimen ise şeytanı ifade ediyorken, zamanla birbirleriyle mücadele eden eşit güçteki iki tanrı gibi algılanmıştır.

Nazorat savollari va topshiriqlar:

1. Matnni o'qing va tarjima qiling.

2. Matndagi sifatlarni toping va ularni yasalishiga ko'ra ajratib yozing

3. Lutfan berilgan so'zlarga qo'shimcha variantlaridan mosini qo'shing va daftaringizga yozing. Lütfen aşağıdaki kelimeleri uygun eklerle tamamlayınız ve defterinize aktarınız.

-sal, -sel, -al, -el: duygu, gelenek, uy, bölge, yapı, kum, kültür, yer.

-lı, -li, -lu, -lü: baş, kan, akıl, boya, güneş, kilit, su, korku, toz, tuz, köpük, üzüntü, köy, doğru, şehir, hörmət, duygu, incir, dalga, süt, gül, çiçek, ev, bahçe, sağlık, ömür, dağ.

-sız, -siz, -suz, -süz: anne, baba, ev, iş, su, duygu, kol, görgü, ölçü, süt, eş, güneş, dert, kilit, tuz, saygı, taş, akıl, baş, düşünce, bilgi, bilim.

-cık, -cik, -cuk, -cük: baba, anne, dudak, kulak, arpa, kısa, ince, yavru, köprü, göl, kuzu, ufak, yumuşak, küçük, öpüş, bir, az.

-ca, -ce, -ça, -çe: Özbek, Türk, Alman, İngiliz, Fransız, Arap, Fars, Çin, Hint, Çamlı, ala, çekme, yeni, derin, eski, başlı.

4. Nuqtalar o'rniga –siz (-sız, -süz, -suz) yoki -li (-lı, -lu, -lü) qo'shimchalaridan mosini qo'ying. Lütfen boşlukları –siz (-sız, -süz, -suz) ve -li (-lı, -lu, -lü) ekleriyle doldurunuz.

Örnek: Neşeli insanları severim. – Neşesiz insanları sevmem.

1) Akıl... çocukları severim. - Akıl... çocukları sevmem.

2) Dalga... denizi severim. - Dalga... denizi sevmem.

- 3) Yağmur... havaları severim. - Yağmur... havaları sevmem.
- 4) Resim... kitapları severim. - Resim ... kitapları sevmem.
- 5) Limon ... çayı severim. - Limon... çayı sevmem.
- 6) Ütü... elbiseyi severim. - Ütü... elbiseyi sevmem.
- 7) Sabır... insanları severim. - Sabır... insanları sevmem.

SASANİLER (M.S. 224-651)

Zerdüşt inancının en etkili olduğu Fars eyaletinde bir ateşgede muhafızı Sasan tarafından kurulduğu için bu isimle anılan Sasani İmparatorluğu I. Şapur döneminde, Mısır ve Batı Anadolu dışında eski Ahamenid Devleti'nin sınırlarına ulaşmıştı. Yine onun döneminde Maniheizm, imparatorluğun bünyesinde yayılmaya başlamıştır. Batıda ise Konstantin'in Hıristiyanlığı kabul etmesinden sonra Roma İmparatorluğu ikiye bölünmüş, Doğu Roma (Bizans) Sasanilerin en büyük rakibi haline gelmiştir.

Şapur ayrıca doğuda da toprak kazandı. Sasani kaynaklarına göre orta Asya'da Baktria, Sogdiana ve Khandar dahil olmak üzere Kuşan imparatorluğuna ait merkezleri ele geçirmişti. Şapur, büyüyen imparatorluğu kontrol altında tutabilmek için yönetim sistemini ileri düzeyde merkezileştirmişti. Kraldan başlayan gücün hiyerarşik olarak dağıldığı bir sistem yaratmıştı. Kralın altında başvekil ve onların altında da dört sınıf bulunuyordu: Zerdüşt rahipleri (asronan); askerler (artesh-taran); halk (wastary-oshan); ve esnaflar (hutukhshan). I. Şapur'un yönetiminin başlarında edindiği kazançlar 4. yüzyılda yavaşladı. 5. yüzyıl başlarında Roma İmparatorluğu cephesi büyük ölçüde durulmuştu. Sasani güçleri imparatorluğun doğu sınırlarını Çin'e kadar genişletmişlerdi. Ancak başka cephelerde kayıplar ve gerilemeler yaşıyorlardı. Ak Hunlar olarak bilinen doğu İran halkı 5. yüzyılda Pers topraklarının doğusunda yağmalar gerçekleştirmişlerdi. Akhunlara karşı Göktürklerle işbirliği yapan Sasanilerin daha sonra Göktürklerle de arası açılmış, onlarla girdiği mücadeleler sonucunda iyice yıpranarak Bizans'a ve hemen sonrasında gelişen İslam ilerleyişine karşı güçsüz bir hale gelmiştir.

Tarihi belgeler, Sasanilerin en parlak günlerini Enuşirvan ünvanlı I.Hüsrev'in yönetiminde yaşadığını göstermektedir. I.Hüsrev, içte ortak mülkiyeti savunan Mazdek isyanını bastırdıktan sonra dışa yönelerek Bizans'a karşı başarılı mücadelelerde bulunmuştur. İpek Yolu'nu daha iyi kontrol edebilmek için Yemeni alan I. Hüsrev, orayı da kendi eyaleti haline getirmiştir.

Sasani Devleti'nin yıkılması; Hz. Ömer'in hilafeti (634-644) döneminde yapılan Köprü, Kadisiye, Celula ve Nihavend savaşlarıyla gerçekleşmiştir.

Nazorat savollari va topshiriqlar:

- 1.Matnni o'qing va tarjima qiling.
2. Matndagi ravishlarni toping va izohlang.
3. Zarfları kullanarak cümleler oluşturun.

Dün, demin, gene, akşamleyin, daima,yarın, demincek, yine, şimdilik, hep, şimdi, en, akşam, artık, henüz, şimdicek, geç, sabah, sonra,bazen,geceerken,sabahleyin, öğleyin, nihayet,gündüz, daha, geceleyin, ilkin, hala, yazın, kışın, gündüzün, evvel, hemen

4.Noktaların yerine uygun zarfları getirin.

1-Ben de onu görmedim.2-..... seninle görüşebildik. 3-Oğleden çok önemli bir işim vardı. 4-Mutlaka bize de bekleriz. 5-Sen ödevlerini yapmadın mı? 6-..... bir daha benimle konuşmaz. 7-..... her gün ziyaretine gittik. 8-Az kaldı ben de treni kaçıırıyordum. 9-..... onunla sinemaya gittik. 10-Şu anda çok meşgülüm, bakalım. 11-..... seni hiç anlamıyorum. 12-Omuhakkak uyuyordur. 13-..... sınavı verememiş. 14-Coçuğun bir problemi var. 15-..... okula gitmiyor. 16--..... onu okula ben goturuyorum. 17- Ben de öğrendim. 18-..... herhangi bir gelişme yok. 19-..... annemi ziyarete gideceğim.

İSRAİLOGULLARI'NIN DÜNÜ VE BUGÜNÜ

İbraniler, İsrailoğulları- insanlığın maddi ve manevi gelişimine önemli katkılar sağlamış bir millettir. İsrailoğulları'nın tarihi (Yahudi tarihi) M.Ö. 1650'de Hz. İbrahim'le başlar. Hz. İbrahim ve oğulları Mezopotamya ve Filistin civarında bir dönem yaşadıktan sonra, kıtlık yıllarının başlaması üzerine, İbrahim (a.s.)'ın torunu, Hz. Yakub'un oğlu Hz. Yusuf döneminde Mısır'a yerleşirler. Hz. Yakub'un diğer bir adı da İsrail olduğundan, bu dönemden itibaren İbraniler «İsrailoğulları» diye anılmaya başlanır.

Semavi ilk büyük din olan Museviliğe bağlı İbraniler'in Mısır serüveni 430 yıl devam eder. Mısır'ın yönetimi yerli Firavun hanedanının eline geçtikten sonra İsrailoğulları baskı ve aşağılanmaya maruz kalırlar. Hz. Musa liderliğinde Firavun'un zulüm ve baskılarına karşı büyük bir direniş içerisinde oldukça çalkantılı bir hayat sürdürürler. Hz. Musa, mağdur ve mazlum İsrailoğulları'nı Firavunun şiddetli eziyetlerinden kurtarmak için onları Mısır'dan çıkarır. Nihayet İbraniler Firavunun Kızıldenizde boğulmasından sonra, önce Sina'ya sonra da Kenan ülkesi diye bilinen mukaddes Filistin topraklarına yönelirler. İsrailoğulları'nın, bölgede yaşayan Aramiler, Maablılar ve daha önce deniz yoluyla Filistine gelip yerleşen Filistlerin tüm engellemelerine rağmen M.Ö. 13. yüzyılda Filistin'e yerleşmeye başladıkları kabul edilir. Zamanla dünya tarihinin en çetin ve kritik çekişmelerine sahne olan bu topraklara yerleşmeyi başaran İsrailoğulları, önceleri kabileler halinde dağınık bir şekilde yaşamakta ve birbirlerine karşı husumet içerisinde bulunmaktaydılar. İçlerinden bir grup diğer bir grubu yurtlarından çıkarmaktaydı. Ayrıca bölgede yaşayan yerli halklarla da çekişme içerisindeydiler. Kısa bir süre sonra bölgedeki güç dengelerine karşı daha kuvvetli bir siyasi oluşum içerisine girme ihtiyacını hisseden İbrani kabileleri, M.Ö. 1075'te Samuel'in (İsmail) emri altına girdiler. Filistler'e karşı birleşerek başarılı mücadeleler veren İsrailoğulları, Saul'ü (Talut) kral seçtiler.

Yeni kral, Maablılar başta olmak üzere Filistler, Aramiler ve diğer topluluklarla yorucu bir mücadeleye girişir. Nihayet Saul,

Filistlerle yapmış olduğu Gelboe Savaşı'nda ölünce, İsrailoğulları'nın başına damadı Hz. Davud geçer. Hz. Davud döneminde İsrailoğulları birçok askeri fetihle bulunurlar.

Peygamberlik ve hükümdarlık vazifelerini birlikte yerine getiren Hz. Davud, güçlü ve adil bir yönetim kurmayı başarır. Peygamber olarak gönderildiği İsrailoğulları'nı iyiye, güzele ve doğruya davet eder; kendisi de tevhid ve adaleti öne çıkararak hakimiyetini askeri yönden de güçlendirir. Nitekim hükümdar olarak zırhlı gömlek yapıp giyen ilk insan olması yanında, peygamberlik vasfıyla da insanların ruhi güzelliklerini geliştirme yönünde adımlar atan içli bir nebidir. Hz. Davud, Kudüs Kalesi'ni alarak orayı İsrailoğulları'nın yönetim merkezi haline getirir.

Hz. Davud'dan sonra İsrailoğulları'nın başına Hz. Süleyman geçer. Kırk yıl devam eden hükümdarlığı boyunca otoritesini sadece İsrailoğulları üzerinde kabul ettirmekle kalmaz, Suriye ve Irak'ta yaşayan diğer topluluklara da kabul ettirir. Peygamber/hükümdar Hz. Süleyman, siyasi üstünlüğünü Saba Melikesi Belkıs'ın ülkesi Yemene kadar uzatmayı başarır. Hz. Süleyman siyasi güç ve otoritesini tevhidi dünya görüşünü yayma yönünde kullanarak bu yönde adımlar atar. Döneminde siyasi ve dini etkisi Orta Asya, Afganistan, Hindistan ve Çine kadar uzandığı gibi, kutsi kaynaklarda da manevi yönden önemli destekler aldığı, cinlerin ve rüzgarın emrine verildiği, kuşlar aleminin sultanı olduğu kaydedilir. Hz. Süleyman'ın yaptığı en önemli işlerden biri de mukaddes Kudüs'te Mescid-i Aksa'yı (Beytü'l-Makdis) inşa etmiş olmasıdır.

Hz. Süleyman'ın ölümünden sonra devleti, İsrail ve Yahudi Devleti olmak üzere parçalanarak ikiye ayrılır. Asurlular, İsrail Devleti'ni ortadan kaldırarak, Yahudi Devleti'ni de vergiye bağlarlar. Bir süre sonra Asur Devleti, Babilliler tarafından yıkılır ve bu defa Babilliler Filistin'e girerek onlarca kez yakılıp, yıkılmış ve daha sonra da yıkılacak olan, bütün semavi dinlerin mukaddes kabul ettiği Kudüs'ü tahrip ederek İsrailoğullarını kılıçtan geçirirler. Sağ kalanlar ise Babil kralı Nebukadnezar tarafından M.Ö. 587 yılında zincirlenerek Babile sürgüne götürülür. Yaklaşık elli yıl

orada kalan yahudiler, Babil'i fetheden Pers kralı Keyhüsrev tarafından esaretten kurtarılır.

Nazorat savollari va topshiriqlar:

1. Matnni o'qing va tarjima qiling.
 2. Matndagi fe'llarni izohlang.
 3. Cümleleri tezlik fiilleriyle tamamlayın.
- Birdenbire araba yoldan çık.....
- Aniden sağanak bir yağmur başla.....
- Birden bütün sorunlar üst üste gel.....
- Küçük çocuk ansızın caddeye doğru koş.....
- Birden işler kendiliğinden ol.....
- Masa ve sandalyeleri kolayca taşı.....
- Bu ilacı içerseniz, kolayca iyileş.....
- Lütfen kapıyı kapat.....
- Bana her şeyi doğru olarak anlat.....
- Yarın erkenden buraya uğra.....
- Bu akşam da erken yatmayı ver.....!
- Yarın büroya gel.....?
- Lütfen bana bak.....?
- Bir kez de bizleri dinle.....?
- Kitapları buraya koy.....?

İSKENDER'İN ASYA SEFERİ

Büyük İskender, babası II.Filip'in de ideali olan Perslerden intikam almak ve onlarla hesaplaşmak gayesiyle Asya Seferi'ne karar verdi. Batı tarihinde, Avrupa sınırlarını Orta Asya kapılarına taşıyacak olan bu önemli sefer için gerekli hazırlıkları yaptıktan sonra mimar, mühendis, tarihçi ve ilim adamlarının da bulunduğu büyük bir ordu ile yola çıktı. İskender, Pers ordusunu ilk defa Çanakkale'de Biga Çayı kıyısında mağlup ederek Anadolu'ya girdi. Güneye yönelerek İyon şehir devletlerini teker teker itaat altına aldı. M.Ö. 333 yılı baharında Anadolu'nun güneyine indi ve Adana Dört Yolunun yakınındaki Deliçay kıyısında, Pers imparatoru III. Darius ile karşılaşarak Pers ordusunu bozguna uğrattı. İmparator III. Darius, Babil'e kaçtı.

Muzaffer kumandan İskender, hiçbir büyük engelle karşılaşmadan, önce Suriye'ye ardından da Mısır'a girerek bu toprakları ülkesine kattı. Mısır halkına ve onların dini değerlerine son derece saygılı davranan büyük İskender'e «Ammon'un Oğlu» unvanı verildi. Ele geçirdiği ülkelerde yetmiş civarında yeni şehir kurdurdu. Bunların en büyüğü Nil deltasının ucunda kurdurduğu İskenderiye şehridir. Mısır'da yeni bir düzen oluşturduktan ve kışı orada geçirdikten sonra Suriye ve Irak'a geçti. Ninova ve Erbil arasındaki Gavgamela ovasında bir milyonluk Pers ordusuyla karşılaştı. Böylece Perslere üçüncü ve son darbeyi vurdu. III. Daryus kaçtıysa da yakalanarak kendi adamları tarafından öldürüldü.

Bu başarıdan sonra İskender, güneye inerek stratejik öneme sahip Babil'i aldı. Ardından Zagros Dağları'nı aşarak Perslerin başkenti Persapolis'i ele geçirdi. Şehri yağmaladı ve yakıp yıktı. I.Serhas'ın sarayını ateşe verdiğinde bir bakıma Pers İmparatorluğu'nu da küller altında bırakmış oldu. Medyanın başkenti Ekbatana'yı aldıktan sonra kuzeyde Hazar'a kadar bütün Pers topraklarını itaat altına aldı. Ele geçirdiği bu topraklarda Perslerin yönetim şemalarına uygun yeni bir düzenlemeye gitti. Küçük krallıkları yerinde bırakarak şark yönetim tarzını benimsedi.

Pers İmparatorluğu'nun tacını da başına geçirmiş olan Büyük İskender, dünya imparatorluk idealini gerçekleştirmek üzere Afganistan ve Hindistan yolunu takip ederek Asya içlerine doğru ilerlemeye devam etti. Afganistan'da Bakhtia prenseslerinden Roksana ile evlendi. M.Ö. 327'de ordusu ile Indus Irmağı'nı geçti. Hindistan'ın fethi için yerlilerden engebeli arazide dövüşebilecek dayanıklı otuz beş bin kişilik yeni bir ordu kurdu. İlk kez filleri savaşta devreye sokarak askeri dehasını ortaya koydu. Bu ordunun önünde başarılı savunmalar yapan Hint Hükümdarı Poros'u tutsak aldıysa da kahramanlığına hayranlık duyarak onu bağışladı ve tahtını kendisine geri verdi.

İskender, Ganj Irmağı'nı geçmek istediysen de uzun süredir vatanlarından uzakta yaşayan ordusunda çıkan huzursuzluklar yüzünden daha ileri gitme isteğinden vazgeçmek zorunda kaldı.

Hydespes Irmağı kıyısında inşa ettirdiği liman kentinde bin gemilik bir deniz filosu oluşturdu. Böylece Cebelitarık'tan Hint Okyanusu'na uzanan bölgede yeni bir deniz ticaret ağı oluşturmuş oldu. İndus Deltası'nda bir liman ve tersane yaptırdıktan sonra dönüş hazırlıklarına başladı. Karadan Babile dönen Büyük İskender, Makedonlarla Persleri kaynaştırıp yeni ve dinamik-kozmopolit bir kültür meydana getirme siyasetinin bir parçası olarak kurmaylarını İranlı kadınlarla evliliğe teşvik etti. Kumandan ve askerlerinden on bin kişiyi bu kaynaştırma evliliğine tabi tuttu. Fakat bu evlilikler ölümünün ardından çözülüp dağıldı.

Büyük İskender, Babil'de sulama kanalları açtırma planları üzerinde çalıştığı sırada içkili bir eğlencenin ardından hastalandı. Malarya denilen ateşli sıtma hastalığından Babil'de öldü. Cenazesi İskenderiye'ye götürülerek altın bir tabuta kondu. Hemen ardından görkemli imparatorluğu da kumandanları arasında bitmez-tükenmez iktidar mücadeleleri sonucunda parçalanarak Helenistik Krallıklar'a dönüştü. Bu krallıkların etkinlikleri Romanın bir güç olarak tarih sahnesine çıkmasına kadar devam etti.

Nazorat savollari va topshiriqlar:

1. Matnni o'qing va tarjima qiling.
2. Matndan qo'shma so'zlarni topib izohlang.
3. Birleşik kelimelerin yazım kurallarına uymayan kelimeleri bulun.

Dersane, alayetmek, alt etmek, arzetmek, arz olunmak, boş olmak, dansetmek, deli olmak, el etmek, aşevi, bakım evi, doğumevi, düğün evi, gözlem evi, huzurevi, konukevi, ordu evi, Anayurt, çanakkale, açıkgöz, boşboğaz, aslanağzı, gecekondu, ateşkes, biçerdöver, radyo evi, yayın evi; aile ocağı, aş ocağı, sağlık ocağı; öğrenci yurdu, sağlık yurdu, yetiştirme yurdu gelin olmak, gider olmak, eczahane, hastahane, pastaane, postahane misafir perver, vatan perver; ateşperest

BÜYÜK İSKENDER, ZÜLKARNEYN MİDİR?

Göz kamaştıran zaferleriyle bilinen, dünyanın yarısından fazlasını hakimiyeti altına almayı başaran ve kurduğu uçsuz bucaksız imparatorluğun görkemiyle bütün dünyayı hayrete düşüren Büyük İskender, bu yaptıklarıyla destani bir kahramana dönüşmüştür. Şark edebiyatında önemli bir yer tutan İskendernameler böylece ortaya çıkmıştır. Hatta bazı İslam bilginleri daha da ileri giderek İskendere ve zaferlerine mukaddes bir boyut da katmış, onu Kur'an'da adı geçen Zülkarneyn olarak göstermiştir.

Kehf Suresi'nin 83 ile 99'uncu ayetlerinde güneşin iki ucuna varmayı başaran hakimiyet sahibi bir kul olarak nitelendirilen Hz. Zülkarneyn, adil kişiliği ve manevi yönden desteklendiği belirtilerek örnek bir iktidar sahibi olarak tanıtılmaktadır. Hz. Zülkarneyn'in Büyük İskender olmadığı görüşünü savunan İslam alimleri, Büyük İskender'in kişiliğinin Kur'an'da adı geçen Zülkarneyn (a.s.) ile bağdaşmadığını, ahlaki, ameli ve manevi yönden tezatlar içerisinde olduğunu ifade ederler.

Bazı bilgin ve tarihçiler ise adaleti ve hoşgörülü yönetimiyle şöhret bulan Pers hükümdarı Keyhüsrev'in (Hüsrev) Zülkarneyn olabileceği görüşündedirler. Zülkarneyn'in bu tarihi şahsiyetlerden başkası olabileceği de ileri sürülen iddialar arasındadır.

Mesela büyük Türk astronomi bilgini ve seyyahı Ebü Reyhan el-Birüni, «el-Asaru'l-Bakiye» adlı eserinde Kur'an'da zikri geçen Zülkarneyn'in Himyer kabilesine mensup bir melik olduğunu ileri sürer. Zira Güney Arabistanda hakim olan Himyer Kralları'nın adlarının başına mutlaka «Zi» ekinin getirildiğini belirten Binini, Zülkarneyn'in asıl adının İfrikeş oğlu Ebubekir olduğunu söylemektedir. İfrikeş, oğulları ile beraber Tunus ve Merakeşe varmış, orada İfrikiye adlı şehri kurmuştur. Afrika Kıtası da adını bu şehirden almıştır.

Alusi dahil İslam bilginlerinin birçoğunun Büyük İskender'i Zülkarneyn olarak görmelerinin, yakın Şark'ın hafızasında tazeliğini koruyan Büyük İskender'in zaferlerinin ancak manevi yardımla olabileceği düşüncesinden kaynaklandığı anlaşılmaktadır.

Ayrıca, aynı islam bilginlerinin, büyüme istidadı gösteren şark meliklerine: "Eğer siz de büyümek istiyorsanız Zülkarneyn gibi adaleti ayakta tutun ve manevi değerlere herkesten çok sahip çıkın. Böyle yaparsanız siz de Büyük İskender gibi görkemli bir mülk ve saltanata kavuşursunuz." demek isteyerek onlara idealize edilmiş bir tarih perspektifi kazandırma gayesi güttükleri de bir gerçektir. Helenistik kültürü kendi tabii havzasından çıkarıp Ön Asya, Afrika ve Hindistan'a kadar yaymayı başaran, doğu ve batı kültürlerini kaynaştırma konusunda belli bir mesafe kat eden Büyük İskender, ölürken kendisine "imparatorluğu kimlere bırakacaksınız?" diye soran adamlarına şu tarihi cevabı vermiştir:

"En iyisine .. "

Nazorat savollari va topshiriqlar:

1. Matnni o'qing va tarjima qiling.
2. Matndagi fe'llarni tuzilishiga ko'ra ajrating.
3. Aşağıdaki birleşik fiilleri uygun cümlelere yerleştirin.

1-Bu çocuğun yaptıklarıartık.	oluruna bırakacaksın.
2- Biz de yıllar boyunca onu	derdimi döktüm
3- En yakın arkadaşım Fuat'ın söyledikleri	ciğerime işledi
4- Ben de adama güvenip saatlerce	fikir yürüttük.
5- Son izlediğim dram türündeki filmin müzikleri ve konusu insanın	adamdan saydık.
6- Adama o kadar kötü söz söylediler yine de	canıma tak etti
7- Münzevi yaşamaya başlayan Sinan, insanlardan	elini eteğini çekti.
8- Sınıf arkadaşlarımla bu mesele hakkında iki saat boyunca.....	içine işliyor. kabak tadı Verdi
9- Bu çocuğun aynı şeyleri tekrar tekrar anlatmasıartık.	bana mısın demedi.

10- Bazı şeyleri zorlamayacaksın dostum, sadece	
---	--

BİZANS TARİHİ

İmparator Jüstinyanus döneminde Bizans, ağırlığını batıya yönelterek Batı Roma İmparatorluğu'nun boşluğunu doldurmak üzere fetihlere girişir. Adriyatik kıyıları ve İtalya bu dönemde imparatorluk bünyesine katıldığı gibi, eskiden Romanın sömürgeleri olan Kuzey Afrika kıyıları da hakimiyet altına alınır. Ancak batıyı yeniden fethetmek Bizans'a çok pahalıya mal olur. Sasaniler bu durumdan faydalanarak Suriye'yi ele geçirir. Buna rağmen Bizans, büyük ölçüde eski sınırlarına ulaşmış olur. Jüstinyanus, saltanatı boyunca doğuda yeni bir savaşı İranlılar'a ağır haraçlar ödeyerek önleme yoluna gider.

Jüstinyanus, imparatorluk kudretinin Tanrı'nın inayetinden geldiği bilincini taşıyan hristiyan bir hükümdardı. Putperestlikle mücadelesinin bir parçası olarak Atina Akademisi'ni kapatmış, din düşmanı akademisyenleri kovmuştu. Öte yandan başta Ayasofya olmak üzere Bizans'ın en önemli ve parlak mimari eserleri onun döneminde inşa edilmiştir. Bizans medeniyeti, Helen ve doğu sanatının sentezinden oluşan en güzel örneklerini bu dönemde vermiştir. Bizanslı sanatkarlar hayranlık duydukları eski Yunan ve Helen sanat eserlerini İstanbul'a taşımışlar, mozaik ve fresk sanatının inceliklerini başta kiliseler olmak üzere birçok mimari yapıda büyük bir başarıyla uygulamışlardır. Bizans'ın sembolü olma niteliğini taşıyan Ayasofya bu dönemde onlarca ton altın ve gümüş kullanılarak inşa edilmiş, görkemli kutlamalarla ibadete açılmıştı. Görenleri hayran bırakan bu ünlü mabed, 1204 yılında güya Haçlı Seferlerine katılmak üzere Bizans'a gelen Latinlerin yağma ve yıkımına maruz kalmıştır. 1453'te İstanbul'un fethiyle beraber camiye çevrilen Ayasofya, Türkler tarafından yeniden onarılarak hat ve tezyin sanatının en güzel örneklerinin sergilendiği eşsiz bir abide haline gelmiştir. Böylece bir kilise olarak inşa edilen Ayasofya, o tarihten sonra hilalin haça üstünlüğünü sembolize etmeye başlamıştır.

Jüstinyanus'un yaptığı önemli işlerden biri de, Roma hukuku ile hristiyan gelenek ve göreneklerini birleştiren ve böylece günümüz batı dünyasının siyasi ve hukuki zihniyetini şekillendiren «Kodeks»i hazırlatmasıdır.

Herakliyus, bunalımların arttığı bir dönemde işbaşına gelmişti. Nitekim Avarlar Slavlarla birleşerek Bizans'a ait Balkan arazilerini ele geçirmişler, akabinde de İstanbul'u tehdit etmeye başlamışlardı. Öte yandan Sasaniler de bu durumdan yararlanarak Suriye, Filistin, Mısır ve bir kısım Anadolu topraklarını işgal etmişlerdi. Bu kötü durum; Bizans'ta dirlik ve düzenlik bırakmadığı gibi, sivil ve askeri idarenin sarsılmasına, ekonominin çöküşüne, ahlaki yapının da çürümesine yol açmıştı. Askeri reformlar yaparak ve THEMA diye bilinen tımar sistemine benzer bir toprak düzenini yürürlüğe sokarak devleti içine düştüğü çıkmazdan kurtaran Herakliyus, 629 yılına gelindiğinde tüm bu tehlike ve işgallere son vermeyi başarmış, imparatorluğu yeniden eski gücüne kavuşturmuştur.

Herakliyus'un Bizans tahtında oturduğu yıllar, aynı zamanda İslamiyet'in de doğuş yıllarıydı. Nitekim peygamberler zincirinin son halkası ve tevhid dininin son tebliğcisi olan Hz. Peygamber'in İslam'a davet mektuplarından biri de o sırada Kudüs'te bulunan Herakliyus'a gönderilmişti. Arap Yarımadası'nda yükselen Hz. Muhammed (s.a.v.)'in tebliği çok kısa bir zaman içerisinde Bizans'ın doğu eyaletlerini de etkisi altına aldı. Dört Halife Dönemi'nde Suriye, Filistin ve Mısır, müslüman toprakları arasında dahil oldu.

Nazorat savollari va topshiriqlar:

1. Matnni o'qing va tarjima qiling.
 2. Matndagi yordamchi fe'llarning qo'llanilishiga e'tibor qarating. Ular ishtirokida gaplar tuzing.
 3. "ETMEK" yordamchi eylemiyle farklı cümleler oluşturun.
- Aptallık etmek

.....
Adam etmek
.....

Acele etmek

İtiraz etmek

İfade etmek

İkram etmek

İşaret etmek

Müsaade etmek

Rica etmek

Teselli etmek

Talep etmek

Teslih etmek

Emanet etmek

Yemin etmek

ORTA ASYA'DA KURULAN İLK TÜRK-İSLAM DEVLETİ KARAHANLILAR

Karahanlı Devleti, Ötüken vadisinde hüküm süren Uygur Devleti'nin 840 yılında Kırgızlar tarafından yıkılması üzerine Orta Asya'da tarih sahnesine çıkmıştır. Karluk ve Yağma isimli Türk boyları bu devletin ilk kurucu unsurlarıydı.

Karahanlılar Batı Türkistan'da hüküm sürmüş ilk Türk-İslam devletidir. Esasen bir başka yönüyle de Karahanlılar dönemi Orta Asya ve Türk dünyasının bütünüyle İslam dairesine girdiği dönem olarak kabul edilir.

İlk hükümdarları Bilge Kül Kadir Han olan Karahanlılar, eski Türk kültüründen İslam kültürüne geçişi sağlayan bir köprü devleti olmuştur. Milli motifleri öne çıkmış olan bu devlet, klasik Türk devlet geleneğine uyularak iki kanat halinde idare edilmekteydi.

Karahanlıların ilk müslüman hükümdarı olan Satuk Buğra Han, amcasına karşı giriştiği taht mücadelesini kazandıktan sonra İslamiyet'i yayma görevini üstlenmiş, Orta Asya bozkırlarında müslüman olmayan Türk boylarına karşı mücadele ederek İslamiyet'in bayraktarlığını yapmıştır. Abdülkerim adını alan Satuk Buğra, gayrimüslim Karahanlılara ve diğer Türk boylarına karşı giriştiği mücadelede müslüman gönüllülerden de istifade etmiştir.

Abdülkerim Satuk Buğra Han'ın; halkı müslüman olmaya teşvik edişi, bilginlere verdiği destek ve bizzat İslamiyet'i yayma konusundaki kararlı tutumu, onu Türklerin tarihinde efsane isimlerden biri yapmıştır. Onun eliyle on binlerce çadır halkı öbek öbek müslüman olmuş ve İslamiyet'in doğu bölgesinde Çin sınırlarına kadar yayılması da böylece mümkün olabilmişti. Yusuf Has Hacib «Kutadgu Bilig» adlı eserinde bu yeni devletin yapısını ve hedeflerini şöyle ifade etmektedir:

"Gök gürledi nevbet davulunu vurdu: Şimşek çaktı, hakanın tuğunu çekti. Biri kınından çıkınca, ona memleketler sunar: Biri nam ve şöhretini dünyaya yayar. Büyük Tavgaç Buğra Han dünyaya hakim oldu: Adı kutlu olsun. Tanrı onu her iki cihanda aziz etsin. Ey dinin izzeti, ey devletin kurucusu, ey milletin tacı, ey şeriatın hadimi. Tanrı bütün dileklerini verdi; bundan sonra da Tanrı daima sana destek olsun. Ey dünyanın süsü, ey ululuğun ziyneti, ey saltanatın nuru, ey dönek huylu saadetin bağını elinde tutan, Devran sana memleket ve taht verdi; tanrı bu taht ile bahtını daim etsin. Hakan tahta oturunca, dünya asayiş buldu. Bundan dolayı dünya ona şahane hediyeler gönderdi. Kimi doğudan binlerce armağan sunmaktadır; kimi batıdan hizmetine koşmaktadır. Saadet hizmet için gelmiş, kapıda durur. Kapıda duran kulluk için durur. Dünya kulluk için böyle hazırlandı; düşman boyun eğdi, ortadan kayboldu. Hakanın namı, şanı dünyaya yayıldı. Onu göremeyen gözlerin uykusu kaçtı. Dünya asayışe kavuştu ve nizam kuruldu. O adını

kanunla yükseltti. Kim cömert yüzü görmek isterse, gelsin hakanın yüzünü görsün. Kim mesut, kimseyi incitmeyen ve vefakar birini görmek dilerse onun yüzünü görsün. Onun her işi vefadır. Zarar görmeden, kendine hep fayda sağlamak dilerse, beri gel, hizmet et, gönül ver, ısın. Asil, alçakgönüllü, şefkatli ve yumuşak huylu bir kimse görmek istersen, gel onu gör ve gönül rahatına kavuş.

Ey iyi tabiatlı ve asil nesepli hakan, dünya senden mahrum kalmasın!

Ey devletli hükümdar, Tanrı sana saadet verdi; adını bin kere zikrederek ona şükür lazımdır."

Öteden beri İslam bilginlerinin yerleşerek ciddi ilim havzası haline getirdiği Kaşgar, Buhara ve Semerkant Karahanlıların önemli merkezleri oldular. Zamanla bütürlüyle Maverünnahr havzası, doğu ve batı Türkistan, Karahanlı hakimiyetine girmişti.

Türkler müslüman olduktan sonra son derece sadık ve samimi bir tutum takınmışlardı. Nitekim Arapların Orta Asyaya yayılışları esnasında ecdatlarının mukavemetini üzüntüyle karşılayan efsaneler bile üretmişlerdi. Kaşgarlı Mahmud'a göre Fergana ve Şikni arasında oturan halk, burada Hz. Peygamber'in ashabını mağlup etmiş; bu sebeple Hz. Ömer'in bedduasına uğrayarak gür sesleri kısılmış; bu günahın cezası evlatlarına da intikal etmiş ve onların da seslerinin kısık kaldığına inanılmıştı.

Samanoğulları Devleti'ni 999 yılında tamamen topraklarına katan Karahanlılar, bu kez bir başka Türk devleti olan Gaznelilerle karşı karşıya gelmişlerdi. Fetih politikalarını Uygurlar üzerine yönelten bu devlet, çok önemli zaferlerin ardından Uygurları da itaat altına almayı başarmıştı. Karahanlıların coşku dolu fütihat ve gaza anlayışı Satuk Buğra Han'ın ölümünden sonra oğulları tarafından da devam ettirilmiştir.

Eski Türk devletlerinin en önemli zaafı olan iç çekişme ve şehzadelerin mücadelesi bu devletin de zayıf noktasını oluşturmuş, bu durum devletin önce parçalanmasına, ardından da yıkılmasına yol açmıştır. Doğu Karahanlılara Moğolların bir kolu olan Karahıtaylar, Batı Karahanlılara ise Harizmşahlar son vermiştir.

Nazorat savollari va topshiriqlar:

1. Matnni o‘qing va tarjima qiling.

2. Matndan “etmek” va “olmak” yordamchi fe’llarini toping va izohlang.

3. Nuqtalar o‘rniga “etmek” va “eylemek” yordamchi fe’llarini qo‘ying. Cümlelerdeki boşluklara ‘etmek’ veya ‘eylemek’ yardımcı eylemini getiriniz.

1. Kimseyle kavga istemiyorum. 2. İşlerin yoğunluğu beni perişan 3. Sabır öğrenmen gerek. 4. Önüne gelen her teklifi düşünmeden red..... 5. Bu havalar hepimizi hasta 6. Sana karşı çok kötü davrandım. Lütfen beni af..... 7. Dün okulda kalemimi kayıp 8. Bu güzel yeri geçen yıl kardeşimle keşif

4. Boşlukları uygun yardımcı fiiller ve eklerle tamamlayınız.

1. Herkesle arkadaşlık doğru değil. 2. Çok çalışmazsan başarılı 3. Arabayla uzun yola çıkınca tedbirli gerek. 4. İyi ki müdür , herkese hava 5. Baba çok güzel bir duygu. 6. Çocuğu terbiye gerçekten zor. 7. Gençleri iyi işler yapmaya teşvik gerekir.

5. Siz de benzer cümleler kurun.

Örnek: 1. Yangın körfezi tehdit ediyor. -. Salgın hastalık bölgeyi tehdit ediyor.

2. Yapılan haksızlıklar karşısında isyan etti. 3. Yaptığınız suçlamaları reddediyorum. 4. Sınav sorularının çalındığı tesbit edildi. 5. Yaptığın fedakarlıkları duyunca seni takdir ettim. 6. Toplantıda kimse bu konuya temas etmedi. 7. Ayıp değil mi? İnsan hiç böyle küfreder mi? 8. Elimizden geldiği kadar gayret edeceğiz. 9. Zavallı çocuk, bu problemler karşısında sabrediyor. 10. Vicdansızlar hiç çekinmeden ihanet ediyor. 11. Rüşvet alan müdürünü ihbar etti. 12. Kumar tutkusu yüzünden iflas etmiş. 13. O, ailesini, dostlarını hiç ihmal etmez. 14. Sanki gözleriyle görmüş gibi iddi ediyor. 15. İftira edenler affedilmemelidir.

GAZNELİ DEVLETİ'NİN KURULUŞU

Samanoğulları Devleti'nin çöküşüyle Gazneliler yeni bir Müslüman-Türk devleti olarak bugünkü Afganistan topraklarında

tarih sahnesine çıktı. Kuzey Hindistan tarihini, sosyal ve kültürel açıdan köklü bir biçimde etkileyen Gazneliler; İranlı hükümdarlarca yönetilen Samanoğulları Devleti'nin devamıydı. Ancak hakimiyet alanlarını İndus Vadisi ve Hindistan içlerine kadar genişletme becerisini göstermişlerdi. Samanoğulları'nın zayıflayarak dağılma sürecine girdiği 1000'li yıllarda Karahanlılar, bu devletin topraklarının bir kısmını ele geçirmişti. Öte yandan çökmekte olan devletin Türk asıllı komutanı ve Herat Valisi Alptekin, içte yaşanan taht mücadelelerinden yararlanarak Samani yönetimini ele geçirmek istediye de başarılı olamadı. Kendisine bağlı kuvvetlerle Gazne'ye gelerek mevzii bir hakimiyet elde etti. Böylece Gazneli Devleti'nin ilk nüvesi bu tarihi kentte bir Türk komutanı tarafından atılmış oldu.

Türkler daha IX. yüzyıldan itibaren güçlü Samanoğulları'nın teşvik ve yardımlarıyla Maverâünnehir yoluyla İslam dünyasına girmeye başlamış, Abbasi Halifeleri'nin ve eyaletlerdeki Arap ve İranlı valilerin hizmetinde daha çok askeri roller üstlenmişlerdi. Bu yüzden İran, Horasan ve Afganistan topraklarında çok sayıda müslüman olmuş Türk askerine rastlanmaktaydı.

Alptekinden sonra yerine geçen komutanlardan Sebüktekin, Gazne Devleti'nin hakimiyet sınırlarını kısa zamanda genişletmeyi başardı. Toharistan, Zebulistan, Gur, Zemindaver ve Belikistan topraklarını ele geçirerek Gazneliler Devleti'nin asıl kurucusu oldu. Zaman içerisinde Gazneliler, Horasan, Afganistan ve Kuzey Hindistan'da hakimiyet kurarak istikrarlı bir iktidar oluşturmuşlardı.

Devletin kurulduğu yıllarda Abbasi Halifeliği siyasi bütünlüğünü kaybetmiş, halifeliğin eyaletlerdeki nüfuzu ve otoritesi de oldukça zayıflamıştı. İran'da hakimiyetlerini genişletme eğilimi taşıyan Büveyhoğulları Abbasi başkentinin korkulu rüyasıydı.

Orta Asya'da Maverâünnehir bölgesinde Karahanlılar hüküm sürmekteydi. Kuzey Afrika'da ve Mısır'da hüküm süren İsmaili Fatımiler, Abbasileri batıdan siyasi baskı altında tutmaktaydı. Öte yandan İslam dünyası genel bir durgunluk içerisine girmiş, İslamiyet'in yayılışında da hissedilir bir yavaşlama baş göstermişti.

Şarkın en büyük hristiyan devleti Bizans İmparatorluğu, Basilios II iktidarında en parlak dönemlerinden birini yaşamaktaydı. Anadolu'da ve Tuna'ya kadar Balkanlarda, Bizans'ta çoktandır görülmeyen güçlü bir siyasi birlik bulunmaktaydı. Basilios II. döneminde Kafkaslardaki askeri başarılar sonucu imparatorluk doğuda genişlemeyi sürdürmüş, bölgedeki küçük hristiyan devletleri ve beylikler itaat altına alınmıştı. Oldukça önemli bir başka gelişme de Kiev Prenslığı'nin hristiyan olmasıdır. Bizans'ın aile bağları kurarak gerçekleştirdiği değişim sonrasında prenslik, İstanbul Patrikliği'ne bağlandı. Bu durum Bizans'ın siyasi ve kültürel gücünü ve etkisini artırmakla kalmamış, zamanla Rusya'nın çok büyük bir güç olarak ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Kaderin cilvesi, tam bu dönemlerde yaşayan Gazneliler; putperest ve Mecusi Kuzey Hindistan'ın İslam'la şereflenmesinde başrol oynayacaklardır.

Nazorat savollari va topshiriqlar:

1. Matnni o'qing va tarjima qiling.
2. Matndagi ko'makchi fe'llarni toping va izohlang.
3. Qo 'shma fe'llarni toping. Birleşik eylemleri bulunuz, bunların türlerini yazınız.

... Böyleyken ilkbahar da bir taraftan kapıya dayanmıştı. Onları, kır çiçeklerinin kokusunu rüzgârın taşıdığı, şehrin sapa yerlerine, ansızın görülüveren sapa ve havasız mahallelere; daracık dönemeçlere çağırıyordu. Bu bir cesaretti. Bahar en zapt edilmez zannedilen yerlere de girmiş hatta.

4. Test savollariga javob toping. Testleri çözün.

1- 'Ağaçtan düşeyazdım' cümlesindeki fiilin yapı bakımından benzeri aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Bir gün sıkıntılar bitecek, sabret.
- B) Kardeşim dün çok hasta olmuş.
- C) Ben bu ağaca tırmanabilirim.
- D) Dedem savaşta esir düşmüş.

2- Aşağıdaki birleşik fiillerden hangisi yardımcı fiille oluşmuştur?

- A) Sınavdan düşük not alınca kendimi kötü hissettim.

B) Soruyu doğru cevaplayınca öğretmen gözüne girdi.

C) Bu soruyu herkes çözebilir.

D) Bardakları da yıkayıver.

3- Aşağıdaki fiillerden hangisi tasvir fiildir?

A) Geliverdi

B) Gelmezdi

C) Gelecekmişler

D) Gelsin

4.Aşağıdaki altı çizili birleşik eylemlerden hangisinin kuruluşu (yapılışı) farklıdır?

A) Müdür Bey, sizinle bir daha görüşmeyebilir.

B) Sizler gidedurun benim birazcık işim var.

C) Yazarımızla benim için bir görüşüversen!

D) Ayağım kayınca, merdivenden düşeyazdım.

E) Onunla çalışmaktan vazgeçti sanırım.

GAZNELİ MAHMUD VE HİNDİSTAN'IN FETHİ

Gazneli Mahmud, 2 Kasım 971 tarihinde Buhara'da doğdu. Babası bir Memlük komutanı olan Sebük Tegin, annesi ise Zabulistan bölgesinde asil bir Fars hanedanına mensup bir prensesti. Gençlik yıllarında devlet idaresinde görev almaya başladı. Babasıyla birlikte, Hindulara karşı düzenlenen Lamagan Savaşına (986/987) katılarak büyük başarılar elde etti. 992 yılında Ebu Ali Simcurun'un Samanoğulları topraklarına saldırması üzerine Sebük Tigin ve oğlu Mahmud'un yardımlarıyla bu tehlikeyi uzaklaştıran Hükümdar Nuh bu başarısından dolayı Mahmud'a Seyfettin unvanını vererek kendisini Horasan Valiliğine getirdi.

Gazneliler'in gerçek kurucusu Sebüktekin' in vefatının ardından oğlu Gazneli Mahmud, devletin yeni hükümdarı olmuştur. Kudretli sultan, Samani Devleti topraklarının büyük bir kısmı üzerinde hakimiyetini kabul ettirmiş, bu devletin 999 yılında ortadan kalkması üzerine mirasını Karahanlılar'la paylaşmıştı. Gazneli Mahmud daha sonra, Hindistan'ı kuzeyden fethetmeye girişerek burada İslam dinini yayma konusunda ısrarlı teşebbüslerde bulundu. Yeni ve gelişmekte bulunan başkent Gazne'nin, Kuzey Hindistan

ovalarına hakim yüksek bir yaylanın tepesinde bulunması, bu seferlerin yapılmasında büyük kolaylıklar sağlıyordu. Mahmud, Hindistan'a on yedi sefer yaptı. Bu seferler onun saltanat devrinin büyük bir kısmını doldurmuştur. Sultanın Hindistan seferlerinin en önemlisi, 1025-1026 yıllarındaki Somnat Seferi idi. Etkili sonuçlar doğuran bu seferin olumlu yankıları süratle bütün İslam dünyasında görüldü. Bu fetih Sultan Mahmud'un İslam dünyasının kahramanı olmasına, ününün yayılmasına yardım etti. Abbasi Halifesi tarafından sultan ve ailesine yeni şeref lakapları gönderildi.

Somnat'taki put, yaklaşık dört metre uzunluğunda ve türlü mücevherlerle süslü idi. Oradan kaldırılarak Gazne'ye götürüldü. Sultanın Gazne'de inşa ettiği meşhur büyük caminin eşiğine konuldu. Altından bir zincir ile puthane tavanına asılmış yaklaşık 1200 kilogram ağırlığındaki altın çan ile kıymeti pek fazla olan taşlar ve mücevherler, birçok gümüş kapkaçak Gazne'ye nakledildi. Somnat'ın zaptı sayesinde Hindistan'da İslamiyet'in yayılışı kolaylaşmıştı. Daha önce sadece biraz yaklaşılabilmiş olan Hindistan gibi büyük bir kıtayı İslam alemine kazandırmak şerefi Gazneli sultanın namını, tarihin en şanlı sayfalarına kaydettirmiştir.

Mahmud Sebüktekin, yaptığı etkili ve başarılı seferlerle Hindistanda büyük bir içtimai inkılabın esaslarını hazırlamıştı. Hintliler, kocası ölen kadınları kocalarının na'şlarıyla beraber diri diri yakıyor, ölüleri mukaddes kabul ettikleri Ganj Nehri'ne atıyorlardı. Birinci adet menfur bir vahşetti. İkinci an'ane de bulaşıcı hastalıkların yayılması için başlıca sebebi teşkil ediyordu. Gazneli Mahmud bu adetlerin her ikisini de şiddetle yasakladı.

Nazorat savollari va topshiriqlar:

1. Matnni o'qing va tarjima qiling.
2. Matndagi fe'llarning qaysi nisbat qo'shimchasini olganligini aniqlang va izohlang.
3. Mos qo'shimchalar bilan to'ldiring. Uygun eklerle cümleleri tamamlayalim.

- 1) Çok yoruldum. Biraz otur
- 2) Acıktık. Haydi yemek yi.....
- 3) Bugün hava çok güzel. Pikniğe git.....

- 4) Arkadaşlar, top oyna
- 5) Film başladı. Ayşe' yi de çağır.....
- 6) Ders başladı. Lütfen sus.....
- 7) Yağmur yağıyor. Taksiye bin.....
- 8) Hava soğuk. Paltomu giy.....
- 9) Bugün Ali'nin doğum günü. Ona hediye al.....
- 10) Ali'ye borç ver.....
- 11) Ali çok oynuyor. Onu ders çağır.....
- 12) Okula geç kalacağım. Hızlı yürü.....

4. Quydagi gaplarni orttirma nisbat qo'shimchalari bilan to'ldiring. Aşağıdaki cümleleri ettirgen çatı ekleriyle tamamlayın.

- 1) Öğretmen bu kitabı bana iki kere oku.....
- 2) Ayşe'nin hastalığı hepimizi kork.....
- 3) Yemeği kardeşim pişirmedi, ben pişir.....
- 4) Anneni hiç bağır.....
- 5) Sevda bu güzel elbiseyi nereden aldın. Terziciye dik.....
- 6) Dün evleri kardeşime temizle.....
- 7) Dizi seyretmeden kız kardeşime ders yap.....
- 8) Ağabeyim suç işliyorsun diye beni kor.....
- 9) Yağmurdan sonra arabamı yıka.....
- 10) Polis suçluyu ara.....

BİRÜNİ

Gazneli Mahmud, İslam dünyasının ve insanlığın gelmiş geçmiş sayılı büyük bilim adamlarından biri olan Biruni'ye büyük hürmet göstermiş, onu himaye etmiş ve; "Biruni sarayımızın en değerli hazinesidir!" diyerek kendisine iltifat etmiştir. Ayrıca Hazine'nin başında görevlendirerek ona en üst seviyede güvendiğini ortaya koymuştur. Yaşadığı çağa damgasını vurarak; «Biruni Asrı» denmesine sebep olan zeka harikası bilgin, hayatının bu yeni döneminde Hint dil ve kültürünü yakından inceleme fırsatı bulmuştu. Biruni; elinden kalem düşmeyen, gözünü kitaptan ayırmayan, iman dolu kalbi, çağlar ötesine taşan tefekkürü ile şüphesiz önemli bir dahi idi. Arapça, Farsça İbranice, Rumca lisanlarını biliyordu. Matematik, astronomi, kimya, tıp, eczacılık,

tarih, filoloji, jeoloji, dinler ve mezhepler tarihi alanlarında ilmi çalışmalarda bulunarak eserler verdi. İbn-i Sina ile çağdaştı; onunla ilmi münakaşalarda ve münazaralarda bulundu.

Birüni hastalıkları tedavi konusunda değerli bir uzmandı. Yunan ve Hint tıbbını incelemiş, Sultan Mes'ud'un gözünü tedavi etmeyi başarmıştı. Ona ait 180 eserden en meşhur birkaçı şunlardır:

1. el-Asaru'l-Bakiye ani'l-Kurani'l-Haliye: Geçmiş asırlardan kalan eserler.
2. el-Kanunu'l-Mes'udi: En büyük eseridir. Astronomiden coğrafyaya kadar birçok konuda yenilik, keşif ve buluşları içine alır.
3. Tahkiku ma li'l-Hind: Hint tarihi, dini, ilmi ve coğrafyası hakkında geniş bilgi verir.

Birüni, Sultan Mahmud'un vefatından sonra onu «Zamanın Yeganesi» ve «Alem Arslanı» sıfatlarıyla nitelemişti; aralarında son derece dostane bir ilişki bulunmaktaydı. Birüni, hak ettiği ilgi ve iltifatı Gazneli Mahmud'un oğlu Sultan Mes'ud zamanında da görmüş ve birçok büyük eserini bu dönemde yazmıştır.

XI. yüzyılın ilk çeyreğinde matematik temelli coğrafyanın müstakil bir disiplin olarak gelişmesinde en önemli rol, İslam kültür çevresinin en büyük bilginlerinden birisi olan Birüni'ye aittir. O, coğrafya tarihinde eşsiz bir teşebbüste bulunmuştur. Gazne ile Bağdat arasındaki önemli yerlerin enlem ve boylam derecelerini astronomik gözlem, mesafe ölçümleri ve kürevi trigonometrinin temel kurallarını kullanarak belirlemiştir. Onun tarafından ulaşılan 60 yerin boylam bilgilerinin bugünkü değerlerle ölçülen hataları, sadece 6 ve 45 dakika arasındadır. Onun tespitleri İslam dünyasının doğu kısmında kendisinden sonra devamlı olarak sürdürülen yer belirleme çalışmalarının temeli olmuştur.

İslam dünyasının Bağdat'ın batısında kalan kısmında başarıyla gerçekleştirilmiş boylam dereceleri üzerindeki diğer tashihler, daha XI. yüzyılın ilk yarısında Akdeniz'in batı-doğu ekseninin 44 ila 45 dereceye (bugün 42) indirgenmesi ve bunun sonucu olarak sıfır meridyeninin Atlantike, Kanarya Adalarının batısına ve Toledo'nun batısına konumlandırılmasıyla sonuçlanmıştır.

Sultan Mahmud, aralarında ünlü şair Firdevsi'nin de bulunduğu 400 civarında şairi sarayında ağırlamış, onları teşvik etmiş ve desteklemiştir. Firdevsi İslamiyet öncesi İran tarihini anlattığı 55 bin beyitten oluşan Şehname adlı eserini Sultan Mahmud'a sunmuştur. Sultan Mahmud, renkli ve adil kişiliği ile dönemin edebi kaynaklarında halk kahramanı ve insaf timsali olarak yer almıştır.

Nazorat savollari va topshiriqlar:

1. Matnni o'qing va tarjima qiling.
2. Matndagi yordamchi so'z turkumlariga oid so'zlarni izohlang.
3. Mos ko'makchi fe'llar bilan gaplarni to'ldiring. Yaklaşma ve sürerlik fiilleriyle cümleleri tamamlayalım.

- 1) Elimdeki vaz o balkondan düş.....
- 2) Geçen haftaki kazada bütün ailesi öl.....
- 3) Heyecandan bayıl.....
- 4) Küçük kız korkudan öl.....
- 5) Burada soğuktan don.....
- 6) Adam korkudan bayıl.....
- 7) Bardağı düşür.....
- 8) Serpil Hanım saatlerce geminin ardından bak.....
- 9) Bütün seyirciler sihirbazın hünerine şaş.....
- 10) Eskiden dost olan iki ülke yıllarca savaş.....
- 11) Ayşe halsizlikten saatlerce koltukta otur.....
- 12) Sen vitrinlere bak.....,ben hemen geliyorum.
- 13) Siz eve git.....,biz daha sonra geliriz.
- 14) Sen kitabı oku.....,biz az sonra döneriz.
- 15) Sizler burada bekle.....,otobüs az sonra gelir.

ALPARSLAN DÖNEMİ (1064-1072)

Horasan Meliki Çağrı Bey'in oğludur. Doğum tarihini XII ve XIII. yüzyıl tarihçileri 424 (1032-33), daha sonraki kaynaklar ise 421 (1030) olarak vermektedirler. Ancak Ortaçağ İslâm tarihçilerinin en güvenilir kabul edilen İbnü'l-Esîr, devrinin diğer

tarihçileri gibi 424 yılını kaydetmekle birlikte, 420 Muharreminde yapıldığı bilinen Selçuklu-Karahanlı savaşı başlamadan önce Çağrı Bey'e bir oğlu olduğu müjdesinin gelmesi olayını da kaydederek gerçek doğum tarihini 1 Muharrem 420 (20 Ocak 1029) şeklinde vermektedir. Alparslan'ın 435 (1043-44) yılında Gazneliler'in hücumlarını püskürten kuvvetlere kumanda etmiş olması da bu tarihi desteklemektedir.

Tuğrul Bey'in çocuğu yoktu. Vasiyeti üzerine Selçuklu tahtına kardeşi Çağrı'nın oğlu Süleyman geçtiyse de, Çağrı Bey'in diğer oğlu Alparslan ve yine Selçuklu ailesinden Kutalmış bu durumu kabul etmeyerek taht mücadelesine giriştiler. Alparslan kısa zamanda bu mücadeleyi kazanarak rakiplerini saf dışı bırakmayı başardı. İçte düzeni ve birlik-beraberliği sağlayıp vezirliğe ünlü Nizamülmülk'ü getirdikten sonra, batı istikametinde fetihlere yöneldi. Alparslan'ın ilk yöneldiği bölge Kafkaslardı. Azerbaycan üzerinden Ermenistan ve Gürcistan'da fetihler gerçekleştirdi.

Türkmenlerle takviye edilen Selçuklu kuvvetleri kısa zamanda Anadolu önlerine kadar gelerek Bizanslı generallerce çok iyi korunan ve asla fethedilemez kabul edilen müstahkem «Anı» kalesini ele geçirdi. Alparslan, Kars'a girmekle sonuçlanan bu başarılı hareketla güney Kafkasyayı denetim altına aldığı gibi, Anadolu'ya olan ilgisini de açıkça ortaya koymuş oldu. Özellikle Ani'deki en büyük kiliselerden biri olan katedrale hilal diktirmesi, tarihi kayıtlara, müthiş askeri başarılarının arkasındaki mukaddes amaca işaret eden sembolik bir hareket olarak geçti. Zamanla bu hilal Osmanlı İmparatorluğu'nun ve İslam dünyasının sembolü haline geldi.

Alparslan, devlet otoritesini pekiştirmek ve devletin sınırlarını doğu yönünde genişletmek amacıyla Türkistan Seferi'ne çıktı. Hazar Denizi ile Aral Gölü arasında yaşayan ve henüz İslam'la şereflenmemiş olan Şamanlar ile Kıpçakları itaat altına alarak bu iki etkili Türk topluluğunu Selçuklu kültür ve medeniyetinin nüfuz alanına soktu. Alparslan, Maverâünnehir yakın bazı bölgeleri de ülkesine katıp doğu sınırlarını teminat altına aldıktan sonra tekrar batıya yöneldi.

İslâmiyet'in henüz girmedığı ülkelerde fethettiği her şehre derhal bir cami yaptırdığı, askerî faaliyetlerinden dolayı yeterince fırsat bulamadığı imar işlerini ve ilim, fikir ve sanat adamlarını toplayıp devlet himayesi altına almak gibi sosyal faaliyetleri de veziri Nizâmülmülk'ün eliyle yürüttüğü bilinmektedir. Bastırdığı altın paraların çokluğu da devrindeki iktisadî gelişmeyi ve refahı göstermektedir.

Nazorat savollari va topshiriqlar:

1. Matnni o'qing va tarjima qiling.
2. Matndagi fe'llarni tahlil eting.
3. Qo'shma fe'llarni toping va turlarini izohlang. Birleşik eylemleri bulunuz, bunların türlerini yazınız.

1- 'Ağaçtan düşeyazdım' cümlesindeki fiilin yapı bakımından benzeri aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Bir gün sıkıntılar bitecek, sabret.
- B) Kardeşim dün çok hasta olmuş.
- C) Ben bu ağaca tırmanabilirim.
- D) Dedem savaşta esir düşmüş.

2- Aşağıdaki birleşik fiillerden hangisi yardımcı fiille oluşmuştur?

- A) Sınavdan düşük not alınca kendimi kötü hissettim.
- B) Soruyu doğru cevaplayınca öğretmenin gözüne girdi.
- C) Bu soruyu herkes çözebilir.
- D) Bardakları da yıkayıver.

3- Aşağıdaki fiillerden hangisi tasvir fiildir?

- A) Geliverdi
- B) Gelmezdi
- C) Gelecekmişler
- D) Gelsin

4. Aşağıdaki altı çizili birleşik eylemlerden hangisinin kuruluşu (yapılışı) farklıdır?

- A) Müdür Bey, sizinle bir daha görüşmeyebilir.

- B) Sizler gidedurun benim birazcık işim var.
- C) Yazarımızla benim için bir görüşürsen!
- D) Ayağım kayınca, merdivenden düşeyazdım.
- E) Onunla çalışmaktan vazgeçti sanırım.

MALAZGİRT ZAFERİ (AGUSTOS 1071)

Alparslan, Diogenes'in ordusunun Malazgirt Ovası'na indiği haberini aldığıında Suriye'de bulunmaktaydı. 50 bin kişilik bir orduyla derhal Malazgirt Ovası'na intikal ederek hazırlıksız yakalandığı bu hamleyi savuşturmak üzere bazı askeri tedbirler aldı. Bir taraftan da Bizans ordusundaki henüz müslüman olmamış Peçenek ve Uzlarla irtibata geçti.

Ayrıca akıllıca hareket ederek bu büyük Bizans askeri gücüne karşı Abbasi halifesinin ve İslam dünyasının desteğini almayı da ihmal etmedi. Nitekim Halife Kaim bi-emrillah, Selçuklular adına Bizans'la barış girişimlerinde bulundu ve diplomatik yollarla bu büyük tehlikeyi atlatma yollarını aradı.

Ancak bu girişimler herhangi bir sonuç vermedi. Bunun üzerine halife, Cuma günü bütün camilerde savaşı Selçukluların kazanması için dualar ettirdi. Tarihi kayıtlara göre bu dua şöyledir: "Allah'ım! İslam sancağını yücelt ve İslama yardım et! Şirki, başını ezmek ve kökünü kazımak suretiyle yok et!"

Sana itaat için canlarını feda edip; kanlarını Sana tabi olma hususunda akıtan; Sen' in yolunun mücahidlerini, onları kuvvetlendirerek yurtlarını güvenlik ve zaferle dolduran yardımlarından mahrum kılma! Mü'minlerin Emiri'nin Burhanı olan Şahinşahu'l-Azam (Alparslan)'ın Sen'den dilediği yardımı esirgeme ki, o bu sayede hükmünü yürütür, şanını yayılır kılsın ve zamanın güçlükleri karşısında kolayca yerinde tutunabilsin.

Sen'in dinini şerefli ve yüce tutabilmek için onu, lütufkar ve her zaman etkili olan desteğinden mahrum kılma! Çünkü o, Sen'in ulu rızan için rahatını terk etti; malı ve canıyla buyruklarına uymak amacıyla Sen'in yoluna düştü."

Halifenin bu desteği kısa zamanda etkisini gösterdi ve civardaki bütün müslüman unsurlar derhal Selçuklu saflarına katıldılar.

Güneydoğu Anadoludaki Kürt beyleri de 10 bin kişilik bir kuvvetle Malazgirt'te Alparslan'ın yanında saf tuttular.

İki taraf da karşılıklı olarak 26 Ağustos'ta ordularını savaş düzenine soktular. İmparator Diogenes, ordusunu düz bir hat boyunca sağ kol, sol kol ve merkezden oluşan üç kısımdan ibaret klasik savaş tertibine göre hazırlamıştı.

Alparslan ise askerlerinin bir kısmını meydanda tutarken önemli bir bölümünü de düşman ordusunu arkadan çevirecek şekilde yerleştirmişti. Sultan. Alparslan, ordusunun maneviyatını güçlendirmek ve girdikleri mücadelenin mukaddesliğini hatırlatmak amacıyla Cuma namazını ovanın ortasında ordusuyla beraber kıldı.

Gözü pek ve kahraman Selçuklu hakanı, üzerine şehidliği hatırlatan beyaz bir elbise giymişti. Beyaz atına kuyruğunu kendi eliyle bağlayarak bindi. Ordusunun önüne geçerek kısa ve son derece etkileyici bir konuşma yaptı. Askerlerini coşturan bu nutkunda Alparslan; "Şehid düşerse vurulduğu yere gömülmesini, kendisinden sonra oğlu Melikşah'a itaat edilmesini vasiyet ederek bir hükümdar gibi değil, din ve devlet yolunda bir er gibi savaşacağını dile getirdi. Ayrıca savaştan korkanların çekip gitmekte serbest olduklarını belirterek askerlerinden şehid olanların cennete gireceklerini, kalanların da dünya nimetlerine kavuşacaklarını hatırlattı."

Savaş, beklendiği gibi kalabalık Bizans ordusunun hücumuyla başladı. Alparslan bu hücumu; «sahte ric'at» diye bilinen taktikle cevap verdi. Bizans ordusunun ağırlık merkezinden uzaklaştırılarak tuzağa düşürülmesiyle gerçekleşen bu taktik, Selçuklulara kesin bir zafer getirdi.

Bu muazzam zaferde Uz ve Peçenek askerlerinin saf değiştirerek kendileri gibi Türkçe konuşan Müslüman-Selçukluların tarafına geçmesinin de payı vardı. Muhteşem bir zaferle Bizans ordusu tamamen etkisiz hale getirildiği gibi, İmparator Diogenes de esir düşmüş, İslam tarihinde ilk kez bir «Basileus» müslümanların tutsağı olmuştu.

Nazorat savollari va topshiriqlar:

1.Matnni o‘qing va tarjima qiling.

2. Matndagi iboralarni toping va izohlang.

3. Testni yeching. Test sorularını çözün.

1) Aşağıdaki cümlelerin hangisinde deyim yoktur?

A)Şimdi başı kalabalıkmış, sonra görüşeceğiz.

B)Olur olmaz şeylerle kafamı şişirdiler.

C)Soğukta kaldığımdan başım ağrıyor.

D)Borcu olmayanın başı dinç olur.

2) Aşağıdaki deyimlerden hangisi “çok sinirlenmek” anlamındadır?

A)leb demeden leblebiyi anlamak

B)gözü korkmak

C)canından bezmek

D)küplere binmek

3) Aşağıdaki deyimlerin hangisinin açıklaması yanlış verilmiştir?

A)Baş göz etmek : bir kişiyi evlendirmek

B)Diş geçirememek : gücü yetmemek

C)Kulak kesilmek : dikkatli dinlemek.

D) Dilinde tüy bitmek : çok konuşmak

4).Aşağıdaki deyimlerden hangisi “İyi olmayan bir şeyi, iyi gibi göstermek anlamına gelmektedir?

A. göz boyamak B. gözü tutmak C. göze gelmek D. göz dikmek

5).Aşağıdaki deyimlerin açıklamasını yazınız ,birer cümle içinde kullanınız.

1- ayağına dolanmak

3- başa kakmak

2- ayağını denk almak

4- merhem olmak

5- ağzı kulaklarına varmak

MELİKŞAH DÖNEMİ

Malazgirt zaferinden sonra Sultan Alparslan'ın buyruğu ile Anadolu içlerine akınlar yapan Türk beyleri, Sultan Melikşah zamanında da bu faaliyetlerine devam ettiler. Türk beyleri Anadolu içlerinde ilerleyişlerinde Bizans'ın iç karışıklıklarından yararlanmış, bazen bizzat imparatorlarla bazen de asilerle işbirliği yaparak hakimiyet alanlarını İzmit'e kadar genişletmişlerdi. Selçuklu

ailesinin bir kolu olan Kutalmış oğulları da Anadolu'da etkili olmaya başlamış, başta Urfa ve Birecik olmak üzere Anadolu'da ağırlıklarını artırmayı ve kendilerine yer edinmeyi başarmıştı. Kutalmış oğullarının rakip bir güç olarak Anadolu'da boy göstermelerine izin vermek istemeyen Melikşah, idari birliği sağlamak ve Anadoludaki inisiyatifi elden kaçırmamak için Emir Porsuk'u Anadolu topraklarını gözetmekle görevlendirdi. Harekete geçen Emir Porsuk, Kutalmış oğlu Mansur'la giriştiği mücadeleyi kazanarak onu ortadan kaldırmayı başardı. Ancak bu durum Mansur'un kardeşi Süleyman Şah'ı daha güçlü hale getirdi. Nitekim Süleyman Şah, Bizans'ın iç karışıklıklarından da yararlanarak İznik ve etrafındaki kaleleri ele geçirdi ve Türkiye Selçuklu Sultanlığı'nın temellerini attı.

Batıda olduğu kadar doğuda da fetihlerini sürdürüp Antakya'yı yeniden Ermenilerin elinden alan Süleyman Şah, bir süre sonra Halep'i de kuşattı. Onun bu hamlesi Selçuklularla karşı karşıya gelmesiyle ve iki güç arasında bir çatışma ortamının doğmasıyla sonuçlandı. Melik Tutuş ve Artuk Bey, Selçuklular adına duruma müdahale ederek Halep yakınlarında Süleyman Şah ile savaşa tutuştular. Yenilen Süleyman Şah üzüntüsünden atını nehre sürerek intihar etti. (Haziran 1086)

Melikşah döneminin önemli gelişmelerinden biri de Diyarbekir, Meyyafarikin (Silvan) ve Mardin vilayetlerini içine alan Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde hüküm süren Mervaniler Devleti'nin ortadan kaldırılmasıdır.

Nitekim Vezir Nizamülmülk'ün damadı olan Fahrüddevle Muhammed bin Cübeyr, Mervani Devleti'nin zenginliğini ileri sürerek bölgeye yapılacak bir sefer için Sultan Melikşah'ı teşvik ve ikna etmişti. Melikşah, Diyarbekir emirliğini Fahrüddevle'ye vererek içerisinde Artuk Bey ve Arap emiri Seyfüddevle'nin de bulunduğu bir orduyu Diyarbekir'e gönderdi. Selçuklu ordusu kısa zamanda Diyarbekir ve Meyyafarikin şehirlerini zapt ederek Mervani Devleti'ni ortadan kaldırdı.

Melikşah döneminde; yıkıcı etkileri gittikçe artan, aşırılıklarıyla tanınan ve terör yöntemiyle esrarlı davalarına hizmet etmekte olan

İsmaili hareketlerle de mücadele edildi. İsmaili propagandasının en renkli simalarından biri olan Hasan Sabbah, yürüttüğü gizli faaliyetler neticesinde Kazvin yakınlarındaki Elburz dağlarında Alamut Kalesi'ni ele geçirmişti (1090). Sultan Melikşah, Alamut ve Kuhistan'daki İsmaililere karşı Yorum Taş, Aslan Taş ve Kızıl Sarık gibi kumandanlar göndererek bu mezhep taraftarlarıyla çetin bir mücadeleye girişti. Müridlerine haşhaş içirip Selçuklu devlet adamlarına karşı amansız yıpratma ve terör faaliyetlerini sürdüren bu İsmaili akımlarla mücadele, sultanın ölümüyle durdu. Nitekim esrarı bugün bile tam olarak çözilemeyen İsmaili Batıniler, ünlü vezir Nizamülmülk'ü İsfahan-Bağdat yolu üzerinde Sıhne mevkiinde öldürecek kadar etkili olmuşlardı.

Melikşah; Bahreyn, Yemen ve körfezde etkisi görülen Karmatilerle de başarılı mücadelelerde bulundu. Karmatiler, Bağdat'taki Sünni-İslam halifeliğinin temsil ettiği İslam anlayışından uzak, sertlikleri, aşırılıkları ve Batını anlayışlarıyla öne çıkan bir gruptu. Melikşah, daha önce birçok seferde yararlandığı Artuk Bey'i el-Ahsa ve Bahreyn'e göndererek bölgede devlet otoritesini ve halifeliğin etkisini yeniden tesis etmeye muvaffak oldu. Böylece Doğu Arabistan'da Selçuklunun maddi hakimiyeti, Bağdat'ın da manevi hakimiyeti kabul edilmiş oldu.

Melikşah'ın, ölümünden kısa bir süre önce Selçuklu Devleti'nin en önemli simalarından ve başarılı devlet adamlarından biri olan vezir Nizamülmülk'le arası açılmıştı. Bu talihsiz gelişmeye; gerek bir türlü harareti düşürülemeyen iç çekişmelerin ve gerekse bürokratlar arasındaki kıskançlığın yol açtığı kabul edilmektedir. Nitekim Selçuklu Devleti'ne otuz yıl aralıksız vezirlik yapan Nizamülmülk'ün katledilmesinin ardından Melikşah da bir ay sonra Kasım 1092'de Bağdat'ta zehirlenme sonucu vefat etti. Bu büyük ve adil sultan öldüğünde sadece otuz sekiz yaşında idi. Onun vefatıyla birlikte Selçuklu Devleti de yoğun taht mücadeleleriyle dolu bir fetret ve parçalanma sürecine girmiştir.

Nazorat savollari va topshiriqlar:

1. Matnni o'qing va tarjima qiling.

2. Matnda “olmak” yordamchi fe’lining qo ‘llanilishiga e’tibor qarating.

3. ‘Olmak’ yordamchi fe’li bilan to‘ldiring. ‘Olmak’ yordamchi eylemiyle tamamlayalım.

1.Ne zaman bütün cesaretimi toplayıp onunla konuş acak olsam bir aksilik çıkıyor ve ben yine düşündüklerimi söyleyemiyorum.2.Geçen hafta üniversitenin düzenlediği partiye katılmakla çok iyi ettik. Hem eğlendik hem de yeni insanlarla tanış_____.3.İşim nedeniyle öyle sık ülke değiştiriyorum ki önümüzdeki yıl bu zamanlar nerede ve ne yap_____ tahmin bile edemiyorum.

4.Bankamızın kredi kartını kullandığınız zaman kimsesiz çocuklara da her ay düzenli olarak yardımda bulun_____. 5. Bana söylemediğin bir derdin mi var? Son zamanlarda eskiden keyif aldığın hiçbir şeyle ilgilen_____. 6.Geçen hafta sonu arkadaşlarla pikniğe git_____ ama durmadan yağan yağmur planımızı alt üst etti.7. Küresel ısınmadan dolayı artık eskisi kadar kar yağ_____.8. Bence otobüse değil taksiye binelim. Böylece zaman kaybet_____.

9.Dün akşamki yemekte hesabı ben öde_____ ama müdür izin vermedi.10.Son zamanlarda eve geç saatlerde gel_____. İşten geç mi çıkıyorsun?11.Tahlillerin de sonuçları iyi çıktığına göre sizinle tedavi sürecini tamamla_____.

1. Bir yıl sonra bu zamanlarda 2. Doruk’la aramızın kötü olmasına çok üzülüyorum. 3. Çalışma hayatına başlayalı 4. Bu ayki ödememizle birlikte 5. Sen bu mektubu okuduğunda 6. Aşık olduğu kızı	• hiçbir arkadaşım ile vakit geçiremez oldum. • ben büyük ihtimalle İstanbul’a ulaşmış olacağım. • ama sen de böylece onu tanımış oldun. • evde rahat rahat evlenecek oldum. • senle buluşacak olsam son anda bir işim çıkıyor.
--	---

görebilmek için 7. Onun bu davranışına çok üzüldüğünü biliyorum. 8. Kırk yılda bir kere 9. Ne zaman	• geçen gün barışmak için ondan özür dileyerek oldum ama sonra bana yaptıklarını düşünüp vazgeçtim. • her gün spor salonuna gider oldum. • diplomamı almış ve ülkeme dönmüş olacağım. • kredi kartı borcumuzu bitirmiş olduk
---	---

CENGİZ HAN ORTA ASYA'DA

1218-1220 yılları arasında Cengiz'in orduları Orta Asya hakimiyeti için ilk kez müslüman Türklerle karşı karşıya geldi. Cengiz'in Moğolistan'dan başlayıp Çin' in kuzey ve güney bölgelerini de istila etmesiyle sonuçlanan emperyalist tutumu, komşusu müslüman Harezmsahları da tedirgin etmişti. İki ülke arasında gerçekleştirilen diplomatik temaslarda, Cengiz Han'ın Harizmşahlar hükümdarı Muhammed'e kendisini «baba» kabul etmesini telkin ederek üstünlüğünü tescil ettirmeye çalışması da müslüman tarafta siyasi bir gerginlik yaratmıştı. Bunun üzerine Cengiz Han'ın ticari heyet adı altında ülkesine casuslar gönderdiği şüphesine kapılan Kutbuddin Muhammed Şah, Otrardaki valisinin verdiği bilgiye dayanarak yüz kişilik Moğol heyetini öldürterek içinden çıkılması zor bir diplomatik krizin oluşmasına zemin hazırladı. Bu durum Cengiz Han'ın eline İslam ülkelerine karşı çoktandır beslediği emperyalist arzularını gerçekleştirebileceği önemli bir fırsat verdi. Eline iyi bir saldırı gerekçesi geçtiğini düşünen Cengiz Han, saldırıdan kaçınamayacak bir durumda kaldığını şu sözlerle ifade etmiştir: "Altın dizginlerimin müslümanlar tarafından koparılmasına nasıl müsaade edebilirim?" Kendisinin «Moğol Ticaret Heyeti», Harizmşahların ise «Moğol Casusları» olarak kabul ettiği Moğol heyetinin öldürülmesine böyle yaklaşan Cengiz Han, 1219 tavşan yılında müslüman halka karşı büyük ve acımasız bir sefer başlattı.

Vahşi Moğol birliklerinin çekirge sürüleri gibi Orta Asya müslüman Türk şehir ve kasabalarını istilaya başlamasının önündeki en büyük engel sayılan Harizmşah Sultanı Muhammed Tekiş, güçlü ordusuna rağmen Moğollarla açıktan bir meydan savaşını göze alamadı. İlk yıkım haberleri karşısında paniğe kapılarak doğru dürüst bir savunma hattı da oluşturamadı. Bunun üzerine kuvvetlerini bölüp ülkesini şehir şehir savunma pozisyonuna geçmesi Cengiz'in işini daha da kolaylaştırdı. Böylece başta Otrar olmak üzere Hokant, Buhara ve Semerkand gibi birçok mamur İslam kenti Moğolların insafına terk edilmiş oldu. Muhammed Tekiş bir daha Moğolların önüne çıkamadı. Önce İran içlerinde Mazenderan'a, ardından da daha güvenli olduğuna inandığı Hazar Denizi'ndeki Abeskun Adası'na kaçtı. Bir müddet sonra o adada öldü.

Onun ölümü üzerine Harizmşahlar Devleti'nin başına gerçek bir İslam kahramanı olan Celaleddin Harizmşah geçti. On yıl boyunca o da Moğolları durdurmaya çalıştıysa da kuvvetlerinin yetersizliği yüzünden buna muvaffak olamadı. Moğollara karşı Kuzey Hindistan hattında başlattığı direnişi azimle sürdürmesine rağmen önce Irak'ın Basra bölgesine, ardından Azerbaycan'a ve nihayet Anadolu'ya kadar geri çekilmek zorunda kaldı. Moğollara büyük zayıatlar verdirmesine ve birçok mevzii zafere imza atmasına rağmen Celaleddin Harizmşah, emrindeki askeri gücün sınırlı oluşu yüzünden Moğolları durdurma ve İslam topraklarından atma idealini gerçekleştirememiş ve hayatını Doğu Anadolu'da acı bir süikast sonucu kaybetmiştir.

Celaleddin Harizmşah, Cengiz'in bile hayran olacağı kadar gözü pek, cesur ve mahir bir askerdir. Moğollarla giriştiği bir savaşta sıkıştırıldığı bir uçurumdan ırmağa atlayarak kurtulmayı başarmıştı. Bu duruma hayranlıkla şahit olan Cengiz Han; "Ona hiçbir şey yapamazsınız. Böyle soğukkanlı ve cesur bir adam, bütün sıkıştırma denemelerinize karşı koyacaktır. Böyle bir oğula sahip her baba gurur duyabilir. Ve her oğul da böyle bir babanın soyundan geldiği için gurur duyabilir." demekten kendini alamamıştır."

Yine Ermenistan bölgesinde süren bir savaşta Ermeni kralına haber gönderip; "Boşuna askerler kırılmasın; ikimiz dövüselim, kazanan galip sayılsın!" diyecek kadar kendine güvenen bir cengaverdi. Ne yazık ki, Harizmşah Sultanlığı bu başa göre çelimsiz bir vücut taşıyordu.

1221-1222 yıllarında Cengiz'in seçme komutanları Cebe ve Subutay komutasında gerçekleştirilen saldırıların ardından Horasan üzerinden Irak-ı Acem ve Azerbaycan'a girmeyi başaran Moğol birlikleri geride yanmış yıkılmış şehir ve kasabalar, viraneye dönmüş ev ve ocaklar, onlarca yıl geçse de izi silinemeyecek vahşi manzaralar bırakmıştı. Moğol İmparatorluğu'nun genişlemesi Cengiz Han'ın 1227'de ölümünden sonra da devam etti. Ancak dünyayı titreten bu Moğol İmparatoru tarihe ceberutluğun ve ayak bastığı yerleri ateş topuna çeviren acımasız bir saldırganlığın sembolü olarak geçti. Onun ölümünden sonra başa geçen Ögedey döneminde Moğollar; hem Çin içerisinde güçlerini pekiştiren seferler yaptılar, hem de güçlü ordularıyla, prenslerden Batu kumandasında önemli bir direnişle karşılaşmadan Doğu ve Orta Avrupa'yı işgal ettiler. Nitekim tek bir merkezden idare edilemeyecek büyüklükteki bu muazzam devlet, Cengiz'den kısa süre sonra oğulları arasında dört hakimiyet sahasına bölündü.

Nazorat savollari va topshiriqlar:

1. Matnni o'qing va tarjima qiling.

2. Matndagi atoqli otlarning imlosini izohlang.

3. Takror so'zlardan mosini qo'yib gaplarni to'ldiring. İkilemeleri uygun cümlelere getirin. (*karış karış, yıkık dökük, dağ taş, malını mülkünü, tıkr tıkr*)

1) Çok sevdiği bisikleti ile demeden Beypazarı'na kadar gitti.

2) Çocuklarını okutabilmek için feda etti.

3) bir odada koca bir ömür geçirdi.

4) Memleketimin her bir yerini gezdik.

5) Büyük yatırım yaparak kurduğu matbaa son zamanlarda işliyor.

4. Aşağıdaki cümleleri Özbekçeye çevirin.

Müdür yeni kılık kıyafet yönetmeliğini panoya asmış.Ne yapacağımızı bilemezken güçlü kuvvetli bir adam ağacın dalını eğip kediyi kurtardı. Bizden ses seda çıkmayınca babam şüphelenip odamıza geldi.Akıllı uslu bir çocuk olacağı şimdiden belli. Yılların getirdiği şan şöhret bile artık onu mutlu etmiyordu. Evi köşe bucak aradık ama kolyeyi bir türlü bulamadık. Her akşam eve yorgun argın geliyor, yemek yedikten sonra hemen yatıyordu.Bence er geç zaman makinesi icat edilecek. Amcam Muhterem, az çok elektrik işlerinden anlar.Bu evi aşağı yukarı yüz bin liraya satabilirsin. Bisiklet sürmek düşe kalka öğrenilir.Bu sokakta acı tatlı bir çok hatıramız var; ayrılık kolay olmayacak. Başka bir şehre taşınma meselesini enine boyuna düşündün mü?Altı üstü bir telefon; kullanmak ne kadar zor olabilir ki?Hiç mırın kırın etmeden bana her şeyi anlatacaksın. Böyle eften püften sebeplerle bir daha kapıma gelme lütfen.Bir ara bodrumdaki ıvır zıvırları toplayıp kutulara koyalım.Amcam abuk subuk konuşmaya başlayınca babam sinirlenip odayı terk etti.Sağlığımız için abur cuburdan uzak durmaya gayret göstermeliyiz.

ALTIN ORDA HANLIĞI (1242-1502)

Orda Moğolca “çadır, otağ” mânasına gelmektedir. Devletin kurucusu Batu Han’ın ak otağının üst kısmının altın yaldızlı olması sebebiyle bu devlete Altın Orda veya Ak Orda denmiştir. Rusya, Doğu Avrupa, Kırım, Kafkaslar ve Kıpçak düzlüklerinde hakimiyetini diğer Moğol prenslerine kabul ettiren Batu Han (1226-1256) bu geniş coğrafyada Altın Orda Devleti’nin temellerini attı. İdil Nehri’nin aşağı havzasında Saray kentini kurarak burayı devletin başkenti yaptı. Topraklarını doğuda ve batıda genişlettiği gibi, ölmeden önce Polonya ve Litvanya’yı da vergiye bağlayarak devletini güçlü bir imparatorluk haline getirdi.

Cengiz Hanedanı’ndan Berke Han (1256-1266) İslamiyet’i seçen ilk Altın Orda hanı oldu. Berke Han’ın iktidar dönemi, devletin en parlak dönemi olarak tarihe geçti. Zamanla İslamiyet sivil ve asker Moğol ahali arasında daha geniş kitlelerce benimsendi. Özbek Han zamanında İslamiyet devletin resmi dini haline geldi.

Altın Orda'nın idarî teşkilâtı eski Türk idare sistemine göre düzenlenmiş, ayrıca bozkır gelenek ve teşkilâtı da devam ettirilmiştir. Bununla beraber, halkın gittikçe toprağa bağlanması, ziraat, ticaret ve sanayinin gelişmesi, devlet idaresinin yerleşik hayatın getirdiği şartlara göre yeniden teşkilâatlanmasına yol açmıştır. Altın Orda Hanlığı'nda en önemli devlet organı, ancak önemli hadiseler üzerine toplanan kurultay olup han bu meclisin başkanıydı. Kurultay hanların seçimi, büyük savaşların ilânı ve önemli devlet meselelerinin konuşulması gibi hallerde toplanırdı. Kurultay'a hânedan mensupları, "ulus"un çeşitli bölgelerinden gelen emîrler ve hanın hatunları katılırdı. Hatunlar ayrı saray ve mâlikânelerde yaşarlar, Türk kağanlıklarında olduğu gibi hanla birlikte devlet idaresinde rol oynarlardı. Ülkedeki bütün yazışmalar "divan yazıcıları" (divan bitikçileri) tarafından yapılırdı. Ayrıca devletin iç ve dış temsilciliklerini yapan makamları olduğu gibi yol, vergi, ticaret, sanayi gibi işlere bakan memurlukları ve makamları da vardı. Bütün bunların görevleri ayrı ayrı tesbit edilmişti. Bu teşkilât, Altın Orda parçalandıktan sonra kurulan yeni hanlıklarda da devam etmiştir.

Altın Orda Hanlığı zamanla taht kavgalarıyla çalkalanmaya başladı. Toktamış Han, Timur'un desteğiyle başa geçip devleti toparladıysa da 1391-1395 yılları arasında yine Timur'un bölgeye düzenlediği seferlerle zayıflayarak çeşitli hanlıklara bölündü. Ortaya Kırım Hanlığı, Kasım Hanlığı, Gücüm Hanlığı, Astrahan Hanlığı gibi kimi uzun kimi kısa süre ayakta kalacak çeşitli devletler çıktı. Ancak Altın Orda Devleti'nin dağılıp parçalanmasının İslam dünyası için en trajik sonucu, dünya tarihini de köklü bir biçimde etkileyecek olan Rusya İmparatorluğu'nun çekirdeği Moskova Knezliği'nin temellerinin atılmasına zemin hazırlamış olmasıdır. Moskova Prensiği zamanla bölgedeki müslüman hanlıkları birer birer etkisiz hale getirip kendisine bağlayarak Rusya Çarlığı'nı meydana getirecektir.

Nazorat savollari va topshiriqlar:

1. Matnni o'qing va tarjima qiling.

2. Matndagi soʻzlarni oʻz qatlam va oʻzlashgan qatlamga ajrating.

3. Istalgan matnni tanlab, gaplarda qoʻllanilgan soʻz (atama)larni quyidagi jadvalga yozing.

Turkcha	Arab tilidan oʻzlashgan	Fors tilidan oʻzlashgan	Yevropa tillaridan oʻzlashgan

4. Testleri çözün.

1- Aşağıdaki tümcelerde geçen ikilemelerin oluşum yönüyle farklı olanı hangi seçenekte yer almaktadır?

A) Yalan yanlış düşüncelere kapılmayasın.

B) Evimde çoluk çocuk kalmasınlar.

C) O olayı yarım yamalak anlattı.

D) Böyle kaba saba bir adam görmedim.

2. Aşağıdaki tümcelerin hangisinde yansıma sözcükten kurulmuş ikileme yoktur?

A) Dere gürül gürül akıyordu.

B) Adam horul horul uyuyordu.

C) Top fırıl fırıl dönüyordu.

D) Abur cuburdan çok hoşlanırdı.

3- “Su iner yokuşlardan hep basamak basamak.” ikileme için aşağıdakilerden hangisi doğrudur?

A) Sıfat B) Zarf C) Fiil D) Edat

4. Aşağıdaki tümcelerde yer alan ikilemelerden hangisi tür bakımından diğerlerinden farklıdır?

A) Buradan , paralı parasız alabiliriz her şeyi.

- B) Ahmet olanları görünce sessiz sedasız uzaklaştı.
C) Duyduklarını, oradaki herkese uzun uzun anlattı.
D) Manava irili ufaklı domatesleri doldurmuşlar.
5. Aşağıdaki ikilemelerden hangisi zarf görevinde kullanılmıştır?
- a) Çeşit çeşit mezeler yapmış.
b) Sofrada büyük büyük elmalar vardı.
c) Onlar sakın sakın oturuyorlardı.
d) Buraya farlı farklı gelmişlerdi.

OSMAN GAZİ

Bu büyük imparatorluğun kurucusu Osman Bey, Oğuzların Kayı boyundan Ertuğrul Gazi'nin oğludur. Bu dönemle ilgili kaynaklar çok net bilgiler ihtiva etmemekle beraber; babası Ertuğrul Gazi'nin ölümü üzerine 1281 yılından itibaren beyliğin başına geçer. Osman Gazi'nin gençliğinin geçtiği Eskişehir ve çevresinde yerleşik hayatın oldukça gelişmiş olduğu bilinmektedir.

Osman Bey değerli bir devlet adamıydı. Dürüst, tedbirli, cesur, cömert ve adalet sahibiydi. Fakirlere yedirip, onları giydirmeyi çok severdi. Üzerindeki elbiseye kim biraz dikkatlice baksa, hemen çıkartıp ona hediye ederdi. Her ikindi vakti, evinde kim varsa onlara ziyafet verirdi.

Osman Bey, Söğüt kasabasını merkez edinen, Domaniç yaylasında sürülerini otlatan, yaklaşık beş yüz çadır halkından kurulu bir aşireti kısa zamanda Kocaeli yarımadasında etkili bir beylik haline getirdi. Bizans devletine ait Yenişehir, Karacahisar, Mudurnu, İnegöl, Bilecik ve Mekece bölgesindeki toprakları fethetmesi, beyliğin ilk büyük hamlelerini oluşturmuştu. Nihayet vefatına yakın Bursa kuşatılmış ancak alınışı birkaç gün sonra gerçekleşmişti. Tarihçi Mehmed Neşri, kitabında; Osman Gazi'nin bütün bu önemli askeri başarılarının yanında hakim olduğu yerlerde, yumuşak ve kucaklayıcı siyaset izlediğini şöyle bir örnekle anlatır:

"Osman Gazi, çevresindeki bütün kafirlerle (Rumlarla) iyi geçinirdi... Eskişehir'de Ilıca yöresinde pazar kurdurur; etrafın kafirleri hafta pazarına gelir, işlerini görüp giderlerdi. Zaman

zaman Germiyan halkından da kimseler gelirdi. Tesadüfen bir gün pazara Bilecik'ten kafirler geldi. Onlar yükü bardak getirmişlerdi . Germiyanlı'nın birisi bunların bir bardağını alıp, hakkını vermedi. O kafir de Osmanlı gelerek bu durumdan şikayet etti. Osman Gazi o Germiyan Türk'ünü yanına getirtti ve iyice dövdü. Kafirlerin hakkını alıverdi, ayrıca böyle davranmayı yasak edip Bilecik kafirlerine kimsenin zulmetmemesini ikaz ve ilan etti. Osman Gazi o kadar adalet gösterdi ki, Bilecik kafirlerinin kadınları bile pazara gelirler, mallarının pazarlığını kendileri yaparlar ve giderlerdi. Osman Gazi'ye tam itimat ettiklerinden emniyet ve eman içinde olmuşlardı.

Nazorat savollari va topshiriqlar:

1. Matnni o'qing va tarjima qiling.
2. Arab tilidan kirgan so'zlarni toping va izohlang.
3. O'zlashgan so'zlarni ma'nosini aniqlang. Alıntı kelimelerin anlamını bulun.

Adapte olmak :	Destekçi
Air bag:	Gösteri
Aktif:	Etkin
Aktivite :	Uyum sağlamak
Alternatif	Gerilim
Sempatik :	Destekleyici
Show / Şov :	Hava yastığı
Spiker:	Yıldız
Sponsor:	Başlamak
Star :	Etkinlik
Start almak :	Seçenek
Stres :	Sevimli, cana yakın
Şok olmak:	Sunucu
Ambulans:	Çok şaşırmak
Anons:	Alternatif
Antrenör :	Duyuru, sesli duyuru
Defans :	Bölüm
Demo:	Çalıştırıcı

Departman:	Tanıtım, Cankurtaran Savunma
------------	------------------------------------

KOSOVA SAVAŞI (AGUSTOS 1389)

Sultan I. Murad Anadolu'da Karaman ailesiyle meşgul olurken, Balkanlardaki karışıklıkları gidermek üzere de Timurtaş Paşa'yı görevlendirmişti. Timurtaş Paşa, 1378'de Bosna'ya doğru ilerlerken, Morava Nehri'ne karışan Toplıca Çayı vadisindeki Ploşnik Boğazı'nda Bosna Kralı Lazar Grebliyanoviç'in kuvvetleri tarafından pusuya düşürüldü. Müttefiklerin 30 bin kişilik kuvvetine karşılık Osmanlılar 20 bin kişi idi. Burada yapılan şiddetli çarpışmada Timurtaş Paşanın emrindeki akıncı kuvvetlerinin büyük bir kısmı şehid düştü.

Bu, Balkanlarda uğranan ilk büyük mağlubiyetti. Osmanlıların mağlubiyeti Balkanlarda yaşayan Sırp, Bosnalı, Bulgar, Arnavut, Ulah ve Hırvatlardan oluşan hristiyan toplulukların hareketlenmelerine yol açtı. Oysa Osmanlıların 30 yıldır aralıksız süren zaferleri Balkan hristiyan topluluklarını yılgınlığa sevk etmişti. Osmanlıların Ploşnik yenilgisi, gizlice yürütülmekte olan yeni haçlı seferi hazırlıklarını hızlandırmış, bu çalışmalar açıktan yürütülmeye başlanmıştı. Öte yandan, Orta Avrupa'nın en önemli kara gücünü oluşturan Macarlar da bu sefere önemli miktarda askeri güçle katılma kararındaydı.

Böylece, Sırp despotu Lazar önderliğinde altmış bin kişilik büyük bir haçlı ordusu, hazırlanmıştı. Amaç, Türkleri kesin olarak Balkanlardan atmaktı. Bu kez haçlılar, zaferlerinden emin görünüyorlardı; hatta savaştan önce I. Murad'a isteklerini bildirmek amacıyla elçi gönderme cürelini bile göstermişlerdi. Bu elçiyle gönderdiği mektubunda Lazar; sayılarının çokluğundan dem vuruyor, askeri gücünün üstünlüğünü ifade ediyor ve en önemlisi de müslümanların ayaklarını bu diyardan kesip atmak niyetinde olduklarını belirtiyordu. Ayrıca İslam dinini İslam ülkelerinden bile sileceğini iddia ediyordu. I. Murad'ın cevabı sade ve netti: "Eğer

merd ise meydana gelsin; cengin tozu-dumanı nasıl olurmuş görsün"

Gelişmeler üzerine I. Murad, derhal müdafaa hazırlıklarında bulunarak Anadolu beylerini cihada çağıran davet mektupları gönderdi. Oğulları Bayezid ve Yakub Çelebilere de fermanlar çıkararak savaş hazırlıklarına başlamaları talimatını verdi. Öte yandan Bulgarların haçlı ittifakına katılmalarını engellemek için Çandarlızade Ali Paşa kumandasında bir orduyu harekete geçirdi. Bu ordu derhal harekete geçti ve sırasıyla; Pravadi, Şumnu ve krallığın merkezi olan Tırnova'yı ele geçirdi. Daha sonra Tuna boyunca ilerleyen Osmanlı güçleri, Silistre ve Niğbolu'yu zaptetti. Bu gelişmeler Bulgar Kralı Şişman'ın haçlılarla birleşmesini kesin olarak engellemiş oldu.

Asıl savaş; I. Murad'ın ordusuyla, Yanbolu ve Filibe üzerinden haçlıların toplandığı Kosova meydanına ulaşmasıyla başladı. 9 Ağustos 1389'da haçlılar kesif top atışıyla ilk büyük hamleyi gerçekleştirdiler. Başlangıçta Osmanlı ordusunun sol cenahı sarsılır gibi oldu. Şehzade Bayezid'in bu kola yardımı ve düşman saflarını yarması bu tehlikenin büyümesini engelledi. Toparlanan Osmanlı güçleri, karşı harekete geçerek güçlü haçlı ordusunu sekiz saat gibi kısa bir süre içerisinde büyük bir bozguna uğrattı. Haçlı ordusu dağılarak saf dışı kaldı. Esir alınanlar arasında Sırp Kralı Lazar ve oğlu da vardı. Bir kez daha haçlılara karşı kesin ve büyük bir zafer kazanılmıştı. Ancak, I. Murad zaferin ardından savaş meydanında dolaşırken yaralı bir Sırp asilzadesi tarafından hançerlenerek şehid edildi. Zafere kısmi bir gölge düşüren bu gelişme üzerine esir alınan Lazar ve oğlu orada öldürüldü. I. Murad'ın vasiyeti üzerine Osmanlı tahtına, devlet erkanının kararıyla Yıldırım Bayezid geçti.

Osmanlı Devleti'nin yaklaşık beş yüz yıl sürecek Balkan hakimiyetinde bu zaferin çok önemli bir etkisi olmuştur. Osmanlıların gücü tescil edildiği gibi, Sırbistan üzerindeki Osmanlı nüfuzu daha da arttı. Bu zaferle birlikte oldukça başarılı bir iskan politikası izlendi ve Osmanlı, kurum ve kuruluşlarıyla Rumeli'ye hızla yerleşmeye devam etti. Böylece, hoşgörü temeline dayalı

etkili politikaları sayesinde kalıcı bir Balkan barışının temelleri atıldı.

Nazorat savollari va topshiriqlar:

1. Matnni o'qing va tarjima qiling.
2. Matndan atoqli otlarni toping va o'zlashgan otlarning yozilishini izohlang.
3. Quyida xato yozilgan atoqli otlarni topib tuzating. Aşağıda peteklerde verilen isimleri incele. Yazım yanlışları olanları kırmızıya boyayın.

Atatürk'e	Mersin'li	Aslılar	Adanada
ahmet	Tekire	Konyalı	Burağın
Damlanın	Toros Dağı	Van Gölü	Kızılırmak
Dicle nehri	Fatma	alisiz	Türkiye

İSTANBUL KUŞATMALARI (1395-1396)

Yıldırım Bayezid döneminin en önemli olaylarından biri de hiç şüphesiz İstanbul kuşatmalarıdır. Balkanların ele geçirilmeye başlanmasıyla birlikte Osmanlı idaresi, Bizans'ı tamamıyla saf dışı bırakma ve İstanbul'u ele geçirme idealini benimsemiş ve bunu bir devlet stratejisi haline getirmişti. Yıldırım Bayezid döneminde bu amaçla İstanbul iki kez şiddetli bir kuşatmaya tabi tutuldu. Osmanlı kaynakları, 1395 yılında gerçekleştirilen ilk kuşatmanın sebebini; Bizans imparatorunun ölümü üzerine oğlu Manuel'in izinsiz olarak Bursa'dan kaçıp İstanbul'da tahta oturması olarak göstermektedir. Zaten Bizans bu dönemde, Osmanlı himayesini kabul etmek mecburiyetinde olan zayıf bir devlet konumundaydı.

Bu ilk kuşatma üç koldan hızla hareket edilerek başlatılmıştı. Yıldırım, Karadeniz kıyılarını kontrol altına almak için Turhan

Bey'i görevlendirdi. Evrenos Bey'i de Yunanistan istikametine göndererek imparatorun kardeşine karşı önlem aldı. Kendisi de seçme birliklerle şehri kuşatma altına alarak Bizans'ın hareket alanını iyice daralttı. Gelibolu'dan gelen Osmanlı donanması Galata'dan Boğaz'ı tazyik ederken, farklı yerlerde konuşlandırılan mancınıklar da İstanbul surlarını dövmektedir. Bu şiddetli baskıdan bunalan Bizans İmparatoru, Macar Kralı'na mektup yazarak yardım talebinde bulundu. Mektubunda; «din kardeşliği, dostluk ve sevgi» gibi duygulu ifadelerin yanı sıra, gönderilecek yardım karşılığında para ödemeyi de va'dediyordu. Macar Kralı bu haberler üzerine harekete geçti ve Osmanlı hakimiyetindeki Sofya'ya saldırdı. Yıldırım, bu gelişme üzerine altı ay süren İstanbul kuşatmasını kaldırarak Macarların üzerine yürüdü. Ancak kış bastırınca Bursa'ya dönmek mecburiyetinde kaldı. Böylece Bizans, ilk kuşatmadan kurtulmuş oldu.

1396 baharında yeniden harekete geçen Yıldırım, Boğaz'ın bağlantı noktalarını denetim altına almak amacıyla bir yandan Yahşi Bey'i Şile'nin fethiyle görevlendirirken, diğer yandan da Anadolu yakasında askeri açıdan stratejik bir konumu olan Güzelce Hisar'ı yaptırarak İstanbul'u ele geçirme yolunda önemli adımlar attı. Bu durum Bizans'ın endişelerini daha da artırdı. Nitekim İmparator Manuel'in Papa'ya ve Hristiyan başkentlerine imdat ve yardım taleplerini ulaştıran elçiler biraz para ve hediyeye karşılık bol vaatle İstanbul'a dönmüşlerdi. Çaresiz kalan Manuel, Yıldırım Bayezid'den aman diledi ve cizye dahil her türlü mali ve siyasi yükümlülüğü kabul edeceğini bildirdi. Osmanlı Devleti'ne yılda on bin flori vergi vermeyi; İstanbul'da bir Türk mahallesinin kurulması, buraya kadı tayin edilmesi, mescid ve ibadethaneler yapılması, Osmanlı hükümdarı adına hutbe okutulması gibi ağır şartları kabul etmesi üzerine kuşatma kaldırıldı.

Nazorat savollari va topshiriqlar:

1. Matnni o'qing va tarjima qiling.
2. Fe'ning vazifadosh shakllarini toping va ularni izohlang.
3. Sifatdosh, ravishdosh va harakat nomi qo 'shimchalarini topib izohlang.

1)İnsan hatalarını anladıkça doğruyu buluyor.2)Fatih Sultan Mehmet'in uğraşmaktan aşırı keyif aldığı, tutku derecesindeki hobisi haritacılıktı.3)Akşam başlayan fırtına gece boyunca artarak devam etti.4)Ürkek bakışlarla çevreyi süzüp birden ortadan kayboldu genç adam.5)Eline kazma, küreği alan deprem bölgesine akın etti.6)Uçağın iniş saati yaklaştıkça yolcuları heyecan sardı. 7)Tarçının vücuda sağladığı olumlu etkilerden bir tanesi de inflamasyonu azaltmasıdır.8)Askerlerimiz çamura bata çıka ilerlese de hedefinden asla vazgeçemediler.9)İstemeden de olsa kalbini kırdığım biri varsa özür dilerim. 10)Tepenin vadiye bakan kısmında nefis bir renk cümbüşü vardı.11)Fatma'nın bilir bilmez konu hakkında yorum yapmasına bozuldum doğrusu. 12)Bana gecikmiş bir özür borcun var, sakın unutma.13)Sorulacak başka sorunuz yoksa toplantı bitmiştir arkadaşlar.14)Dışarı çıkarken yanına montunu da almayı unutma, dedi. 15)Konya'ya gidince Mevlana Türbesine mutlaka uğrarım.16)Son günlerde Aylin'de akıl almaz bir değişim oldu. 17)Sorunlarınızı her zaman konuşarak çözmeyi denemelisiniz.18)Mağazada işe başlayalı kimseyi gözü görmez oldu.19)Son olaylardan sonra gençlere anlayışlı davranırsınız artık.20)Hiç durmaksızın çalışırsan bir gün bunun karşılığını alırsın.21)Babam kötü haberi aldığı anda artık iş işten geçmişti.

NİGBOLU ZAFERİ (1396)

Balkan topraklarında yoğunlaşan akınların başarıyla organize edilmesi ve etkili bir ilerleyişin sağlanması sonucunda Osmanlı'nın batıdaki sınırları Macaristan'a dayanmıştı. Macar kralı Sigismund bu tehlikeli gelişmeye karşı tek başına mücadele edemeyeceğini anlayarak Avrupa ülkelerine ve Papaya elçiler gönderdi ve yeni bir haçlı ordusu hazırlanmasını istedi. Böylece Papa'nın ciddi desteğiyle Fransa, İngiltere, İskoçya, Lehistan, Avusturya, İtalya, İsviçre ve Güneydoğu Avrupa ülkelerinden gelen kuvvetler Macar ordusuyla birleşerek 120 bin kişilik büyük bir ordu teşkil edildi.Birleşik Haçlı Ordusu'nun başında Macar Kralı Sigismund bulunuyordu.

Haçlı ordusu, zafer elde edeceğinden emin bir şekilde Niğbolu istikametine yöneldi. Bu gelişmelerden haberdar olan Yıldırım, Anadolu ve Rumeli'de bulunan kuvvetlerini toparlayarak hızlıca Niğbolu'ya hareket etti. İki ordu 25 Eylül 1396 sabahı Tuna Nehri kenarındaki Niğbolu'da karşı karşıya geldi.

Savaşta ilk hamle, haçlı ordusundaki mağrur Fransız birliklerinden geldi. Fransızların Yıldırım'ın otağına yaptıkları tehlikeli sızma girişimi yeniçeriler tarafından bertaraf edilerek durum kontrol altına alındı. Savaşın gidişatı, sahneye çıkan on bin yeniçeri tarafından değiştirilerek haçlılar tam bir bozguna uğratıldı. Tarihin en büyük imha hareketlerinden biri kabul edilen bu savaşta haçlılar 90 bin civarında zayıyat verdiler. Geri kalanlar panik içinde kaçarak canlarını kurtarmaya çalıştılar. Bu hengamede Macar Kralı ve Haçlı Ordusu Komutanı Sigismund da bir Venedik kadırgasına atlayarak sıvışmak zorunda kaldı.

Osmanlıları Avrupa'dan atmak için bütün imkanlarıyla saldıran haçlı ordusunun Yıldırım Bayezid Han'ın karşısında tutunamaması başka gelişmeleri de tetikledi. Bu gelişmeden sonra Vidin Bulgar Krallığına kesin olarak son verildi. Niğbolu'da esir alınanlar fidyeyle serbest bırakıldı. Serbest kalanlar arasında bulunan Korkusuz Jean ve arkadaşlarının; "Bu andan itibaren Yıldırım Bayezide karşı gelmeyeceğimize ve ona karşı silah kullanmayacağımıza namus ve şerefimiz üzerine yemin ederiz." sözleri üzerine Bılyezid Han; "Bana karşı silahlı kullanmayacağınıza dair ettiğiniz yeminleri size iade ediyorum. Gidiniz yeniden ordular toplayınız. Ve bizim ülkemize geliniz. Bana bir kere daha zafer kazanmak imkanı sağlamış olursunuz." dedi.

Bu büyük zafer, başta İslam hükümdarları olmak üzere fetihnamelerle tüm dünyaya duyuruldu. İslam dünyası Osmanlı'nın zaferini bütün müslümanların zaferi olarak coşkuyla kutladı. Mısır'da bulunan Abbasi Halifesi Yıldırım'a; «Sultan-ı İklim-i Rum» unvanını verdi.

Nazorat savollari va topshiriqlar:

1. Matnni o'qing va tarjima qiling.
2. Matndagi harakat nomlarini toping va izohlang.

3.Nuqtalar o‘rniga mos so‘zlarni qo‘ying. Aşağıdaki cümlelere uygun kelimeleri bulup doldurun.(giriş ve çıkış, dolmuş, kazma, tamlama, kızartma, bakan, uçurtma, yazma, danışma,yarışma, yazar, kıyma, kaymak, deneme, yağış, yiyecek ve içecek, ekmek, dondurma, yakacak, uçuş, çakmak)

- 1) Beklediğimiz sonunda az önce geldi.
- 2) Soğuk havalarda yersen hastalanırsın.
- 3) Bahçeye a ve kürek ile derin çukur kazdık.
- 4) Virüs salgını nedeniyle tüm..... iptal edildi.
- 5) oynayan çocuk az kalsın evi yakıyordu.
- 6) Bugünden itibaren artık kese kağıdında satılacak.
- 7) Sen beklerken parasını ben öderim.
- 8) Babam ihtiyacını bu yıl erkenden halletti.
- 9) Bu haftadan itibaren okul..... saatleri değişti.
- 10) Milli Eğitim geçtiğimiz ay ilçemizi ziyaret etti.
- 11) Rüzgarı da arkasına alan çocuklar neşe içinde uçuruyorlardı.
- 12) Annemin hafta sonları yaptığı tadı hala damağımda.
- 13) Maalesef sanatçınınkorumalarından yanına yaklaşamadık.
- 14) Evdekiler gelirken iki kilo, bir kilo da yoğurt almamı istediler.
- 15) Yolunuz Afyon’a düşerse..... yemeden gitmeyin.
- 16) İsim öğrenmeyince öğeleri ayıramıyorum.
- 17) Osmaniye’ye her gidişimde anneme sevdiği alırdım.
- 18) Okulumuz son bilgi a birinci oldu.
- 19) Hastanızın nerde yattığını öğrenebilirsiniz.
- 20) Nurullah Ataç edebiyatımızda önemli yazarlarımızdandır.
- 21) Ünlü tüm müdahalelere rağmen hayata gözlerini yumdu.

22) Karadeniz Bölgesi son günler şiddetli teslim oldu.

ANKARA SAVAŞI (28 TEMMUZ 1402)

Niğbolu zaferiyle batıda ve doğuda büyük itibar kazanan Osmanlı Devleti, çok geçmeden yeni bir tehdit ve tehlikeyle karşı karşıya geldi. Asya'da yeni ve büyük bir güç olarak ortaya çıkan Timur İmparatorluğu, Hindistan'dan Anadolu'ya kadar uzanan geniş bir alanda hızla güç kazanmış ve Anadolu sınırına dayanmıştı. Bu yeni imparatorluk Cengiz'in Moğollarıyla birçok benzerlik taşımaktaydı. Timur da güçlü ve sert bir askeri yapılanmayla özdeşleşen imparatorluğun, adeta sembolü durumundaydı.

Timur, zırhlı birlikleriyle hızla ilerleyerek kısa sürede Irak ve Doğu Anadolu'yu da ele geçirdi. Bağdat'taki hakimiyetini Timur'a kaptıran Ahmed Celayir'in ve yine Timur'a yenilen Doğu Anadolu'daki Karakoyunlu Hükümdarı Kara Yusuf'un Osmanlı'ya sığınması, Timur'un Anadolu'ya olan ilgisini daha da artırmıştı. Nitekim tahtlarını kaybederek Osmanlı'ya sığınan iki hükümdarın kendisine iadesini isteyerek Yıldırım'ı savaşı göze almasını sağlayacak bir pozisyona zorladı. Yıldırım'ın bu teklifi reddetmesi üzerine taraflar arasında tansiyonu yükselten hakaret dolu bir mektuplaşma süreci yaşandı. Erzincan hakiminin Timur'un hakimiyetine girmesi ve Timur'un Sivas'ı kuşatıp yakıp yıkması; buna karşılık Yıldırım'ın da Timur'un Suriye istikametine yönelmesinden yararlanarak Erzincan ve Kemah'ı alması, tarafları mukadder bir çatışmanın eşiğine getirdi. Nihayet Timur'un Tebriz'den gönderdiği elçi vasıtasıyla Yıldırım'dan kabul edilemez isteklerde bulunması bardağı taşıran son damla oldu. Timur'un istekleri arasında Kemah'ın iadesi, ele geçirdiği beylik topraklarının yeniden Anadolu beylerine verilmesi, Osmanlı şehzadelerinden birinin rehin olarak gönderilmesi, Timur'a bağlılık anlamına gelen külâh ve kemerin kabulü, Kara Yusuf'un iadesi gibi ağır şartlar yer alıyordu.

İstekleri reddedilen Timur, Orta Asya'dan takviye ettiği güçlü ordusunu Anadolu'yu istila etmek üzere harekete geçirdi. Kaynaklar

Timur'un ordusunun 160 bin kişiden olduğunu, Osmanlı kuvvetlerinin ise 70 bin ila 90 bin kişi arasında olduğunu kaydetmektedir. Sırp Kralı 20 bin kişi ile Osmanlı saflarında yer almıştı. Buna karşılık Timur'un da otuzdan fazla fili bulunmaktaydı.

İki ordu arasında ubuk Ovası'nda gerçekleşen büyük atışma; Timur'un ayartması sonucu Kara Tatarların saf değiştirmesi, Anadolu beyliklerine ait askerlerin Timur'a sığınan eski beylerinin yanına geçmesi ve nihayet muharip gücü çok yüksek olan Timur'un askeri üstünlüğü gibi önemli dezavantajlar sebebiyle Osmanlı kuvvetlerinin büyük bozgunuyla sonuçlandı. Yanında kalan üç bin kişilik az sayıdaki askeriyle direnen Yıldırım'ın da en sonunda çaresiz kalarak esir düşmesi, tarihe Osmanlı'nın en trajik olaylarından biri olarak geçti.

Esir düşen gururlu padişah, Timur'un iyi davranmasına rağmen yedi aylık esaretin sonunda hastalandı ve Akşehir'de vefat etti. Timur'a bağlı emirler bütün Anadolu'yu istila ettiler. Anadolu beyleri tekrar tahtlarına iade edildiler. Böylece Osmanlı Devleti fiilen yıkılmış, Anadolu siyasi birliği de yeniden bozulmuş oldu. Ankara Savaşı'nın travmatik etkisiyle Yıldırım'ın oğulları arasında on bir yıl sürecek taht kavgaları dönemi (fetret) başladı. Bu gelişmeleri dikkatle takip eden Bizans, derin bir nefes aldı. Batıda ilerlemeler durdu, ancak adil bir yapı oluşturulduğundan büyük toprak kaybı olmadı.

Kosova'daki büyük meydan savaşının ardından, devletin bekası için kardeşi Yakup'u savaş meydanında feda ederek işbaşi yapan Yıldırım, kaderin cilvesi olarak yine bir büyük meydan savaşında kardeşler arası bir mücadeleye kurban giderek hazin sona ulaşmıştı.

Ankara Savaşı tarihe iki müslüman devlet arasında yapılan en büyük ve acı savaşlardan biri olarak geçti. şüphesiz doğunun yenilmez ve kabına sığmaz güçlü hükümdarı Timur ile batıyı titreten, gözü pek ve atılgan Yıldırım güçlerini birleştirselerdi, kim bilir dünyanın seyrini nasıl etkilerlerdi?

Nazorat savollari va topshiriqlar:

1.Matnni o‘qing va tarjima qiling.

2. Matndagi “-ma\ -me” qo‘shimchali harakat nomlarini topib, ularni izohlang.

3. Quyidagi gaplarni tarjima qiling va otlashgan harakat nomlarining ma’nolariga e’tibor qarating.

1)Gitme, sana burada çok ihtiyacımız var. 2)Öndeki araç fazla bekleme yapınca trafik de sıkıştı. 3)Doktorun yazıhanesinin yerini danışmadan öğrendim. 4)Sabah erken kalkmayınca ilk otobüsü kaçırdık. 5)Yarın okulumuzda LGS deneme sınavı yapılacaktı. 6)Babam bahçeye çukur açmak için kazma istedi. 7)Yüzmenin insan sağlığına faydası saymakla bitmiyor. 8)Tüm yaz bıkmadan dondurma yenir mi hiç? 9)Ne olursa olsun olayı kimseye anlatmayacağını söyledi. 10)Kırtasiyeden bir boya kalemi, bir de dolma kalem aldık. 11)Sorunun cevabını bilmediğimi de nereden çıkardın? 12)Olayların böyle sonuçlanacağını hiç düşünmemiştim. 13)Bu yıl da tatile çıkma hayalimiz galiba suya düştü.14)Rüzgar çıkarsa arkadaşlarla bahçede uçurtma uçuracağız.15)Bu aralar kitap okumaya yeterli zaman ayırabiliyorum.

FATİH VE İSTANBUL'UN FETHİ

Osmanlı Devleti, Fatih'in işbaşına gelmesiyle beraber 150 yıl sürecek bir yükseliş dönemine girdi. Bu dönemde her bakımdan dünyanın en üstün ve kudretli imparatorluğu haline geldi. Ön Asya, Doğu Avrupa ve Kuzey Afrika'da dört yüz yılı aşkın süreyle nüfuz ve aktifliğini devam ettirdi. Şüphesiz II.Mehmed'i «Fatih» yapan, İstanbul'u alarak Bizans İmparatorluğu'na son vermesi olmuştur. Yönetime gelir gelmez ilk iş olarak ciddi bir hazırlığa girişmiş, askeri ve diplomatik tüm tedbirleri alarak İstanbul'u alma hedefine yoğunlaşmıştır. Bu ulvi gayesine eriştiği «29 Mayıs 1453» tarihi, bütün dünyada Orta Çağ'ın kapanışı ve Yeni Çağ'ın başlangıcı olarak kabul edilmiştir.

II.Mehmed, Osmanlı Devleti'nin Balkanlar'da yaşadığı askeri buhranlar ve beklenmedik başarısızlıkların ardından ilk hükümdarlık tecrübesini 1444-1446 yılları arasında yaşadı. Kaynaklar, daha o yıllardan itibaren Fatih'in fütuhat taraftarı bir

ekiple birlikte hareket ettiğini ve İstanbul'u alma fikriyle meşgul olduğunu ifade eder.

Zağanos, Şahabettin Şahin ve Saruca Paşalar ile Akşemseddin, Molla Ahmed Gurani ve Hoca Turhan gibi cihadı önceleyen alimler; başta «İstanbul'u fethetme» ideali olmak üzere Fatih'in diğer hedef ve ideallerini gerçekleştirebilecek güçlü bir kadro oluşturmaktaydı.

Esasen İstanbul'u almak, çeşitli milletlerden pek çok hükümdar ve komutanın da rüyasıydı. Geçmişte Avarlar, Bulgarlar, Rus ve Macarlar tarafından değişik zamanlarda gerçekleştirilen birçok kuşatma, başarısızlıkla sonuçlanmıştı. Bu başarısızlıklarda en önemli amil; İstanbul'un Bizans İmparatoru II.Theodosios (408-450) döneminde yapılmış olan, Orta Çağ'ın en güçlü savunma surlarına sahip olmasıydı.

Kritovoulas ve Tacî Beyzade Cafer gibi önemli iki kaynak, İstanbul'un fethinin kararlaştırıldığı toplantıda II.Mehmed'in şehrin mutlaka fethedilmesi gerektiğine dair şu sözlerini naklederler: "Gaza yapmak, atalarımız kadar bizim de temel görevimizdir. Memleketimizin tam ortasını işgal eden Bizans, devletimizin güvenliği ve geleceği için bu şehrin fethedilmesi zaruri olmuştur."

Gerçekten de Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan İstanbul'un fethine kadar geçen süre incelendiğinde, bu dönemde çıkan bütün isyan ve karışıklıkların arkasında Bizans'ın etkilerinin olduğu görülür.

Derin bir devlet geleneğine ve güçlü bürokratik kurumlara sahip olan Bizans; genç ve tecrübesiz şehzadeleri padişahın otoritesini zayıflatmaya teşvik ediyor, Balkan milletlerini ve haçlıları Osmanlı'ya karşı savaşa kışkırtıyordu. Ayrıca Anadolu beylikleriyle işbirliği içine girip Osmanlı'nın batıya yöneldiği her hamlenin öncesinde bu beyliklerin Osmanlı'ya problem çıkarmalarını sağlıyordu. Osmanlı coğrafyasının merkezinde adeta bir fitne odağı olarak varlığını sürdürmesi ise Osmanlı'nın toprak bütünlüğünü engelleyen bir başka olumsuz özelliği idi. Osmanlı'nın önünde önemli bir engel olmakla beraber eski gücünden hayli

uzaklaşmış olan Bizans; köhne yapısı ve sosyolojik handikaplarıyla her an tarihe intikal etmek üzere son günlerini yaşamaktaydı.

Nazorat savollari va topshiriqlar:

1. Matnni o‘qing va tarjima qiling.
2. Matndan fe’lning vazifadosh shakllarini toping va guruhlarga ajrating.
3. Gaplarni birlashtiring. Cümleleri birleştirin.

Sorunlarımızı konuşarak Aylin’le görüşmeyeli Yangında kül olan evlerini İçeri girer girmez Yerden yavaşça kalktı, Haberı alınca Olayı sanki kendi yaşamışçasına Ders başlayalı neredeyse on dakika olmuş. Karşı masadan kalkıp Saat beşe çeyrek kalaya Yurt dışından gelen ablam sevdiği Vakit geçiyor, akşam olmadan Size olan saygım gün geçtikçe Daha önce beni görmüşçesine Pencereden dışarı bakıp Eve gelirken Sözümü hiç düşünmeksizin	kadar büroda çalışacağım. da halledebiliriz, Ali Bey. yemeklerden doyasıya yedi. uzun uzun yüzüme baktı. heyecanla anlatıyordu. sanki dünya bir andan başına yıkıldı. neredeyse on yıl olmuştu. bize de bir ekmek alır mısın acaba? yanımızdaki masaya oturdu. ağlaya ağlaya izledi. havayı kontrol etti. aldığımız işi bitirmeliyiz . daha da artıyor. bastonunu alarak bahçeye çıktı. birden herkese bağırmaya başladı. kesmesine çok bozuldum
--	---

4. Quydagi maqollarni sifatdosh, ravishdosh va harakat nomi qo 'shimchalaridan mosini tanlab to 'ldiring. Aşağıdaki atasözlerini yatık fiil ekleriyle tamamlayın.

- 1) Denize düş..... yılana sarılır.
- 2) Gün doğ..... neler doğar.
- 3) Almadan ver..... Allah'a mahsustur.
- 4) Araba devril..... yol gösteren çok olur.
- 5) Bir göz ağlar..... öbür göz gülemez.
- 6) Arı bal al..... çiçeği iyi bilir.
- 7) Harman döv..... keçinin işi değil.
- 8) Üzüm üzüme bak..... bak.... kararır.
- 9) Bin ölç..... bir biçmeli.
- 10) Bir vur.....la ağaç devrilmez.

İSTANBUL'UN FETHİNİN AVRUPA'DAKİ YANKILARI

İstanbul'un Türkler tarafından fethi, Avrupa'da büyük infial uyandırmış; batı dünyası, başta Papalık ve İtalyan şehir devletleri olmak üzere bu gelişmeyi şaşkınlıkla karşılamıştı. Ancak büyük çapta tepki ortaya konamamıştı. Nitekim Papa V.Nikola'nın yeni haçlı çağrısı da neticesiz kalmıştı. Üstelik çağrıya muhatap olan ülkeler İstanbul'un fethini tebrik için ardı ardına Fatih'e elçiler göndermişler ve yıllık vergilerini kendiliklerinden artırarak ödeme yoluna gitmişlerdi. Buna göre Sırp elçisi on bin, Sakızdaki Ceneviz Beyi üç bin, Midilli Beyi iki bin, Trabzon İmparatoru da yine iki bin düka vergi vererek Osmanlı'yla münasebetlerindeki hassasiyetlerini ortaya koymuşlardı.

Alman İmparatoru Frederik de yeni bir haçlı seferi için harekete geçmiş, ancak bu arzusunu tam olarak gerçekleştirememişti. Balkanlarda ise Sırp lider Brankoviç, Arnavut Beyi İskender ve Macar Kralı Jan Hunyad da aynı amaçla girişimlerde bulunmuşlarsa da çeşitli sebeplerle hedeflerine ulaşamadılar. Osmanlılara karşı savaşmak üzere hristiyan dünyasına şiddetli çağrılar yapan Papa II.Pius, bu çağrısına gösterilen ilgisizlik ve duyarsızlıktan şöyle yakınmıştı: "Biz koyunları için canını vermekte tereddüt etmeyen mukaddes ve saf çoban tanrımız ve

efendimiz İsa Mesih'i taklit edeceğiz. Biz de canımızı sürümüz için vereceğiz. Çünkü Türk güçleri tarafından ayaklar altına alınan hristiyan dinini başka türlü kurtaramayız. Kilisenin kaynaklarının elverdiği büyüklükte bir donanma oluşturacağız. Yaşlı ve hasta olmamıza rağmen biz de gemiye bineceğiz. Yelken açıp Yunanistan'a ve Asya'ya gideceğiz.

Fısıldadığınızı duyuyoruz. Şöyle diyorsunuz: «Savaşın bu kadar zor olacağını düşünüyorsan, yeterli güç sağlamadan nasıl gidebilirsin?» Bu konuya geliyoruz. Türklerle kaçınılmaz bir savaşa girmek üzereyiz. Silaha sarılıp düşmanla savaşmazsak dinimiz adına her şeyin biteceğini düşünüyoruz. Biz hristiyanlar aşağılanan yahudi ırkını nasıl görüyorsak, Türkler de bizi öyle görecekler. Bizim için iki seçenek var: Savaş ve şerefsizlik ... «Ama» diyorsunuz «para olmadan savaş olmaz.» Biz de para için nerelere başvurabileceğimiz sorusunu soruyoruz. Tüm yollar denenmiştir. İsteklerimize kimse cevap vermemiştir. Vilayetlere elçiler yolladık. Hakaretlere uğradılar, horlandılar. İnsanlar, yaptığımız her şeye bir kulp takıyorlar. İnsanlar; bizim lüks içinde yaşadığımızı, bir servet oluşturduğumuzu, ihtirasımızın kölesi olduğumuzu, en güçlü ve hızlı atlara bindiğimizi, sırmalı kaftanlar giydiğimizi, kırmızı şapka ve cüppe giyip şiş yanaklarla sokaklarda dolaştığımızı, av köpekleri beslediğimizi, aktörlere ve parazitlere para döktüğümüzü ve dinimizi savunma adına hiçbir şey yapmadığımızı söylüyorlar'

Papaların tüm ısrarlarına rağmen yeni bir haçlı saldırısının organize edilememesinde Fatih'in Nisan 1454 yılında Venediklilere geniş imtiyazlar veren bir anlaşma yapmasının ve Cenevizlilere bazı ayrıcalıklar tanımasının önemli payı vardır. Bu iki deniz devleti kendilerine tanınan ticari ayrıcalıkları kaybetmek istemediklerinden papanın savaş çağrılarına karşı isteksiz bir tavır sergiliyorlardı.

Nazorat savollari va topshiriqlar:

1. Matnni o'qing va tarjima qiling.
2. Matndagi sifatdoshlarni izohlang.
3. Quydagi maqollarni sifatdosh qo'shimchalari bilan tugallang va ma'nolarini izohlang.

- 1) Acık... ne olsa yer, acı... ne olsa söyler.
- 2) Acık... kudurmuştan beterdir.
- 3) Acı... çok, ama ekmek ver... yok.
- 4) Açıl... solar, ağla... güler.
- 5) Adamlığı olma... zengindense zenginliği olma... adam yeğdir.
- 6) Ağaç sevgisi olma... insanda evlat sevgisi olmaz.
- 7) Ağlama... çocuğa meme vermezler.
- 8) Ak... su yosun tutmaz (Ak... su pislik tutmaz).
- 9) Akıllı bil... söyler, deli söyle... bilmez.
- 10) Akla gelme... başa gelir.

CEM SULTAN HADİSESİ

Cem Sultan'ın maceralarla dolu renkli hayatının hüznü safhası, babası Fatih'in beklenmedik bir zamanda ölümüyle başladı. Esasen kendisi tahtın en güçlü adayı olarak görülmekteydi. Sadrazam Karamani Mehmed Paşa ve Fatih dönemi zaferlerinin önemli komutanlarından Gedik Ahmed Paşa gibi devlet ileri gelenlerinin de tercihi Cem'in sultan olmasıydı. Zaten ölümünden önce Fatih'in bu genç ve kabiliyetli şehzadeyi Karaman gibi önemli bir bölgeye vali tayin etmesi ve çıktığı son seferinde yanında görmek istemesi de Cem'in hükümdarlığa daha layık görüldüğünün işaretlerini taşıyordu.

Fatih'in vefatının ardından Karamani Mehmed Paşa vefat haberini vermek ve İstanbul'a süratle gelmesini sağlamak üzere Ceme haberci gönderdiyse de, bu haberci Anadolu Beylerbeyi Sinan Paşa tarafından yolda öldürüldü. Sinan Paşanın Şehzade Bayezid'e babasının vefat haberini bildirmek üzere gönderdiği Keklik Mustafa ise kısa zamanda Amasya'ya ulaşarak II.Bayezid'in dokuz gün içerisinde İstanbul'a gelmesini sağladı. Böylece taht mücadelesinde II.Bayezid'in ekipleri ilk ve en önemli merhaleyi kazanarak Bayezid'in İstanbul'a parlak bir törenle tahta çıkışını sağlamış oldular. Ardından Cem Sultan taraftarı Sadrazam Mehmed Paşa'yı da İstanbul'a Cem lehine çıkan karışıklıkları bahane ederek saf dışı bıraktılar. II.Bayezid onun yerine İshak Paşayı atadı ve

çevredeki beylere hil'atler gönderip armağanlarla hoşnut etti. Zaten Gedik Ahmed Paşa da Adriyatik bölgesinde meşgul olduğundan, yeni Osmanlı hükümdarı fiilen İstanbul'da otoritesini tesis etmiş oldu. II. Bayezid tahta çıktığında otuz dört yaşındaydı.

Şehzade Cem, bu gelişmeler ve taraftarlarının bir kısmının ortadan kaldırılması üzerine; taht iddiacısı sıfatıyla Anadoluc'ia mücadeleye girdi. Önce bin kişilik bir kuvvetle Bursa önlerine gelerek kısa zamanda şehri ele geçirdi. Bursada sultanlığını ilan ederek hakimiyet alameti olarak kendi adına para bastırdı. Bu gelişmeyi dikkatle takip eden II. Bayezid'in bölgeye sevk ettiği Ayas Paşa komutasındaki güçleri de yenmeyi başardı. II. Bayezid; gerek bu durumdan, gerekse Anadolu ve Rumeli'deki birçok beyin Cem'in etrafında toplanmasından kaygı duymaya başlamıştı. Bu sebeple harekete geçerek Cem'in adamlarını birer birer kendi tarafına çekme siyasetine girdi. Nitekim Cem'in en sadık destekçisi ve lalası Aştinoğlu Yakup Bey'i yanına çekmeyi başardı. Zor durumda kalan ve Bursa'da tutunamayacağını anlayan Cem, halası Selçuk Hatun'u birtakım adamlarıyla birlikte Bayezide arabuluculuk yapmak üzere gönderdi. Selçuk Hatun, Cem'in Anadolu topraklarının kendisine bırakılması isteğini II. Bayezid'e şu cümlelerle ilettiler: "Padişahım! Olmaz mı ki, can beraber olan kardeş kanını dökmeye kalkışmayasın ve İslam arasında cenk ateşini yakıp tutuşturmayasın. Rumeli topraklarıyla yetinip; Anadolu ülkesini, illerini ona bağışlayasın."

II. Bayezid'in bu teklife verdiği kısa ve öz cevap, insanlığın asırlardır sürdürdüğü hakimiyet anlayışını özetler nitelikteydi: "La rahime beyne'l-mülük: Hükümdarlar arasında akrabalık olmaz!"

Uzlaştırma çabalarının başarısızlıkla sona erdiği bu buluşmadan sonra çatışma kaçınılmaz oldu. Yenişehir'e meydana gelen mücadele II. Bayezid kuvvetlerinin üstünlüğüyle sona erdi. Adamlarının ihaneti ve kendisine bağlı bazı aşiretlerin saf değiştirmesiyle zor durumda kalan Cem, önce Konya'ya ric'at etti. Ancak kendisini burada güvende görmeyen Cem Sultan, Konya'da sadece üç gün kaldıktan sonra Adana üzerinden Memlûklulara ait Şam'a gitti. Maiyetindeki az sayıdaki adamı ve annesiyle Şam'dan

Kudüse geçti ve mukaddes mekanları ziyaret ettikten sonra Gazze üzerinden Mısır'a geçti. Kahire'de kendisini Memlüklu hükümdarı Kayıtbay, hükümdarlara yakışır bir sıcaklıkta karşıladı ve ağırladı.

Cem Sultan Mısır'da bulunduğu süre içinde ağabeyi Bayezid ile mektuplaştı. Bu yazışmalarda saltanat iddiasını devam ettirdiyse de, mektuplaşabilmeyi ağabeyinin bir ihsanı olarak ifade ediyor olması saltanat iddiasının zayıfladığının işaretiydi. Mektuplarda II. Bayezid, saltanat iddiasından vazgeçtiği takdirde kendisine her yıl taksitler halinde bir milyon akçe verileceğini bildirdiyse de Cem Sultan bunu reddetti.

Cem Sultan, Mısır'a ulaştıktan birkaç ay sonra Kayıtbay'dan izin alarak hac ibadetini yerine getirmek üzere Hicaz'a gitti. Dönüşte Mısır yöneticilerinin teşviki ve Anadolu'daki Karamanoğlu Kasım Bey'in kışkırtmalarıyla yeniden Anadolu'ya geçip taht mücadelesine girişti. Ancak girişimleri başarısız oldu. Mücadele sürecinde seslendirmeyi sürdürdüğü; "Anadolu'nun hakimiyetinin kendisine bırakılması isteğine II.Bayezid; "Taht-ı saltanat, bir neşeli kıza benzer; iki erkeğe birden nikahına cevaz olmaz:" karşılığını verdi. Ancak Bayezid uzlaşma yolunu da kapatmayarak Cem'in ailesiyle birlikte Kudüs'e yerleşmesi halinde her türlü masraflarının karşılanacağı ve rahat ettirileceği taahhüdünde bulundu. Bahtı tahtına engel görünen şehzade bu teklifleri; "Bir şehzadeye gereken para değil, mülk ü saltanattır:" diyerek reddetti. Ancak Anadolu'da mücadelesini sürdürecektir imkanı da kalmamıştı. Nihayet Karaman beyi Kasım'ın yönlendirmeleri doğrultusunda Rodos şövalyelerine sığınmak zorunda kaldı.

Nazorat savollari va topshiriqlar:

1. Matnni o'qing va tarjima qiling.
2. Matndagi sifatdoshlarni toping va o'zbek tilidagi muqobillari bilan qiyoslang.
3. Quyidagi maqollarni kerakli qo'shimchalar bilan to'ldiring. Aşağıdaki yarım bırakılan atasözlerini uygun olacak şekilde tamamlayınız. Daha sonra da kullandığınız ekin hangi türde fiilimsi olduğunu yazınız.

1) Bir göz ağlar..... öbür göz gülemez.

- 2) Denize düş..... yılana sarılır.
- 3) Gün doğ..... neler doğar.
- 4) Almadan ver..... Allah'a mahsustur.
- 5) Araba devril..... yol gösteren çok olur.
- 6) Arı bal al..... çiçeği iyi bilir.
- 7) Harman döv..... keçinin işi değil.
- 8) Üzüm üzüme bak..... baka.... kararır.
- 9) Bin ölç..... bir biçmeli.
- 10) Bir vur.....la ağaç devrilmez.

CEM SULTAN'IN ESARET YILLARI

Kasım Bey, Rodos hükümdarı tarafından Cem'e bir davet mektubu ve ahitname verilmesini sağlamış ve Cem Sultan'ın tereddütleri ancak verilen bu güvencelerle ortadan kaldırılabilmişti. Gerekli hazırlıklar yapıldıktan sonra Cem Sultan, maiyetinde bulunan otuz yedi kişiyle Rodos'a vardı ve ihtişamlı bir törenle karşılanarak bir saraya yerleştirildi.

Rodos beyi D'Aubusson ve Rodos şövalyeleri Fatih'in küçük oğlunun adaya gelişini ilgiyle izlemiş, adeta intikam ateşiyle yanıp tutuşarak ondan azami ölçüde yararlanma ve Cem Sultan eliyle Osmanlı'ya daha fazla nasıl hasar verebileceklerinin hesabı içine girmişlerdi. Nitekim Rodos beyi; Fatih'in küçük oğlunun ellerinde olduğunu başta Papa olmak üzere, hristiyan başkentlerine gururla bildirmişti. Bu temaslarda, Cem Sultan'a verilecek desteğin Osmanlı'ya karşı ellerini güçlendireceği; bu sayede kaybedilen hristiyan topraklarının geri alınabileceği fikri paylaşılmaktaydı.

Verilen tüm teminatlara rağmen Cem Sultan artık hristiyan dünyası elinde esirdi. Batılı güçler ondan yararlanma yolları aramaktaydı. Öte yandan II. Bayezid de Rodos beyine, kardeşini kontrol altında tutması ve ihtiyaçlarını gidermesi için bir anlaşma teklifinde bulundu. Bu anlaşmaya göre II. Bayezid, kardeşi Cem'in gözetimi karşılığında şövalyelere yıllık kırk beş bin Venedik Dükası verecekti. Bir süre sonra II. Bayezid'in artan baskısı Cem Sultan'ın Rodos'ta daha fazla kalmasına engel teşkil etmeye başladı. Ayrıca Cem Sultan'a Avrupa ülkelerinin destekleriyle Avrupa üzerinden Rumeli'ye geçirileceği va'dedilmekteydi. Nihayet

şövalyeler Cem Sultan'ı uzun ve meşakkatli bir yolculuktan sonra Fransa'nın Nis şehrine götürdüler. Böylece Cem'in romanlara konu teşkil eden ilgi çekici ve acıklı hayatının Fransa'da geçen bölümü başladı. Rodos şövalyeleri Şehzade Cem'i Fransa içlerindeki kale ve şatolarda saklayarak hem kendi dünyalarında sükse yapıyor, hem de Bayezid Handan ve annesi Çiçek Hatun'dan para koparıyorlardı.

Veba salgını çıkması üzerine Nis'ten Fransa içlerindeki Rumilly'e nakledilen Cem Sultan yolda Savoie Dükü'yle bir görüşme yaptı. İyi kalpli dük, Cem'in başından geçenleri dinledikten sonra kendisine yardım etmek istediye de tecrübesiz Dük'ün Cem'i şövalyelerden kurtarma girişimleri sonuçsuz kaldı. Cem'in kaçma girişimlerini sezen şövalyeler, şehzadenin maiyetindeki adamlarından 29 kişiyi de Rodos'a gönderdiler. Fransa içindeki birçok kale ve şatoda kısa sürelerle esaret hayatı yaşayan

Cem Sultan, sonunda Bois Lamy şatosuna nakledildi ve burada yaklaşık iki yıl kaldı. Cem Sultanın Fransa içlerindeki muhtelif şatolarda geçen esaret hayatı yedi yıl daha sürdü. Nihayet Fransa Kralı VIII.Şarl ile Papa İnosan arasında yapılan anlaşmayla Cem Sultan, Roma'ya nakledildi.

Cem Sultan, Roma'da Papa ile görüştü ve ona Mısır'a gitmek istediğini, ailesinden ve vatanından uzaklarda elim bir vaziyette hayatını sürdürdüğünü ifade ederek sıkıntılarını anlattı. Papa ise kendisine Mısır'a gitmesinin doğru olmadığını, Macar kralının da desteği ile Rumeli sınırında bulunmasının daha uygun olacağını söyledi. Ayrıca Papa, Cem Sultan'a her şeyden önce Hristiyanlığı kabul etmesini teklif etti. Bu teklif, Cem Sultan tarafından; "Dinimi ne Osmanlı padişahlığı ne de dünya saltanatı için terk ederim." sözleriyle kesin olarak reddedildi.

II.Bayezid, Cem Sultanın Avrupa'daki hayatını dikkatle takip etmekteydi. Bu amaçla Papa'yla diplomatik temas kurarak Cem'in kontrol altında tutulmasını talep etmiş, masraflarının karşılığında her yıl kırk bin altın verileceği, üç yıllık tahsisatın peşin olarak ödeneceği teklifini özel bir elçiyle bildirmişti. Özel elçi Mustafa Ağa bu tahsisatı Papa'ya takdim etmekle yetinmemiş Cem Sultan'la

da görüşerek kendisine padişahın hediyelerini ve mektubunu vermiştir.

1492 yılında yeni seçilen Papa döneminde başlangıçta daha serbest bir hayat sürmekte olan Cem Sultan'ın durumu, zamanla sıkıntılı bir sürece girdi. Yeni Papa, II. Bayeziddan Cem için verilen ödeneğin artırılmasını talep ederek eğer toplu olarak üç yüz bin altın ödenecek olursa, şehzadenin zehirlenmek suretiyle öldürülebileceğini bildirdi. Cem Sultan, bir süre daha Fransa ve Papalık güçleri arasında elde tutulması gereken önemli bir koz olmaya devam etti. Nihayet Fransa kralı bazı şartlar altında Cem Sultan'ı himayesine alarak Napoli üzerine yürüdü. Uzun süren esaret ve sürgün hayatı boyunca çok yıpranan Cem Sultan, bu yolculuk sırasında hastalandı ve 1495 yılı Şubat ayında vefat etti. Daha sonra Bursa'ya getirilerek defnedildi. Böylece kardeşler arasında yaklaşık on beş yıldır devam eden taht kavgası sona ermiş oldu.

Nazorat savollari va topshiriqlar:

1. Matnni o'qing va tarjima qiling.
2. Matndagi ravishdoshlarni toping va izohlang.
3. Qavs ichidagi qo'shimchalardan mosini tanlab gaplarni to'ldiring. Parantez ichindeki eklerden uygun geleni seçin. (-ken,-madan,-ınca,- meksizin,-tıkça,-esiye,-aya,-alı, -ip,- arak,-mez)
 - 1) Türkçe ödevini yap..... anne ve babamdan yardım aldım.
 - 2) Yöneticimiz , kimsenin gönlünü kırher işi yapardı.
 - 3) Akşam yemeğini biraz fazla kaçır..... gece midem ağrıdı.
 - 4) Çevreye bak..... insanların attığı çöpleri görüyorum.
 - 5) Yarınki işi bitirebilmek için sabahdan beri öl..... çalışıyor.
 - 6) Bu takım bize göre değil, güle oyn..... yeneriz bunları.
 - 7) Tanış..... daha on gün oldu, sanki kırk yıllık dost gibiyiz.
 - 8) Senin bu gid..... gelmelerinden bıktım, usandım artık!
 - 9) Onlar geldiğinde biz çoktan oradan ayrılmıştık.
 - 10) Şunu unutma, böyle bağır.....bir yere varamazsın!
 - 11) Konu hakkında bilir bil..... konuşmayın lütfen!

12) Hiç düşün teklifi kabul etmesine şaşırdım.

YAVUZ DÖNEMİ (1512-1520)

Yavuz Sultan Selim'in Osmanlı Devleti'nin yönetimini üstlendiği yıllarda İslam dünyası Osmanlı, Safevi ve Memlûklulardan oluşan üç büyük hanedanlık tarafından yönetilmekteydi. Bu büyük devletlerin dışında, Maverâünnehir bölgesinde hüküm süren ve Safevilerle rekabet içerisinde bulunan Şeybaniler vardı. Hindistandaki Türk Sultanlığı da dönemin kayda değer müslüman devletleri arasındaydı.

Gücünü, becerikli hükümdarlar eliyle doğuda ve batıda artıran Osmanlı Devleti; cephe ülkesi olarak bir yandan hristiyan dünyasıyla hesaplaşmasını sürdürürken, öte yandan Fatih'le beraber yüzünü İslam dünyasına da yöneltmeye başlamıştı. II. Bayezid'den itibaren ciddi bir siyasi rakip olarak ortaya çıkan Safevi Devleti, Anadolu'da isyanlar dahil Osmanlı Devleti'nin başına birçok gaile açmıştı. Şah İsmail'in yönetiminde İran ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde Şii esaslarını merkeze alan ve doktriner yanı ağır basan Safevi Devleti her geçen gün gücünü daha da artırmaktaydı. Bu yeni ve etkili devlet, Osmanlı'nın mutlaka hesaba katması gereken bir güçtü. Nitekim Şah İsmail, on sene gibi kısa bir süre içerisinde Safevi Devleti'nin sınırlarını Ceyhun ırmağından Fırat'a kadar genişletmeyi başarmıştı.

Öte yandan Memlûklular da Osmanlı Devleti'nin güney komşularıydı. Merkezi Mısır olan Memlûklular Devleti, Suriye'yi ve müslümanlarca mukaddes olan Filistin ve Hicaz bölgelerini de kapsayan bir coğrafyada hüküm sürmekteydi. XVI. yüzyılın ilk çeyreğinde, Portekizlilerin Akdeniz'den Hint Okyanusu'na kadar genişleyen deniz üstünlüğünün Mısır limanlarını olumsuz etkilemiş olmasından dolayı Memlûklular, ekonomik açıdan zarara uğramışlardı. Ve daha önce Akdeniz ticaretinden aldıkları pay, oldukça azalmıştı. Bu ekonomik kayıpların yanı sıra, barutun ateşli silahlarda etkili bir biçimde kullanılmasına ve top teknolojisindeki ilerlemelere ayak uyduramaması, Memlûkluları askeri açıdan da zayıflatmıştı.

Osmanlı-Memluklu ilişkileri II.Bayezid döneminde Cem Sultanın isyanı ve Memuklulara sığınarak himaye görmesi sebebiyle giderek gerginleşmiş ve Çukurova bölgesinde çatışma ve savaflara yol açmıştı.

Şüphesiz Yavuz; Osmanlı padişahlarının en karizmatik, en renkli simalarından biridir. Sert kişiliği, dirayeti, hırsı ve kararlılığıyla öne çıkmayı başarmış ve kendinden büyük kardeşlerini gölgede bırakarak taht mücadelesini büyük bir dirayetle yönetmiştir. İktidarı ele geçirme yolunda babası II. Bayezid'le karşı karşıya gelmekten de çekinmemiştir.

II. Bayezid; iktidarının son yıllarında yaşlı ve yorgun düşmüş, doğu sınırlarında gelişen Safevi tehlikesine karşı gerekli önlemi alamamış, devlet idaresini vezirlere bırakarak sakin bir hayatı tercih etmişti. Gerek II.Bayezid'in mülayim kişiliği, gerekse dinamik bir padişaha ve muktedir bir yönetime olan ihtiyaç, yeniçerilerin açık desteğiyle de birleşerek I.Selim'i iktidar tahtına çıkarmıştır.

Yavuz Selim Han, padişah olur olmaz önce iç bütünlüğü sağlamaya yönelmiştir. Bu stratejinin bir parçası olarak öncelikle kardeşlerini ve yeğenlerini bertaraf etmiş ve iktidarını sağlamlaştırmıştır. Sekiz yıl gibi son derece kısa süren saltanat döneminde Osmanlı Devleti, doğu ve güneyde başarıdan başarıya koşarak İslam dünyasının en etkili ve büyük gücü haline gelmiştir. Ülke toprakları iki buçuk kat artarak genişlemiş, Kudüs, Mekke ve Medine gibi mukaddes İslam toprakları bütünüyle Osmanlı idaresine geçmiştir. Bütün bu muazzam büyümenin ardından, yeni alınan Güneydoğu Anadolu, Suriye, Mısır ve Hicaz'da yeni idari, ekonomik ve hukuki düzenlemelere gidilmiştir.

Nazorat savollari va topshiriqlar:

- 1.Matnni o‘qing va tarjima qiling.
2. Matndan “-arak,-erek” ravishdosh qo‘shimchalarini toping va izohlang.
- 3.Gaplarni –ip ravishdosh qo ‘shimchasi yordamida birlashtiring.-
ip ulaç ekini kullanarak cümleleri birleştirin.

Örnek: Babam bana “Sen okuyacaksın!” der. Babam bana “Sen büyük adam olacaksın!” der. Babam bana “Sen okuyup büyük adam olacaksın!” der.

1. Ailesini 20 yıl önce terk etti./ Yurt dışına gitti.2. Polis suçluyu uzun bir aramadan sonra buldu./ Getirdi.3. Kartalkaya’da bir gece konaklayalım./Sonra gelelim.4. Filmi seyretsin./ Bize de anlatsın.5. Geçmiş sık sık düşünüyorum./ Ağlıyorum.6. Kütüphaneye gidelim./ Bu konuyu araştıralım.7. O fıkrayı birbirlerine tekrar tekrar anlatıyorlar./ Gülüyorlar.8. Bebek mamasını yedi./ Uyudu.9. Cebindeki doları bozdurdu./ Alış verişe gitti.

4. Gaplarni -MADAN ravishdosh qo ‘shimchasi yordamida birlashtiring. –MADAN ulaç ekini kullanarak cümleleri birleştirin.

1. Heyecanlanmadı. / Sorulara cevap verdi. 2. Üniversiteden mezun olmamış./Ülkesine dönmüş. 3.Muslukları kapatmamışsın./Evden çıkmışsın. 4.Geleceğinizi düşünmüyorsunuz./ Paranızı harcıyorsunuz. 5.Alış veriş yapmadık./Eve döndük. 6. Cesur dağcılar korkmazlar./Dik yamaçlara tırmanırlar. 7. Balıklı gölü görmedi./GAP gezisinden döndü. 8. Öğretmenden izin almadı. /Sınıftan çıktı.9. Karşılığını al..... kimseye yardım etmez. 10. İyice düşün..... cevapları yazma. 11. Kampa git..... kamp hayatını öğrenemezsiniz. 12. Zirveye çıkıp bayrağımızı dik..... dönmeyeceğim.

ÇALDIRAN SAVAŞI (1512)

XVI.yüzyıl başlarında Şah ismail'in önderliğinde iran'da ortaya çıkan Safevi Devleti, adını altıncı batında dedesi olan Şeyh Safiyüddin'in (1252-1334) kurduğu Safeviyye tarikatından almıştır. 133 Şah İsmail hem tarikatın başı, hem de Safevi hareketinin siyasi ve askeri lideri olarak, devletini kurma çalışmalarında Anadoludaki Türkmen müridlerinden geniş çapta yararlanma yoluna gitti. Safevilerin Osmanlı Devleti'nin sınırları içerisinde yaşayan Türkmen toplulukları üzerinde yoğun faaliyetleri olmuştu. Bu göçebe Türkmenler de Erdebil çevresinde yoğunlaşan Safevi hareketini, başından itibaren sahiplenerek destekledi. Türkmenlerin

bu açık ilgi ve bağıllığı, yeni Osmanlı padişahını bir an önce hareket etmeye zorladı. Anadolu'dan Erdebil ve İran istikametine doğru büyük göç dalgaları meydana gelmiş, bu durum Anadolu'da dirlik ve düzeni büsbütün ortadan kaldırmıştı.

Safevilerin başlarına kızıl bir serpuş takmaları sebebiyle bu tarikata üye olanlar ve bu harekete başından beri destek veren Anadolu Türkmen toplulukları «Kızılbaş» olarak isimlendirilmiştir. Türkmenler, Şii mezhebine bağlı oldukları için Hz. Ali ve ehlibeyt sevgisini esas alan siyasi söylemlere oldukça duyarlıydılar. Buna karşılık, klasik medrese sisteminin temsil ettiği İslam erkânıyla pek barışık oldukları söylenemezdi.

Yavuz, Safevilerin Anadolu'ya sarkmalarını önlemek amacıyla çok yönlü tedbirler almakta gecikmedi. Nitekim başa geçer geçmez ilk iş olarak Safevi İran'ına karşı savaş hazırlıklarına girişti. Bir yandan da Safevilerin Anadolu'da yayılma aracı olarak kullandığı Kızılbaş-Alevi kitlesini sindirmeye yönelik geniş çaplı bir harekatta bulundu. Safevilerle doğrudan ilişkili görülenler tenkil edildi. Güven vermeyen bazı Türkmen Alevileri ise Trakya bölgesine sürüldü. Aynı dönemde Sünni-İslam telakkisini pekiştiren çalışmalara da ağırlık verilmeye başlandı. Safevi-Türkmen dervişlerine alternatif olarak ehlibeyt sevgisine önem veren fakat Sünni çizgisini koruyan Halvetiye tarikatına tam destek verildi. Devlet adamları tarafından Anadolu ve Rumeli'de çok sayıda tekke ve zaviye yaptırılarak bu kurumlara zengin vakıflar tahsis edildi. Bu durum Osmanlı toplumunun Sünni çizgisini pekiştirdiği gibi, Safevilerin Anadolu-Alevi kitlesi üzerindeki kültürel etkisini de zayıflattı. Ancak bu durumun geleceğe yansıyan neticesi, yoğun baskı ve takip altında hayatını sürdürmek wrunda kalan Türkmen-Alevilerinin zamanla içe kapanarak dini alanda büsbütün bluğa düşmeleri oldu. Aleviler Anadolu'nun köylük kesimlerinde, Trakya ve Arnavutluk'ta deyiş ve ezgilerden oluşan sözlü bir kültürü yaşatma mücadelesi içerisine girdiler.

1. Selimin aldığı önlemler arasında, Safevilerin ekonomik olarak zayıflatılması da vardı. Bu stratejinin bir parçası olarak Tebriz-Bursa yoluyla batıya gerçekleştirilen ipek ticaret ve taşımacılığını

yasakladı. Bu bahaneyle tüccarların İran'a gitmesini önleyerek kültürel ve askeri sızmaları da önledi.

Yavuz Selim Han, çok yönlü savaş hazırlıklarını tamamladıktan sonra İran üzerine yürüdü. 23 Ağustos 1514 günü şimdiki İran Azerbaycan'ında yer alan Çaldıran Ovası'nda Şah İsmail'in güçlü ve savaşçı Safevi ordusu ile Osmanlı ordusu karşı karşıya geldi. Disiplin ve teknik üstünlüğü ağır basan Osmanlı ordusu, toprakların etkin ve yerinde kullanımı sayesinde Safevi ordusunu bozguna uğrattı. Şah İsmail, İran içlerine kaçarak canını zorlukla kurtarabildi. Ancak Safevi İran, askeri gücünü zamanla toparlayarak her zaman doğuda hesaba katılması gereken bir güç olarak varlığını korudu.

Bu zafer, Osmanlılar açısından oldukça parlak sonuçlar doğurdu. Anadolu Türkmenlerinin gözünde efsane bir şeyh olarak kabul edilen yenilmez Şah İsmail'in karizması çok ciddi yara aldı. Anadolu Kızılbaş-Türkmenlerinin İran'la bağları gevşedi. Şah İsmail de bu yenilgiden sonra kendi topraklarında kalan Sünnilere daha ılımlı davranma yolunu seçti. Osmanlı açısından sadece Safevi yayılmasının önü kesilmekle kalmamış, zaferle beraber Osmanlı sınırları Güneydoğu Anadolu topraklarını da kapsayacak bir biçimde genişlemişti.

Nitekim kendi aralarındaki çekişmeler yüzünden Şah İsmail'e boyun eğmek zorunda kalan Kürt beyleri, Çaldıran zaferinin ardından I.Selim'e bağlılıklarını bildirmekte gecikmediler. Anadolu siyasi birliğine nihai noktayı koyan bu birleşme, tarihçiliğiyle de tanınan İdris-i Bitlisi isimli Kürt beyi tarafından başarıyla yürütülmüştür. Bizzat Yavuz tarafından 23 Kürt beyine bazı imtiyazlar verilerek Osmanlı Devleti'ne gönüllü katılımları sağlanmıştır. İdris-i Bitlisi, Yavuz adına bölgedeki Kürt beylerine yetki ve sorumluluklarını içeren berat ve nişanlarını ulaştırmış, böylece onurlu bir birlikteliğin sağlam temelleri atılmıştır. Artık Safevilerin Güney'den Suriye'ye sarkması önlendiği gibi, Kızılbaş-Türkmenlere dıştan sızmaları sağlayan kapı da kapanmıştır.

Nazorat savollari va topshiriqlar:

1. Matnni o‘qing va tarjima qiling.
2. Matndagi ravishdoshlarni aniqlang va izohlang.
3. –Mayıp,–Ir/-Ar/-r –mAz,–DIĞI sırada qo’shimchalaridan mosini tanlang. –Mayıp,–Ir/-Ar/-r –mAz,–DIĞI sırada eklerinden uygun geleni seçin.
 - 1) Ameliyat ol..... hayatını riske attı.
 - 2) Sınavlara gir..... eğitimine bir yıl ara verdi.
 - 3) Soğuğa aldır..... denize girmişler.
 - 4) Bizi bekle..... gitmiş, çok üzıldüm.
 - 5) Partiye gel..... de yapacaksın?
 - 6) Öğretmen kararını değiştir..... bu gün sınav yaptı.
 - 7) Şoför frene bas..... herkesin hayatını tehlikeye attı.
 - 8) Konuşmacı sorulara cevap ver..... herkesi kızdırdı.
 - 9) Buraya büyük ümitlerle geldiler, ama para kazana.....köylerine gittiler.
 - 10) Çevrendekilerin sözlerine kulak tıka..... dinle!
 - 11) Bugün hiçbir yere git..... evde oturacağım.
 - 12) Her Pazar evden çık..... çık..... soluğu tenis kortunda alıyor.
 - 13) Biraz bekleyin, işim bit..... bit..... yanınıza geliyorum.
 - 14) Aradan çok zaman geçti, çocukluk arkadaşım beni gör..... gör..... tanıdı.
 - 15) Beni çok kızdırdı, iste..... iste..... ona bağırdım.
 - 16) Saçları ağarmış, beli bükülmüş, ama gör..... gör..... onu tanıdım.
 - 17) Ambulans gel..... hastanın kalbi durmak üzereydi.
 - 18) Konuşmacı sözlerine başla..... salondaki izleyiciler protesto etti.
 - 19) Sokağın köşesini dön..... küçük oğlumu balkon demirinde görünce elim ayağım buz kesti.
 - 20) Hezarfen Ahmet Çelebi, Galata Kulesinden atla..... yüzlerce kişi şaşkın şakın onu izliyordu.

OSMANLI'NIN EN GÜÇLÜ YILLARI

Kanuni Sultan Süleyman'ın 1520 yılında başlayıp, 1566 yılına kadar süren uzun saltanat dönemi; Osmanlı'nın; askeri, ekonomik ve kültürel açıdan gücünün şahikasına ulaştığı yıllar olarak kabul edilir. Osmanlı, batıda Macaristan'ı alarak Orta Avrupa hakimiyetini sağlamlaştırdı. Böylece Kutsal RomaCermen İmparatorluğu'na ve Avusturya Devleti'ne karşı mutlak bir üstünlük sağladı. Güçlü bir donanma oluşturulmasının ardından Rodos'un alınması ve Preveze zaferi Akdeniz'i adeta bir Türk gölüne çevirdi. Bu zirve yıllarında doğuda da Safevilere karşı Yavuz döneminde başlayan üstünlük, bölgeye düzenlenen üç büyük seferle devam ettirildi.

Osmanlı askerleri; Macaristan ovalarında atlarını mahmuzlayıp, Viyana önlerine kadar hakimiyetlerini genişletti. Bunun sonucu olarak Osmanlı; bölgede oluşturduğu sosyal, kültürel ve siyasi kurumlarla varlığını kalıcı hale getirdi.

XVI.yüzyılın ilk çeyreğinde dünyada «Yeni ve Yakın Çağ»ın en büyük değişimleri birbiri ardınca meydana geldi ve Batı Avrupa toplumlarını köklü bir biçimde etkiledi. Coğrafi keşifler yoluyla Avrupalılar, yeni dünya Amerika'ya çıkarak sömürge faaliyetlerine başladı. Öte yandan Afrika'nın batısından dolaşarak yeni Hindistan yolunun bulunması, doğuda yüzyıllarca batılıların iştahını kabartan yeni sömürge alanlarının ortaya çıkmasına yol açtı. Böylece başta İspanyol ve Portekiz olmak üzere Batı Avrupa devletleri; yeni sömürge imparatorlukları kurarak, ekonomik olarak güçlerini katladılar.

Aynı yıllarda bir diğer önemli gelişme de İtalya'da başlayan Rönesans'tı. Pozitif düşünceye bağlı sanat ve kültür dalgası; diğer Avrupa ülkelerine yayılarak, toplumların zevkini değiştirmeye başladı. Bunun yanı sıra meydana gelen Reform hareketleri, Avrupa hristiyan birliğini parçalayarak birçok yeni Protestan kilisenin oluşumuna yol açtı. Papanın otoritesi ve din adamlarının itibarını sarsan bu Reform dalgası, yeni müstakil dini anlayışların da yaygınlaşmasına yol açtı.

Siyasi olarak Batı Avrupa'da en güçlü devlet, Charles Quint'in (Şarlken) yönettiği Kutsal Roma-Cermen İmparatorluğu'ydu. Sınırları batıda Fransa hariç, İspanya'dan Avusturya'ya kadar uzanmaktaydı. Şarlken'in kardeşi Ferdinand, Avusturya İmparatoru idi. Ferdinand'ın Macar Krallığı'yla da akrabalık bağları vardı.

I.Süleyman; babasının ani vefatının ardından kardeş trajedilerine bulaşmadan imparatorluğun başına geçtiğinde, köklü bir siyasi tercih yaptı ve devletin fetih dinamiğini yeniden batıya yöneltti. Böylece Osmanlı Devleti, hristiyan dünyasıyla hesaplaşmasına, kaldığı yerden devam etti. Kanuni'nin batı hristiyan dünyası ile ilişkileri dört temel esasa dayanmaktaydı.

Birincisi; Osmanlı topraklarının güvenliğini tehdit eden, müslümanların ticaretini baltalayan, hacıların yol güvenliği için tehlike teşkil eden bütün hristiyan devletlere karşı askeri hareketlerde bulunmak; karşı güçleri imha etmek veya etkisiz hale getirmek ...

İkincisi; Avusturya-Alman Habsburg İmparatorluğu'na karşı kesin bir rekabet politikası izlemek, askeri açıdan düşmana korku salacak gövde gösterisinde bulunmak ...

Üçüncüsü; batı bloğunu yarmak amacıyla Fransa ile dostluk münasebetlerinde bulunmak. ..

Dördüncüsü; hristiyan dünyasındaki ayrılıkları derinleştirmek amacıyla Protestanlarla ittifak oluşturmak. ..

Nazorat savollari va topshiriqlar:

1. Matnni o'qing va tarjima qiling.
2. Matndagi ravishdoshlarni aniqlang va izohlang.
3. -casına,-acağına,-ınca eklerinden uygun geleni bulun ve cümleleri tamamlayın.
1. Çok iyi yabancı dil bildiği halde söylenenleri anlamıyor..... şaşkın şaşkın bakıyordu. 2. Modern Dans Topluluğu'nun "Uçar....." adlı gösterisinde müziğin ve dansın tadına vardık. 3. Pistteki gençler müziğin ritmiyle çılgın..... dans ediyorlar.
4. Rüzgar sahildeki ağaçları kökünden sök..... deli deli esiyordu. 5. Kısıktan çıkmış gibi eline ne geçse ağzına

atıyordu.6.Polisler onu çevirdiğinde hiçbir şeyden haberi yok.....davrandı.7. Kalbim yerinden çık çarpmaya başladı.8. Çocuğun hızla giden arabanın önüne fırladığını gör..... boğazımı yırt haykırdım.9. Çok parası var..... har vurup harman savuruyor.10. Sanki dünyanın en iyi filmini çek böbürlenip duruyor.11. Lotodan büyük ikramiyeyi kazanınca delir..... hoplayıp zıplamaya başladı. 12. Şirketi düze çıkarmak için çözüm üret..... hayata küsmüş oturuyorsunuz. 13. Tüm dostları tarafından yok yere suçlanınca "Böyle aşağılan..... ölmeyi tercih ediyorum." yazılı bir not bırakarak intihar etti.14. Söylediklerimi sonuna kadar dinle..... yerine daha ilk sözlerimde konuşmamı kesip tepki gösteriyorsunuz. 15.Karşılaştığın en küçük bir sorunda dünya başına yıkılmış..... yaşama küseceğine zorluklarla mücadele etmeyi öğrenmelisin.16. Çok içine kapanık bir insandı. Dertlerini paylaşacağı yerde içine atar, sıkıntısını kimseye belli etmezdi. 17. İş yerine gelip de masasına oturunca verilen görevleri yapdakikalarca telefonda konuşuyor.18. Her yaz tatilinde ayaklarını uzatıp dinlen..... dağ tepe yürüyüp spor yapmanı anlayamıyorum.19. Hatasını anlayıp sus ya da özür dile.....bahaneler arıyor. 20. Kazandıklarımızın tamamını har vurup harman savur.....en azından bir kısmını biriktirseydik bu zorlukları yaşamazdık.

BELGRAT'IN FETHİ (1521)

Geleneklere göre yeni padişahın tahta çıkışı haberini Macaristan'a ulaştıran Behram Çavuş'a kötü davranılmış; -bazı kaynaklara göre- Kral Layoş tarafından idam edildiği gibi burun ve kulakları da Kanuni'ye gönderilmişti. Bu gelişme Osmanlı'yı batıya sefere sevk eden en önemli sebebi teşkil etti. Esasen Yavuz'un Memlûklularla mücadeleleri sırasında batıda Macarlar, sınırlara tecavüz etmekte ve bu durum Macaristan üzerine bir seferi zorunlu kılmaktaydı. Yavuz'un vefatı muhtemel bir seferi ertelemişti. Kanuni'nin ilk seferi, çok iyi planlandı ve Belgrat'ın fethini

gerçekleştirecek bir çerçevede ustaca yürütüldü. Sırbistan, Fatih döneminde Osmanlı topraklarına katılmış ancak Belgrat Kalesi ele geçirilememişti.

Yeni padişah, batıya gerçekleştireceği on seferden ilkinde 18 Mayıs 1521 yılında çıktı. Macaristan'ın anahtarı niteliğinde stratejik konuma sahip olan Belgrat Kalesi'nin alınmasıyla batıya yapılacak seferlerin önü açılacaktı. Kanuni, güçlü ordusunun yiyecek ve barınma ihtiyaçlarını giderecek tedbirleri alarak önce Edirne'ye, arkasından da Filibe ve Sofya üzerinden Niş'e ulaştı. Balkanlarda ciddi bir korku meydana gelmiş, seferin Moldavya üzerine yöneleceği endişesi paniğe yol açmıştı. Oysa sefer, Belgrat Kalesi'ni hedeflemekti. Niş'te askeri önlemler ve hazırlıklar gözden geçirildikten sonra Belgrat istikametinde yola devam edildi. Ayrıca Karadeniz üzerinden Tuna'ya bir donanma da yollandı. Böylece Belgrat, karadan ve nehir yoluyla da kuşatma altına alındı.

Macarlar, kaleyi uzun süre savundular. Osmanlıların şiddetli baskılarına ve on iki kez yaptıkları hücumlarına karşı hala direnme eğilimi göstermekteydiler, ancak güçleri gittikçe tükenmekteydi. Ve sonunda Macarlar, dizdarlarının eliyle Belgrat'ın anahtarlarını Kanuni Sultan Süleyman'a teslim etmek zorunda kaldılar. Padişah, teslim olanları çoluk çocuğuyla bağışladı. Böylece Macaristan yolu, Türklere açılmış oldu.

Nazorat savollari va topshiriqlar:

1. Matnni o'qing va tarjima qiling.
2. Matndagi ravishdoshlarni aniqlang va izohlang.
3. Noktalarin yerine uygun ulaç eklerini getirin. –inca, –Ir/-Ar/-r – mAz,+DI ml.
1. Sabah saatin zili çal..... işe geç kaldım. 2. Babasının sinirli olduğunu gör..... korkudan eli ayağı titredi. 3. Yağmur bastır..... herkes bir tarafa kaçtı. 4. Deli, deliyi gör..... değneğini saklar. 5. Günlerdir hazırlandığı sınav iyi geç..... tüm dünyası yıkıldı. 6. Tren zamanında hareket et..... yolcular beklemek zorunda kaldı. 7. Fenerbahçe şampiyon ol..... yer yerinden oynadı. 8. Çok güçlü bir ilaçmış. İçer içmez başımın

ağrısını kesti. 9. Gece yarısı otobüs bulamayınca ister istemez taksiye bindik.10. Her Pazar evden çık..... çık..... soluğu tenis kortunda alıyor. 11. Biraz bekleyin, işim bit..... bit..... yanınıza geliyorum. 12. Aradan çok zaman geçti, çocukluk arkadaşım beni gör..... gör..... tanıdı. 13. Beni çok kızdırdı, iste..... iste..... ona bağırdım. 14. Saçları ağarmış, beli bükülmüş, ama gör..... gör..... onu tanıdım. 15. Ceyda Hanım, kapısından içeri bir misafir gir.... .. sevinçten adeta havalara uçar, onu ağırlamak için kendini paralardı. 16. Bahar gel..... .. toprak adeta nefes alıp vermeye başlar, doğa makyajını tazeler. 17.Para kazandıkça morali düzeldi. 18.Derslerinden iyi not al..... yüzü gülüyordu. 19.Soruların cevabını bil..... yerinde duramıyordu.20.Kitabı oku..... içi açılıyordu.21.Otobüs dur..... moralimiz bozuluyor. 22.Gül..... güleceğim geliyor.23.Ağla..... ferahlıyordu. 24.İşlerini zamanında yap..... patronu maaşına zam yapıyordu. 25.Yamğur yağ..... yağıyordu. 26. Çay iç..... uykumuz açılıyor. 27. Spor yap..... yağları eriyor.28.Üstünü kirlet..... annesi ona kızıyordu. 29. Konuları tekrar et..... unutmazsınız.

MOHAÇ ZAFERİ (1526)

Belgrat'ın alınmasının ardından Türk akınları; Macaristan, Hırvatistan, Transilvanya ve Dalmaçya kıyılarına yoğunlaştı. Bu akınların çoğu, bölgeyi daha iyi tanımaya yönelik akınlardı. Gazi Hüsrev, Sinan ve Malkoçoğlu Bali Beylerin akınları Mohaç zaferine kadar devam etti. Yeterli hazırlıklar yapıldıktan sonra Macaristan'ın fethi için; Vezir-i Azam İbrahim Paşa komutasında, bölgeye askeri birlikler sevk edildi. Ardından bizzat Padişah, yüz bin kişilik bir orduyla yola çıktı. Bölgedeki diğer birliklerin Belgrat'ta orduya katılmasıyla Osmanlı ordusu oldukça ihtişamlı görünüyordu ve savaşa hazırды.

Vezir-i Azam İbrahim Paşa, Macaristan'da Tuna Nehri üzerinde bulunan askeri açıdan çok stratejik bir konumda olan Petervaradin Kalesi'ni karadan ve nehirden sıkıştırarak ele geçirdi. Bosna beyleri ve diğer komutanlar ise Orta Tuna boyunda İyluk ve Ösek dahil,

birçok kaleyi ele geçirerek asıl ordunun yol güzergahındaki riskleri ortadan kaldırdı.

Osmanlıların bu askeri faaliyetlerinden haberdar olan Macar Kralı II. Layoş; bir yandan askeri müdafaa tedbirlerini artırarak harbe hazırlanırken, diğer yandan da Avrupa'nın diğer devletlerinden yardım istedi. Macar askerleri, Osmanlı ordusunun Drava Nehri üzerine kurulan köprülerle asker sevk etmesini engellemek için direnmişlerse de başarılı olamadılar.

Artık Osmanlı ordusunun hedefi, Macar ordusunun toplandığı Mohaç ovasıydı ve hedef Macar başkenti Budin'i ele geçirmektir. Kanuni 29 Ağustos 1526'da cenk elbisesini giymiş, ak bir ata binerek üç yiiz bin kişiden oluşan muhteşem ordunun muhteşem komutanı olarak harp vaziyetini almıştı.

Tarihin en kanlı savaşlarından biri olan Mohaç'ta Osmanlı güçleri Macarları merkeze çekerek iki saat gibi kısa bir sürede imha etmeyi başarmıştı. Ölenler arasında genç Macar Kralı II. Layoş da bulunuyordu.

Nazorat savollari va topshiriqlar:

1. Matnni o'qing va tarjima qiling.
2. Matndagi iboralarni toping va izohlang.
3. Quyidagi testlarni yeching.

- 1) Aşağıdaki cümlelerin hangisinde deyim yoktur?
 - A) Şimdi başı kalabalıkmış, sonra görüşeceğiz.
 - B) Olur olmaz şeylerle kafamı şişirdiler.
 - C) Soğukta kaldığımdan başım ağrıyor.
 - D) Borcu olmayanın başı dinç olur.
- 2) Aşağıdaki deyimlerden hangisi “çok sinirlenmek” anlamındadır?
 - A) leblebiyi anlamak
 - B) gözü korkmak
 - C) canından bezmek
 - D) küplere binmek
- 3) Aşağıdaki deyimlerin hangisinin açıklaması yanlış verilmiştir?
 - A) Baş göz etmek : bir kişiyi evlendirmek

B)Diş geçirememek : gücü yetmemek

C)Kulak kesilmek : dikkatli dinlemek.

D) Dilinde tüy bitmek : çok konuşmak

4).Aşağıdaki deyimlerden hangisi “İyi olmayan bir şeyi, iyi gibi göstermek anlamına gelmektedir?

A. göz boyamak B. gözü tutmak C. göze gelmek D. göz dikmek

5).Aşağıdaki deyimlerin açıklamasını yazınız ,birer cümle içinde kullanınız.

1- ayağına dolanmak

3- başa kakmak

2- ayağını denk almak

4- merhem olmak

5- ağzı kulaklarına varmak

VİYANA SEFERİ (1529)

Osmanlılar, Mohaç Meydan Muharebesi sonrasında hiçbir direnişle **karşılaşmadan** Budin şehrini ele geçirdi. Şehrin anahtarlarının Kanuni'ye teslim edilmesiyle Macar Krallığı fiilen ortadan kalktı. Böylece Macaristan'ın Osmanlı himayesine **girdiği** yeni bir dönem başladı. Kanuni, Macaristan tahtına Osmanlı kaynaklarında Yanoş olarak bilinen Erdel Voyvodası Zapolya'yı **geçirerek** hükümdar olmasını sağladı.

Ancak Avusturya İmparatoru Ferdinand, Macaristan'ın Osmanlı tesiri altında bir hükümetle yönetilmesini hiçbir vakit kabul etmedi ve türlü entrikalara başvurarak Macaristan'ın yönetim hakkının kendisine ait olduğunu iddia etti. Mohaç Meydan Muharebesi'nde ölen Macar Kralı eniştesi idi. Macaristan tahtının da tıpkı kız kardeşi vasıtasıyla kendisine intikal eden Bohemya, Moravya, Slovakya toprakları gibi kendisine **bırakılmasını** istiyordu. Ağabeyi Kutsal Roma-Germen İmparatoru Şarlken'den destek alan Ferdinand, siyasi emellerini gerçekleştirmek için harekete geçti ve Zapolya'yı bir meydan muharebesi sonucu yenerek Budin şehrini aldı. Böylece Macaristan'a büyük ölçüde hakim olmayı başardı. Tahtını kaybeden Zapolya, bu gelişmeden Osmanlı'yı haberdar ederek Kanuni'den yardım istedi. Bu durum Osmanlı ordusunu

yeniden Orta Avrupa'ya yöneltti ve 1529 Viyana Seferi'nin sebebini teşkil etti.

Öte yandan Fransa Kralı Fransuva da, Kutsal Roma-Germen İmparatoru Şarlken tarafından zor durumda **bırakılmış** ve İstanbul'a gönderdiği elçisi vasıtasıyla Kanuni'den yardım istemişti. Bu talebe karşılık, Osmanlı hükümdarı da bir fermanla Fransuva'ya destek olacağının işaretlerini vererek Kral Fransuva'dan hükümdarlara **yaraşır** bir tavır göstermesini istedi:

"Sultanların sığınma yeri olan kapıma; adamın Frankipan ile mektup **gönderip**, memleketinizin düşman istilasına uğradığını; halen hapiste olduğunuzu bildirip, kurtulmanız hususunda bu taraftan yardım ve medet istemişsiniz. Her ne ki demişseniz benim yüksek katıma arz olunup teferruatıyla öğrendim.

Yenilmek ve hapsolunmak hayret edilecek bir şey değildir. Gönlünüzü hoş tutup üzülmeysiniz. Bizim ulu ecdadımız, daima düşmanı kovmak ve memleketler fethetmek için seferden geri kalmamıştır. Biz dahi onların yollarından yürüyüp, her zaman memleketler ve kuvvetli kaleler fetheylemekteyiz. Gece-gündüz daima atımız

eyerlenmiş ve kılıcımız belimizde kuşatılmıştır. Allah hayırlar versin ve iradesi neyse o olsun. Runun dışındaki vaziyet ve haberleri adamınızdan sorup öğrenesiniz."

Kanuni'nin batıya yapacağı seferin hazırlıkları **sürerken**; Avusturya, elçileri aracılığıyla Osmanlı Devleti'ne barış teklifinde bulundu. Macaristan'ın bazı tavizlerle kendilerine bırakılması karşılığında Osmanlı'yla sulh anlaşması yapılacağı teklifini ihtiva eden bu teklif, Osmanlı tarafından reddedildi. Böylece Kanuni'nin batıya ikinci seferi başlamış oldu. Mayıs ayında yola çıkan Kanuni'nin güçlü ordusunda iki yüz elli bin asker bulunuyordu. Altı bin kişiden oluşan dost Macar kuvvetleri de devrik kralları Zapolya'nın nezaretinde Mohaç ovasında Osmanlı ordusuna katıldı. Budin şehri, Osmanlı kuvvetlerince gerçekleştirilen şiddetli bir kuşatmanın ve yarım günlük mukavemetin ardından teslim olmak zorunda kaldı. Macaristan'ın yönetimi, daha önceden kararlaştırıldığı gibi, yıllık vergi ödemesi ve Osmanlı'ya bağlılığını

sürdürmesi şartıyla tekrar Zapolya'ya bırakıldı. Yapılan görkemli bir merasimle Macar krallık tacı Zapolya'ya yeniden giydirildi.140 Macar Kralı, kendisinin tekrar Macar tahtına çıkmasına yardımcı olan yeniçerilere bol ihsanlarda bulunarak ödüllendirdi.

Kanuni, Budin'i aldıktan sonra bir kısım yardımcı kuvvetleri orada bırakarak 120 bin kişilik bir kuvvetle Avusturya'nın başkenti Viyana üzerine yürüdü. Yeni hedefin Viyana **oluşu**, batı kamuoyunda çok büyük korku ve telaş oluşturdu. Bu durum, Avusturya Kralı Ferdinand'ın bile şehri **terk etmesine** yol açtı.

Ferdinand, Viyana'da on altı bin kişilik bir kuvvet bırakarak Almanya içlerinde geziye çıkmak zorunda kaldı. Ayrıca tüm hristiyan dünyasını da Osmanlılara karşı yardıma çağırdı. Oysa Kanuni, Viyana Seferi'yle batıya sadece gözdağı vermek istiyordu. Gerek yeni bir fetih hareketi, gerekse Avusturya'nın başkenti gibi büyük ve stratejik bir merkezi ele geçirme hedefi, askeri açıdan da büyük riskler taşırdı. Her şeyden önce, Osmanlı idaresi henüz Macaristan'da tam olarak yerleşmemiş ve istenilen otorite de sağlanamamıştı. Bu olumsuzluğa rağmen Kanuni, Viyana'yı on yedi gün boyunca kuşatma **altında tutarak** şehrin surlarını toprakla dövmeye devam etti. Ancak şehri ele geçirmek için gerekli malzemenin olmaması, ordunun geri dönüş zorluklarının göz önünde bulundurulması, bazı toprakların çamura saplanması ve yaklaşan kış sebebiyle orduyu daha fazla **yıpratmadan** kuşatmayı kaldırdı ve İstanbul'a döndü.

Nazorat savollari va topshiriqlar:

1. Matnni o'qing va tarjima qiling.
2. Ajratilgan so'zlarni izohlang.
3. Gap bo'laklarini birlashtiring. Cümleleri tamamlayın.

- 1) 1.Masadan kalkınca
- 2) 2. Çocukken en çok
- 3) Akşam sekizi çeyrek geçe
- 4) Adam akıl sır ermez şekilde
- 5) Dün aldığım maaşı
- 6) Ödevi bitirir bitirmez
- 7) Hayatım boyunca hep
- 8) Paran varken borcunu
- 9) Lise arkadaşlarımla görüşmeyeli
- 10) Akşamki maçta rakip takımın oyuncusu
- 11) Yarışmada birinci olanlar
- 12) İnsanın gözünün içine
- 13) Unutmayalım, Kerim de sonuçta

ortadan birden kayboldu.
yanlışların karşısında olmaya çalıştım.
buluşalım mı?
sek sek oynardık.
bahçede top oynamaya gitti.
kırmızı kart gördü.
ödülleri alması için çağrıldı.
baka baka yalan söylüyordu.
vakit kaybetmeden ödesen iyi olur.
neredeyse on yıl oldu.
iki günde bitirdik.
hemen yanımıza geldi.
bir insan hatası normal.

CERBE ZAFERİ (1560)

Fransızların Şarlken'e karşı yardım talebi üzerine, bir kez daha Akdeniz'e açılan Sinan Paşa yönetimindeki Osmanlı donanması; İtalya sahillerini dolaşarak Napoli'ye gelmiş ancak Fransız donanmasının gelmemesi üzerine, daha kuzeyde **seyretmekteyken** Andrea Doria'nın Napoli'ye doğru geldiği haberi alınmıştı. Turgut Reis'in tavsiyesi üzerine; Osmanlı donanması, düşman donanmasını imha etmek amacıyla Ponza Adaları tarafında mevzilendi. Pusuya düşürülen haçlı donanması mağlup edildi ve Andrea Doria bir kez daha **kaçmaya** mecbur bırakıldı. Ancak Fransız donanmasının, iki ay geçmesine rağmen ortada görünmemesi üzerine donanma İstanbul'a geri döndü.

Sinan Paşadan sonra, donanmanın başına geçirilen Piyale Paşa döneminde de, Osmanlı donanması gücünü devam ettirdi. İspanya sahillerine kadar uzanan deniz seferleri ve bazı adaların alınması, hristiyan dünyasında yeniden endişe doğurdu ve gizlice yeni bir haçlı ittifakının gerçekleşmesiyle sonuçlandı. Birleşik haçlı

donanmasının başına, bir kez daha ünlü Amiral Andrea Doria getirildi.

Turgut Reis, daha önce kendisine ait olan Cerbe Adası'nı İspanyolların elinden almak için adayı kuşatma altına aldı. Ancak 200 parçadan oluşan müttefik donanması, Cerbe önüne geldiğinden adayı ele geçirmek mümkün olmadı. Turgut Reis, fazla zayıat **vermemek** için ordusunu Trablus'a çekerek durumu acele İstanbul'a bildirdi. Bu gelişme üzerine, derhal Piyale Paşa kumandasında 200 parçayı aşan güçlü bir **donanma** yola çıkarıldı. Preveze Zaferi'nden sonra nihayet iki donanma tekrar karşı karşıya gelmişti. Müttefik haçlı donanması, bir kez daha ağır bir yenilgi aldı. Altmış büyük gemileri telef olduğu gibi, yirmi binden fazla da asker kaybetmişlerdi. Haçlı donanmasından geriye, kaçıp kurtulmayı başarabilen on yedi gemi kalmıştı. Bu zafer, batı Akdeniz'de de üstünlüğün kesin olarak Osmanlılara ait olduğunu gösterdi. Bu zaferden sonra Cerbe Adası kısa bir direnişin ardından teslim oldu ve idaresi Turgut Reis'e bırakıldı. Cerbe Adası'nı kaybetmeleri, İspanyolların Kuzey Afrika'daki varlıklarına son vermiş oldu.

Nazorat savollari va topshiriqlar:

1. Matnni o'qing va tarjima qiling.

2. Ajratilgan so'zlarni izohlang.

3. Gaplarni -ANA KADAR (...-INCAYA KADAR) ravishdosh qo'shimchalarini yordamida birlashtiring. Cümleleri ulaç ekleriyle birlashtirin.

Örnek: O saat beşte geldi. O zamana kadar kapıda bekledik. = O gelene kadar kapıda

bekledik.. O gelinceye kadar kapıda bekledik.

1) Araba alacağız. O zamana kadar yürüyerek gidip geleceğiz. >

.....

2) Boya kuruyacak. O zamana kadar buraya girmeyin. >

.....

3) Misafirler gelecek. O zamana kadar yemeklere dokunmayın. >

.....

4) Baban işini bitirecek. O zamana kadar onu rahatsız etmeyin. >

.....

5) Ben gidip geleceğim. O zamana kadar odayı toplayın. >

.....

4.Gaplarını -KEN ravışhdosh qo'shimchası yordamıda birlashtırng.Cümleleri ulaç ekleriyle birleştirin.

Örnek: Dun futbol oynadım. O sırada cuzdanımı kaybettim. =
Dün futbol oynarken cüzdanımı kaybettim.

1) Domates doğradım. O sırada elimi kestim. >

.....

2) Antreman yaptım. O sırada belimi incittim. >

.....

3) Dolabı taşıdım. O sırada gömleğimi kirlettim. >

.....

4) Odayı topladım. O sırada masanın altında para buldum. >

.....

5) Eve gidiyordum. O sırada yolda Ali'yi gördüm. >

.....

KIBRIS'IN FETHİ (1571)

Kıbrıs'ın alınışı; Sokullu'nun gölgesinde kalmış olan II.Selim döneminin en önemli olayları arasında yer almıştır. Öteden beri Kıbrıs; Doğu Akdeniz'de stratejik konumundan dolayı, bölgede söz sahibi olan Osmanlı'nın ilgi alanında bulunmaktaydı. Mısır ve Suriye'yi yöneten imparatorluğun; deniz ulaşımındaki zorlukları aşması, Doğu Akdeniz'in ticaret yollarını denetim altında tutması, ancak bu adanın alınmasıyla mümkün olacaktı. Üstelik adanın mutlaka fethini gerektiren başka bir sebep de hristiyan korsanlarının faaliyetleriydi. Başta Venedik korsanları olmak üzere, Sicilya, Malta ve Girit korsanları; Kıbrıs'ta üsleniyor, bölgeden geçmek zorunda kalan müslümanlara ait ticaret gemilerine ve hacıları taşıyan gemilere saldırıyordu. Ancak tüm bu şartlara rağmen, adanın müslümanların eline geçmesinin doğuracağı şartların iyi hesap edilmesi gerekmektedir. Nitekim bazı devlet adamları; yeni bir haçlı ittifakının oluşmaması için, barışı bozacak

maceralara girişilmemesinin, bazıları da ne pahasına olursa olsun fetih siyasetinin sürdürülmesinin doğru olacağını savunuyordu.

Sokullu; bu seferi, hristiyan dünyasının tepkisinin şiddetli olacağı, haçlıların birleşerek Osmanlı'ya yeni gaileler açacağı endişesiyle gereksiz bulmaktaydı. O, Avusturya ile bir türlü sona erdirilemeyen sınır problemleri, Yemen'de devam eden karışıklıklar yüzünden; adanın fethinin daha uygun bir zamana bırakılmasını savunuyordu. Nihayet Şeyhülislam Ebussuud Efendi, Hz. Peygamber'in süt teyzesinin şehid olarak orada yatıyor olması ve geçmişte bir İslam toprağı olması durumunu da gerekçelerin arasına katarak, Kıbrıs'ın alınması için fetva verdi.

Osmanlı Devleti'nin Kıbrıs için hazırlıklarını öğrenen Papa; hristiyan devletlerinden ıspanya, Venedik ve Malta kuvvetlerini birlikte hareket etmeye davet ederek, adanın müslümanların eline geçmesini önlemek istedi. Osmanlılara karşı hazırlanan müttefik donanması, 200 parça gemiden 1300 top ve 16 bin askerden oluşmuştu. Haçlılar, Girit'in Suda limanında birleşerek hareket etme kararı almıştı. Ancak Venedik donanması Suda'ya zamanında gelmesine rağmen, diğer kuvvetler gecikmişti. Müttefiklerin bir araya gelmesi Ağustos ayına kadar sarkınca, Osmanlı kuvvetlerinin Kıbrıs'a çıkarma yapmalarının önünde büyük bir engel kalmadı.

Kıbrıs'ın fethi için Lala Mustafa Paşa görevlendirilmiş, donanma serdarlığına ise Piyale Paşa getirilmişti. Osmanlılar; Nisan ayında başlayan seferin ardından, Temmuz ayında Tuzla bölgesinden adaya asker çıkarmayı başardı. Savaşa iştirak eden Anadolu askerleri, Fenike limanından gemilerle adaya taşındı. Bazı stratejik kalelerin alınmasının ardından, Girne teslim oldu. Lefkoşa'nın alınması ise, oldukça sıkıntılı süreçlerin ardından gerçekleşti. 250 topla savunulan şehir, taş tabyalar ve istihkamlarla aşılması güç bir konumdaydı. Nihayet şiddetli top atışları, lağımlar kazılarak kale duvarlarının yıpratılması, etkisini göstermiş; elli gün süren direnişi sona erdirmişti. Direnişini beyhtide bir biçimde sürdürmek isteyen Lefkoşa Valisi de öldürüldü. Şehrin ele geçirilişinin ardından bazı kiliseler, camiye dönüştürüldü. Bu fethin ardından Baf ve Limasol şehirleri de teslim oldu. Ancak askeri bir Venedik karargahı

konumundaki Magosa şehri, şiddetli kuşatmalara rağmen direnişini sürdürmekteydi. Venedikliler bu merkezden, tüm adayı kontrol altında bulunduruyordu. Şehir, sağlam surlarla çevrili olduğu gibi, deniz yoluyla da yardım almaktaydı. Kuşatmanın şiddetlendiği bir sırada Venedikliler kazdıkları lağımı patlatarak kendi askerleriyle birlikte, üç bin Osmanlı askerini şehid ettiler. Kuşatma uzuyor ve Osmanlı baskısı artıyordu. Nihayet daha fazla direnemeyeceklerini anlayan Venedikliler, vire ile (anlaşarak) Magosa Kalesi'ni teslim ettiler. Böylece Kıbrıs'ın fethi tamamlanmış oldu. Yapılan antlaşmaya göre; kaleyi savunanlar silah ve eşyalarıyla Giritte gidecek; Magosa halkından da isteyen, mallarıyla adayı terk edebilecekti.

Fetihten sonra öncelikle Kıbrıs'ta yeni bir yapılanmaya gidilerek Kıbrıs Beylerbeyliği oluşturuldu. Muzaffer Paşa'nın yönetimine verilen Kıbrıs Beylerbeyliğine; Magosa, Girne, Baf dışında Anadolu'dan İçel, Tarsus ve Sis sancakları bağlandı. Sultan II.Selim yayınladığı bir fermanla, Anadolu'dan birçok ailenin adaya tehcirini sağladı. Adanın tahriri yapıldıktan sonra buraya Konya, Karaman, Niğde ve Kayseri'den Türk nüfus nakledilerek Kıbrıs'ın üçte birinin müslüman olması sağlandı. Issızlaşan ve iktisadi yönden geri kalmış ada, şenlendirildi. Adada yaşayan Ortodokslara geniş dini ve sosyal özgürlükler tanındı ve kiliseleri müstakil bir statüye kavuşturuldu. Esasen adada bulunan Rum Ortodokslar da Katolik Venedik yönetiminden hiç memnun değillerdi.

Kıbrıs bu tarihten, 1878 yılına kadar doğrudan Osmanlı yönetiminde kaldı. Adada Osmanlı döneminde cemaatler arasında son derece hoşgörülü bir ilişki ve barış ortamı mevcuttu. 1878 Osmanlı-Rus savaşı sırasında Osmanlı Devleti; siyasi yalnızlığını aşmak, ekonomik sıkıntılarını hafifletmek adına Kıbrıs'ın yönetimini geçici olarak İngiltere'ye bırakmak zorunda kaldı. Nihayet 1914 yılında başlayan I.Dünya Savaşı'nda İngilizler adayı ilhak ederek Osmanlı idaresine kesin olarak son verdi. Oysa Kıbrıs, her açıdan Türklerin ilgi alanında stratejik bir yerdi. İlk İslam fetihleriyle adada var olan İslam kültür ve medeniyetinin izleri, Anadolu insanının Kıbrıs'a olan bağını daima güçlü tutmuştu.

Adada ilk İslam fetihleri sırasında şehid düşmüş Ümmü Haram adına Osmanlılar fetihten bir müddet sonra türbe oluşturmuş ve ilk fetihlerin ruhu daima canlı tutulmuştur.

Osmanlı deniz kuvvetleri, 1914 yılına kadar Kıbrıs açıklarında seyir halindeyken Larnaka önlerine gelindiğinde Peygamberimiz'in süt teyzesi Hala Sultan adına bayrakları yarıya indirir ve top atışlarıyla Kıbrıs'ta ilk fetih yıllarında şehid olmuş Hala Sultan Ümmü Haram'a bağlılık ve hürmetlerini arz ederdi. Esasen bu bağlılık, İslam geleneklerine göre Peygamber'e ve O'nun yoluna bağlılığın nişanesi olan bir tavidir ve fetih ruhunun temelini oluşturmaktaydı.

Nazorat savollari va topshiriqlar:

1. Matnni o'qing va tarjima qiling.

2. Matndagi sifatdoshlarni izohlang.

3. Noktaların yerine uygun ekleri koyun. **maz / -mez, -mı / -miş**

/ -muş / -müş

- 1) Dünyada eşi ve benzeri bulun..... bir maden çıktı ülkemizde.
- 2) Kırıl..... kalplerin tamirine çalışıyordu.
- 3) İlaçlan..... meyvelerden yemeyin!
- 4) Düş....., kalk..... bir Allah.
- 5) Tüken..... kalemi verebilir misin?
- 6) Söylen..... sözler işittim.
- 7) Paslan..... bıçak alacağım.
- 8) Yazılarından sürekli silin..... mürekkep kullanıyor.
- 9) Annesi gün gör..... bir hanım efendiydi.
- 10) Kirlen..... elbiselerini çantaya koydu.
- 11) Arabasına içeriyi göster..... cam taktırdı.
- 12) İtfayeciler yan..... elbise giyerler.
- 13) Görülme..... diyarlara gitmek ister misin?
- 14) Piş..... kelle gibi neye sırtıyorsun?
- 15) Art..... yemekleri, sakın ha çöpe atmayın!
- 16) Utan..... çocuk! Ne olacak, ondan her şey beklenir.
- 17) Yıkan..... kumaş al diyen, kim sana?
- 18) Ağza alın.....sözler bunlar.
- 19) Karşıma, hiç bir şey anla..... adam getirdiniz.

- 20) Akıl al..... işlerle meşgul.
- 21) Toplumda sevil..... biri oldu, hemen.
- 22) Şiddetli depremlerde bile yıkıl..... gökdelenler yapıyor günümüzde.
- 23) Boyan..... yerlere el sürmeyin.
- 24) Kabuğu soyul..... soğanları yıkadınız mı?
- 25) Çürü..... bütün meyveleri çöpe atın!
- 26) Görün..... kaza ve belalardan Allah korusun!
- 27) Su geçir..... saat alacağım oğluma.
- 28) Ekil..... yerlere basmayın!
- 29) Sıvan..... duvara su serpiyordu.
- 30) Bozul..... yemekleri yemeyin!

OSMANLI-AVUSTURYA (1593-1606) SAVAŞLARI

Sokullu Mehmed Paşanın 1579 yılında ölümüyle «Duraklama Dönemi»ne giren Osmanlı Devleti'nin bu dönemde en çok savaştığı ülke, Avusturya olmuştur. 1593'ten 1606'ya kadar süren ve Kanije Zaferi'nin de kazanıldığı Osmanlı-Avusturya savaşları; Avusturyalılar tarafından «Uzun Türk Savaşları» ya da «Uzun Savaşlar» diye adlandırıldığı gibi, ilk çatışmalar 1591'de başladığı için, «15 Yıl Savaşları» olarak da anılmaktadır.

Kanuninin Macaristan'ı fethederek, Orta Avrupa'da kesin bir askeri üstünlük sağlamasını hiçbir zaman içine sindiremeyen Avusturya; yakaladığı her fırsatta sınır ihlalleri yapmaktaydı. Osmanlı Devleti'nin askeri gücünü büsbütün eriten İran seferleriyle uğraşmasından ve Anadolu'da bir türlü sona erdirilemeyen Celali İsyanlarının bastırılması ile ilgili sıkıntılardan yararlanarak, bölgede inisiyatif ele geçirmek arzusunu taşımaktaydı.

Papa ve diğer Avrupa devletleri tarafından oluşturulan yeni bir haçlı ittifakının sınırda başlayan saldırılarına karşı Bosna Beylerbeyi Telli Hasan Paşa, 1593 yılında Avusturya topraklarına büyük bir akın hareketine girişti. Ancak bu girişim, beklenmedik ve ağır bir mağlubiyetle neticelendi. Hasan Paşa ve onunla birlikte savaşan çok sayıda Osmanlı askeri şehid düştü. Sınırda yaşanan bu tehlikeli gelişmeler üzerine III.Murad, Avusturya'ya savaş ilan etti.

Bu savaşın gerekçesi olarak da Avusturya'nın 1533 yılında yapılmış olan İstanbul Antlaşmasına uymayarak yıllık vergisini ödememesini de gerekçe gösterdi.

Avusturya'ya yapılacak bu sefer için Sadrazam Sinan Paşa komutasında bir Osmanlı ordusu görevlendirildi. Budin Beylerbeyi de emrindeki kuvvetlerle orduya katıldı. Ancak düşmanla girişilen savaşta, Osmanlı kuvvetleri bir kez daha başarılı olamayarak yenildi. Askeri üstünlüğü ele geçiren Avusturya ordusu, Macaristan'daki çok sayıda kaleyi ele geçirdi ve 1594 yılı baharında da Estergon Kalesi'ni kuşatma altına aldı. Ancak Osmanlı takviye kuvvetlerinin yetişmesi üzerine, kaleyi almayı başaramadılar. Cephede bu olumsuz gelişmeler olurken; Osmanlı Devleti'ne tabi olan Erdel, Eflak ve Boğdan Beyleri de Papanın teşvikiyle isyan edip Avusturya tarafına geçtiler. Öte yandan Osmanlı Devleti'nin içine düştüğü askeri ve siyasi buhrana 1595 yılında Padişah III. Murad'ın beklenmedik vefatı da tuz-biber ekti.

Nazorat savollari va topshiriqlar:

1. Matnni o'qing va tarjima qiling.
2. Matndagi sifatdoshlarni izohlang.
3. Nuqtalar o'rniga mos sifatdosh qo'shimchalarini qo'ying. Noktaların yerine uygun ortaç eklerini getirin.
- 1) Gel....., gideni aratır.
- 2) Yıkıl..... dağlar geçit vermez oldu.
- 3) Bu çocuğun sevil..... bir yanı kalmamış.
- 4) Görün..... kazaya da davetiye çıkarmayalım.
- 5) Aşıl..... yollardan aşırdın beni.
- 6) Koş..... adımlarla bebeğini kucaklamaya gitti.
- 7) Gid..... ayak herkesin canını yaktı.
- 8) Ne zaman seninle olsam tanı..... bir kuş cıvıltısıyla uyanırdım her sabah...
- 9) Bazen bilin..... şiirlerle bile olsa göz doldurmayı iyi biliyordu.
- 10) Gele..... sezonda en başarılı futbolcular bizim olacak.

11) Böyle bir kazadan sağlam çıkabildiyse veril..... sadakası var demek.

COGRAFI KEŞİFLER ÖNCESİ AVRUPA

Coğrafi keşifler deyince, ilk akla gelen ülkeler; İspanya ve Portekiz'dir. Gerçekten de İspanya ve Portekiz; başta Amerika olmak üzere yeni kıtaların keşfi, İnka ve Maya gibi eski medeniyetlerin ortadan kaldırılması, sömürgecilik faaliyetlerinin hız kazanması ve köle ticaretinin yaygınlaşması gibi muazzam gelişmelerde ve dünya çapındaki köklü değişimlerde başrol oynayarak tarihin seyrini doğrudan etkileyen ülkeler olmuştur.

Acaba hangi gelişmeler on beşinci yüzyılın son çeyreğinde kıta Avrupa'sını ayağa kaldırdı? İspanya ve Portekiz önderliğinde Avrupalıları yeni dünyalara yönelten bu büyük değişimi neler tetiklemiştir? Bu gelişmeye yol açan siyasi, ekonomik, sosyal ve dini amiller nelerdir?

Doğrusu bu soruları cevaplamak ve Batı Avrupa'nın bu büyük hamlesini anlayabilmek için biraz gerilere gitmek gerekmektedir.

Fakir batı dünyasının doğuyu tanıması Haçlı Seferleriyle başlamaktadır. Gerçekten de aralıklarla yaklaşık iki yüz yıl süren bu seferler sayesinde; batılılar, doğunun hayat standartları açısından kendilerine göre daha gelişmiş ve müreffeh, kültürel açıdan da oldukça ileri olduğunu öğrenmişlerdi.

On üçüncü yüzyılda Marko Polo'nun, İslam dünyasını da içine alan Çin seyahatini anlatan gezi notları «Seyahatler» ismiyle yayınlanmış, doğunun büyük zenginliğinin abartılı ayrıntılarını da ihtiva eden bu eser, Avrupa'da büyük ilgi uyandırmıştı.

Sanayi öncesi toplumların ana geçim kaynağı olan topraklar, büyük ölçüde kilise denetimindeydi. Halk, derebeylerin baskısı ve kilisenin müeyyideleri arasında bocalamaktaydı. 1400'lerin Avrupa toplumu, kendi içine kapalı ve kuşatma altında bir toplum görünümündeydi. Keşifler ve yayılma çağına önderlik edecek tüm parametrelerden uzaktı. 1348- 1349 yıllarında veba salgını (kara ölüm) Avrupa'yı bir baştan bir başa kasıp kavurarak nüfusun üçte birinin ölümüne yol açmış, yoksulluk ve sefaleti dayanılmaz

boyutlara ulaştırmıştı. Öte yandan İşlam dünyasının lideri konumundaki Osmanlı Devleti; Bizans İmparatorluğu'na kesin olarak son vermiş, İstanbul'u almış, Anadolu yarımadasında hıristiyan hakimiyeti bırakmamıştı. Osmanlı akıncıları; devletin yüzünü batıya döndürmüş, Balkanlar'da gerçekleştirdiği birkaç askeri hamlede sınırlarını Tuna Nehri'ne kadar genişletmeyi başarmıştı. Böylece Osmanlılar, Orta Avrupa'da söz sahibi olurken batıyı da tehdit eden bir konuma gelmişti.

Nazorat savollari va topshiriqlar:

1. Matnni o'qing va tarjima qiling.
2. Matndagi yordamchi so'z turkumlariga oid so'zlarni izohlang.
3. Nuqtalar o'rniga mos ravishdosh qo'shimchalarini qo'ying. Noktalarin yerine uygun ulac eklerini getirin.
 - 1) İçeri gir..... izin alacaksın.
 - 2) Siz piknik yap..... ben evde ders çalışıyordum.
 - 3) Yusuf balık tut..... Selim mangalı yakıyordu.
 - 4) Ankara'ya gel..... öğretmenimi de ziyaret edeyim.
 - 5) Biz dışarıda..... eve misafir gelmiş.
 - 6) Anneme git..... komşulara da uğrayacağım.
 - 7) Yeni evimize taşın..... birçok eşyamız zarar gördü.
 - 8) Banyo..... sular kesildi.
 - 9) Film elektrik gitti.
 - 10) Merdivenlerden kolundan tuttum.
 - 11) Ayağa bana da su getirir misin?
 - 12) Sen faturaları ben alışveriş yapayım.
 - 13) Ankara'ya döner yiyelim.
 - 14) Evden misafir geldi.
 - 15) Biz havuza onlar çıkıyordu

KRİSTOF KOLOMB VE AMERİKA'NIN KEşFİ

Kolomb İtalya'nın en güzel sahil kentlerinden Cenova'da doğmuş ve gençliği, tutkuyla bağlı olduğu denizlerde ve denizci aileleri arasında geçmişti. Haçlı seferleri sonrasında İtalya liman kentlerinde belirgin bir biçimde artan coğrafi bilgi; denizlere merakı artırmış, deniz ticaretine, bilhassa doğunun zenginliklerine ulaşma arzusunu kamçılıyordu. Öte yandan Portekizli ünlü denizci Prens Henry'nin denizciliğin gelişmesi adına göstermiş olduğu çabalar, büyük keşifler için son derece belirleyici olmuştu. Henry'nin; coğrafi bilginin toplanmasındaki katkıları, Atlas Okyanusu'na ve Batı Afrika sahillerine ticari getirisi yüksek seferler için birçok denizciyi teşvik etmesi ve maddi açıdan desteklemesi, keşifleri cesaretlendirici olmuştur. Bu durum maceracı Kaptan Kolomb'un ve kendisi gibi denizci olan kardeşlerinin de ilgisini çekmekteydi. Kolomb, evlendikten sonra Portekize yerleşmiş, denizciliğe olan merakı artarak devam etmiş ve denizaşırı ticaretin kendisine **ne denli** hayat konforu sunabileceğinin farkına varmıştı. Kayınpederinin, Prens Henry'nin kaptanlarından birisi olması da sefer öncesi birikimlerini artırmaktaydı .

Kristof Kolomb, Amerikanın keşfiyle sonuçlanacak seferine çıkmadan önce, **oldukça** kapsamlı bir coğrafi bilgiye, gemi teknolojisiyle ilgili geniş bir birikime ve seferin maddi yükünü çekecek siyasi ve mali desteğe sahipti.

Orta Çağ seyyahlarına ait birçok eserden haberdar olan Kolomb, Romalı devlet adamı Plinis'un «Naturalis Historia»sını (Tabiat Tarihi) Yunanlı bilim adamı Batlamyus'un «Coğrafya»sını, Marco Polo'nun «Seyahatler»ini, Cambrai piskoposu ve Paris Üniversitesi rektörü Pierre di\illy'nin 1420 yılında yazdığı «Image Mundi» (Dünyanın Görünümü) adlı kitabını okumuştur. Ayrıca Floransalı hümanist, doktor, astronom ve matematikçi Paolo dal Pozzo Toscanelli (1397-1482) ile de temas içindeydi. Nitekim Toscanelli ölümünden bir müddet önce hazırlamış olduğu haritayı yeni coğrafi bilgiler içeren mektubuyla Kolomb'a yollamıştı. Toscanelli mektubunda batıya yapılacak bir seferin baharat, altın ve gümüş ile «hristiyanlara karşı çok büyük dostluk duyguları besleyen insanlarla tanışmayı vadettiğini» ifade etmekteydi.

Kısacası Kolomb'u doğunun akla hayale **sığmayacak kadar** büyük olduğu düşünülen zenginliklerine kestirme yoldan ulaştıracak her türlü motivasyon mevcuttu. Aslında İspanyol ve Portekizli denizciler, uzun süreden beri Atlantik açıklarını yoklayarak, Hindistan'a Güney Afrika'dan dolaşıp ulaşacak bir yol araştırı-

yordu. Kolomb, bu maceraya atılmadan önce Atlantik yolculuğunda kendisine mali yardım yapması ve insan gücüyle desteklemesi için ilk girişimini Portekiz Kralı II. Juan'a müracaat ederek yapmıştı. Ancak Prens Henry'nin de akrabası olan II.Juan, Kolomb'u lafazan biri olarak değerlendirmiş, girişimini hayalci ve sefer projesini de masraflı bulmuştu. Kolomb, 1486 yılındaki bu başarısız girişiminden sonra da yılmadı, sefer konusunda kendisine destek olması için İspanya'ya yöneldi. Ancak Kastilya Kraliçesi İzabellayı da kendisine destek vermesi için ikna edememişti. Nihayet İzabella; Granadanın müslümanlardan alınması ve İber Yarımadası'nda kendilerine zarar verebilecek tehdit unsurunun **ortadan kalkmasından sonra**, 1492 yılında Hristiyanlığı yaymak, müslümanlara Asyada da zarar vermek amacıyla bu masraflı sefer için izin verdi. Hristiyanlığı yaymak bu seferin dini meşrutiyetini oluşturmaktaydı.

Nazorat savollari va topshiriqlar:

1. Matnni o'qing va tarjima qiling.
2. Ajratilgan so'zlarni izohlang va ular ishtirokida gaplar tuzing.
3. Test savollariga javob toping. Test sorularini cevaplayin.
 - 1) Aşağıdakilerin hangisinde altı çizili sözcük isim-fiildir?
 - A) Onu görünce mutlu oldum.
 - B) Mutlaka çok çalışıp kazanmıştır.
 - C) Hepimizi bakışı ile etkiledi.
 - D) Akarsularda çevre kirliliğinden etkileniyor.
 - 2) Aşağıdakilerin hangisinde bağ- fiil (ulaç) yoktur?
 - A) Çocuk koşu koşu okula gitti.
 - B) İpi çekince balık kaçtı.
 - C) Bizi kapıda bırakıp geri döndü.
 - D) Onunla görülecek hesabım var.

3) "Sanatçının hevesi hayatı boyunca karşı konulamayacak bir yoğunlukta sürmelidir." Cümlesindeki sıfat-fiil hangisidir?

- A) Hevesi B) Sürmelidir
- C) Yoğunlukta D) Konulamayacak

4) "Biz de çalışmalarımızı tatamladık." cümlesinde altı çizili kelime hangisidir?

- A) Sıfat-fiil B) Çekimli fiil C) Bağ-fiil D) İsim-fiil

5) Sıfat-fiil türeten eklerden biri de "-maz" ekidir.

Altı çizili sözcüklerden hangisinde bu ek sıfat-fiil yapan ek görevinde değildir?

- A) Onun bilinmez güçleri varmış.
- B) Senin tükenmez kalemelerini bana ver.
- C) Bu toplantılar çekilmez onsuz
- D) Onun dedelerinden kalan sayılmaz serveti varmış.

BÜYÜK KEŞFE YOLCULUK

Böylece 3 Ağustos 1492 tarihinde Kolomb'un komutasında İspanyanın Palos Limanı'ndan Sanla Maria, Pinta, ve Nina adlarındaki üç gemi 88 kişilik mürettebatıyla «Karanlıklar Denizi»ne yani Atlas Okyanusu'na açılmış oldu. Sandıklarında birçok kitabın yanı sıra Çin ipeği de bulunmaktaydı. Yolculuğun Çine kadar uzanacağı, sarayda Arapça bilen birileri olacağı gerekçesiyle Arapça bilen bir İspanyol da kafiyeyle **dahil edilmişti**.

Kafiye, Atlas Okyanusu'ndan batıya açılmış ancak on hafta geçmesine rağmen herhangi bir kara parçasına rastlanamamıştı. Bu durum tayfalar arasında huzursuzluk ve isyana varan gerginliğe **yol açtı**. Nihayet 12 Ekim'de Kolomb'un daha sonra «San Salvador» adını vereceği ada karşısına çıktı.

Asya yakınlarında bir adaya çıktığına inanan Kolomb, adada yaşayan Taino halkını Hintli anlamına gelen «İndian» olarak tanımladı. Aralarında Haiti'nin de bulunduğu irili ufaklı birçok adayı keşfetti ve İspanyol bayrağı çektiği adaların eşsiz güzelliklerini seyir defterine şöyle kaydetti: "İrmaktan yukarı ilerlerken ağaç topluluklarını görmek, serinliğin, pırıl pırıl akan

suyun, kuşların, görünümdeki iç açıcılığın tadına varmak olağanüstü bir şeydi gerçekten; bu topraklardaki her şey gerçekten olağanüstü. Bu ülkede ne gibi yararlar sağlanabileceğini yazmama gerek yok. Ama şurası kesin ki, bütün bu gördüğümüz topraklarda inanılmaz zenginlikler yatıyor. Toprak çok verimli, göz alabildiğine uzanan alanlarda namey yetiştiriyorlar; dağlarda, büyük ağaçlar halinde kendiliğinden bitiyor. Bin bir türlü meyve var, tek tek anlatmam imkansız. Hepsi de çok yararlı olsa gerek.

Ayrıca her yerin çok bakımlı, güzel ekilmiş olduğunu söylüyorlardı. Vadinin ortasında çok geniş bir ırmak varmış, suyu öyle bol, öyle gürmüş ki bütün yöreyi sulamaya yetermiş. Yemyeşil bütün ağaçlar, meyve yüklüymüş. Yollar çok geniş, çok bakımlıymış. Hava Kastilya'nın Nisan ayındakine benziyormuş. Her yer bülbül sesleri, küçük kuş sesleri içindeymiş, tam İspanya'nın Nisan ayındaki gibi. Yeryüzünde bundan daha hoş sesler olamaz, dediler. Yer çok yüksek. Ama en yüksek dağın tepesi bile, ekip biçmeye elverişli düzlüklerden, vadilerden oluşmuş. Güzelliğine, zenginliğine gelince; Kastilya'nın hiçbir bölgesi burasıyla aşık atamaz. Hispaniola ülkesi öyle verimli, öyle zengin ki övmeye dil yetmez, görülmedikçe de anlaşılmaz. (. ..) Genç bir çocuk, ölçülemeyecek kadar önemli birkaç yer buldu; gördüğü ırmakları sayıp döktü bize; sularında öyle zenginlikler akıyormuş ki inanamayacaksınız, dedi. Bu adaların üstüne yok; dağlarıyla, tepeleriyle, akarsularıyla, vadileriyle eşsiz güzellikler. .. Yeryüzünün güneş altındaki hiçbir yerinde buralardan daha güzeli, daha görkemlisi bulunamaz. İlk üç yıl için buraya, adanın ve altın ırmaklarının güvenliğini sağlayacak bin adam yerleştirmek çok uygundur: yüz de atlı adamımız olsa zararlı değil **karlı çıkarız** bu işte.

Kolomb'un, iştah kabartan bu tasvirlerinin yanında, batılıların sömürgecilik ruhunu en net bir biçimde tasvir eden gezi notları, mazlum ve savunmasız yerlileri gelecek asırda hangi büyük faciaların beklediğini haber vermekteydi: "Bunlar pek yumuşak başlı, pek ürkek insanlar, daha önce söylediğim gibi hepsi de çıplak. Ne silahları var ne de kanunları. Köylerinde de ne disiplin varmış, ne de **örgütlenme** ... Bunlar kötülük nedir bilmeyen

insanlar, hem de hiç savaşmamışlar. .. Ben kendim, elimin altındaki üç-beş adamla bütün bu adaları hiçbir tehlikeyle karşılaşmadan dolaşabilirim. Geçenlerde, adamlarımdan üçünün karaya indiğini, yalnızca şöyle bir görünmeleriyle oradaki bir sürü Hintlinin çil yavrusu gibi dağıldığını gözlerimle gördüm. Adamlar silah nedir bilmiyor. .. Savaş inceliklerinden haberleri yok. Bin kişi gelse bile bizim üç adamımızla **baş edemez**. Demek istediğim, bunlar buyruk almaya, çalıştırılmaya, ekip biçmeye, yararlı olabilecek her şeyi yapmaya **yatkın** insanlar. Kentler kurdurabiliriz onlara, bizim gibi giyinmelerini, davranmalarını öğretebiliriz. Daha önceden söylediğim gibi, elimin altındaki az sayıda adamla burayı, Portekizden daha büyük, ondan iki kat kalabalık bu adayı kolayca ele geçirebilirim. Halkının hepsi çıplak, silahsız, öyle de ödlekler ki o kadar olur. Kötülük nedir bilmiyorlar. Öldürmek nedir, düşmanlarını tutsak almak nedir bilmiyorlar. Hiç silahları yok; öyle ödlekler ki, bizim adamlardan biri şaka olsun diye, yanlarına yaklaşmaya görsün, yüzü birden toz oluyor. İnanmaya açıklar, gökte tek bir Tanrı olduğunu biliyorlar. Gökten geldiğimize kesinlikle inanıyorlar. Kendilerine hangi duayı öğretirsek öğretelim tekrarlamaya hazırlar, istavroz bile çıkarıyorlar. Bu sabahki gidişim bütün bu ayrıntıları görüp anlayarak siz yüce efendimize rapor hazırlayabilmek, ayrıca bir tabya yeri seçebilmek içindi. Bir ada oluşturur gibi denize sokulan bir dil gördüm, karadan büsbütün ayrılmış değildi, üzerinde de altı ev vardı. Bu çıkıntı iki günlük bir çalışmayla karadan koparılıp bir adaya dönüştürülebilir; ama kendi payıma, bunu pek de gerekli görmüyorum, çünkü bu adamlar çok temiz yürekli ve kesinlikle savaş sanatını bilmiyorlar... Yüce Efendimiz buyruk verselerdi bunların hepsini Kastilya'ya getirebilir, diyelim olmadı, kendi adalarında tutsak tutabilirdik, çünkü bu adamlara gık dedirtmemek ve kendilerinden sağlanmak istenecek her şeyi yaptırabilmek için elli kişi yeter de artar bile. Bunlara en ağır işler gördürülebilir; uyanık adamlar; bakıyorum, dediklerimi hemen tekrarlıyorlar. Nihayet Kolomb, esir aldığı birkaç ada yerlisi Taino ile İspanyaya doğru dönüş yoluna çıktı.

Kolomb, İspanyada büyük bir coşkuyla karşılandı. Bu ilk sefer yeni seferler için **teşvik** edici mahiyette idi. Nitekim ikinci sefere binlerce kişi katılmış ancak arzu edilen ve iştah kabartan zenginliklere ulaşma adına hayal kırıklığı oluşmuştu. Kolomb, 1498 yılında üçüncü seferinde Venezuela kıyılarına çıkmış ve Orinoco Irmağı'nın ağzını keşfetmişti. Günlüğüne Tanrı'nın kendisini «yeni dünyanın habercisi» yaptığını not eden büyük kaşif, hala Asya kıtasının yakınlarda bir yerde olduğuna inanıyordu. Kolomb, dördüncü ve son seferinde Orta Amerika kıyılarını yoklamış Çin'e gidebilmek için bir boğaz aramıştı. Yaşlı kurt denizci, bu arayışları sırasında Jamaika'da bir yıl kadar **mahsur kalmış**, her şeye rağmen İspanyaya dönmeyi başarmıştı. Dünyanın en etkili denizcisi, büyük destekçisi Kraliçe İzabellanın ölümünden iki yıl sonra 1506 yılında İspanyada öldü.

Nazorat savollari va topshiriqlar:

1. Matnni o'qing va tarjima qiling.
 2. Ajratilgan so'zlarni izohlang va ular ishtirokida gaplar tuzing.
 3. Gaplardagi fe'lning vazifadosh shakllarini toping.
- Cümlelerdeki fiilimsileri bulup yazınız.

1. Genelde, sözel dersleri yazarak çalışırım.	
2. Ünzüle Türkçeden 20 net yaparak sınıf birincisi oldu.	
3. Uzun bir tatil yapmayı kim istemez ki?	
4. Sınavdan en yüksek notu alan Ebru oldu.	
5. Bu bekleyiş daha ne kadar sürecektir?	
6. Pazar sabahları en sevdiğim şey, güzel bir kahvaltı yapmaktır.	
7. Soruyu ilk çözen Meryem oldu.	
8. Teslime ders çalışma azmi ile herkese örnek oluyor.	
9. Emine, Hümeysra'nın yanına gelip usulca bir şeyler söyledi.	
10. Bir süre konuşmaksızın öylece bekledik.	

AMERİGO VESPUCCI

Floransa'da dünyaya gelen Vespucci (1454-1512); bir süre ünlü İtalyan Medici ailesine ait bir bankada memurluk yaptıktan sonra, deniz ticari faaliyetlerine **merak salmış**, bu amaçla İspanya ve Portekiz kıyılarına yapılan seferlerde gemi kaptanlığı görevini üstlenmişti. Denizcilik alanındaki faaliyetlerini, **deniz aşırı** bölgelere taşıyan Vespucci, 1505 yılında yaptığı seferlerin birinde Venezuela sahillerine çıktı. Seferinin ayrıntılarını bir mektupla Medici ailesine bildirdi ve buranın yeni bir dünya ve yeni bir kıta olduğunu ilan etti. Böylece Kolomb'un daha önce keşfettiği ancak Hindistan zannettiği yeni kıta, Vespucci tarafından Amerika olarak **tescillenmiş** oldu.

Oysa birçok tarihi kaynak, kıtanın; daha önce müslümanlar tarafından bilindiğini ortaya koymaktadır. Batılı kaynakların da kabul ettiği; Arap Medeniyeti'nin ulaştığı o zamanki seviye, Atlantik Okyanusu'nun Avrupalılardan önce Araplar tarafından keşfedilmiş olabileceğini göstermektedir. Nitekim Kolomb, **bizzat** tuttuğu 31 Temmuz 1502 tarihindeki kayıtlarda Jamaika açıklarında içinde yabancı yolcular bulunan yabancı bir gemiyle karşılaştığını anlatmaktaydı. Uzaktan gördüğü bu kadırganın Akdeniz'de sık rastladığı Mağribi gemilerinden olduğunu ve içinde aşağı yukarı kırk kadar adam ve kadının bulunduğunu ve bunların Jamaika yerlilerine benzemediğini, onların giydiği kolsuz gömleklerinin tıpkı müslüman Granada'da gördüğü gibi gösterişli renk ve desende olduğunu ifade etmekteydi. Gemideki kadınlar, yüzlerini Granada'daki kadınlar gibi kapamıştı.

Yine araştırmalarıyla dünya çapında üne sahip Fuat SEZGİN de; Piri Reis'in haritası başta olmak üzere, keşfin bütün merhalelerinde İslam bilginlerinin harita ve teknik katkılarını ilmi bir biçimde ortaya koymakta ve kıtanın daha önce müslümanlar tarafından keşfedildiğini ifade etmektedir.

Dünyanın sayılı İslam araştırmacılarından kabul edilen Prof. Dr. Muhammed Hamidullah da Amerika'nın çok daha önceleri Araplar tarafından keşfedildiğini dil ve çeşitli yönden ispat etmektedir. «Dil

alimleri Kolomb'dan evvelki zamanlarda kıızılderelilerin dillerinde Arapça asıllı kelimelerin bulunduğunu ortaya çıkarmışlardır. Diğer taraftan Kolomb, Küba kıyılarında havlamayan köpekler görmüştür ki, bunlar da Batı Afrika cinsi köpeklerdir. Öyle görülüyor ki, eski dünya ile yeni dünya arasında seyrüsefer ilk olarak müslümanlar tarafından kurulmuştur.

Tahıllardan mısır, Amerika **menşeli** olmasına rağmen Avrupa dillerinde İslami bir esasa **taalluk** eden kelimelerle ifade edilmiştir. Mesela; Grano Turco (İtalyanca); Sarazin Corn (İngilizce); Triticum Tircucum (Hollandaca); Trigo de Turkina (İspanyolca); Turkish Heude (İsveççe); Turkie Corns (Fransızca); ve nihayet Türkische Kom (Almanca). Bunun sebebi o zamanlar Türk ve Sarazin kelimelerinin müslüman kelimesine eş anlamda kullanılmış olmasıdır. Türk dilinde mısır kelimesi, hem tahıllardan mısırı hem de devletlerden Mısır devletini ifade etmek için iki ayrı anlamda kullanılmaktadır. Mısır (tahıl), Batı Afrika kıyılarından hacılar vasıtasıyla Mısır'a getirilmiş oradan da onu Türkler almıştır. İşte bütün bunlar Kristof Kolomb'dan önce **cerayan etmiş** hadiselerdir.

Nazorat savollari va topshiriqlar:

1. Matnni o'qing va tarjima qiling.
2. Ajratilgan so'zlarni izohlang va ular ishtirokida gaplar tuzing.
3. Berilgan ravishdosh qo'shimchalari yordamida gaplarni birlashtiring. Aşağıdaki cümleleri yanlarındaki zarf fiil eklerini kullanarak birleştiriniz.

- 1) Çevremiz her geçen gün daha da kirleniyor. Bununla birlikte insanların sağlığı da bozuluyor. (-dıkça)
 - 2) Eski eşyalarımı karıştırıyordum. Tam o sırada çocukluk günlerimi hatırladım. (-ken)
 - 3) Sabah başlayan yağmur hiç durmuyor, sürekli yağıyordu. (-madan)
 - 4) Kapının zili çaldı, o zaman çok korktum. (-ınca)
 - 5) Eve git. Hemen bana telefon et. (-ır -mez)
 - 6) Eve gideceğim ve çantamı alacağım. (-ıp)
 - 7) Şemsiyesi yere düşmüştü. Eğildi ve onu yerden aldı. (-arak)
4. Aşağıdaki boşlukları uygun fiilimsi ekleriyle doldurunuz.

- 1)Her sabah yarım saat yürü..... sağlık için çok faydalıdır.
- 2)Çocuk annesini gör..... gör..... onun boynuna sarıldı.
- 3)Dersten sonra eve yürü..... yürü..... gittim.
- 4)Eve git..... kitaplarımı alacağım.

GÜNEY AMERİKA'NIN KEŞFİ

1500 yılında Afrika'nın güney ucunu ilk kez geçmeyi başarmış olan Portekizli ünlü denizci Bertolomeu Dias, arkadaşı olan maceracı kaptan Alvares Cabral ile birlikte Hindistan'ı hedefleyen yeni bir sefere çıktı ancak, Afrika'nın batı sahillerini geçerken şiddetli bir fırtınaya yakalandı ve filoları Güney Amerika'nın doğu sahillerine sürüklendi. Böylece **kaderin cilvesi** onları Brezilya sahillerine atmıştı. Burada rastladıkları kor renginde ağaçlar sebebiyle ülkeye aynı anlama gelen Brezilya adını verdiler. Dönüş yolculuğu sırasında da Bartolomeu Dias'a ait gemi, fırtına yüzünden battı ve Dias öldü. Ancak bu mühim keşiften sonra Portekiz, Brezilya üzerinde hak **iddia** eden bir konuma geldi.

Kendilerine İspanyol Fatihleri adını veren birkaç bin **maceracı**, silahlarının üstünlüğü ile Güney Amerika'daki yerli halkı baskı altına aldı ve on binlerce zavallıyı yok ederek İspanyol **sömürge** İmparatorluğu'nun kurulmasında yardımcı oldular. Sömürgeciliğin kuruluşunun temelinde asıl Fernandez Cortez'in (1485-1547) Meksika'daki Aztek İmparatorluğu'nun hazinelerini **yağma** etmesi yatmaktadır. Cortez'in Aztek başkenti Tenoçtitlan'ın (Meksika City)alınip yağmalanması sırasında gösterdiği, bütün genç erkeklerin öldürülmesi şeklindeki vahşet; hatırlardan silinmedi, unutulmadı.

Bu arada Güney Amerika'ya sarmaya başlayan sömürgecilik faaliyetlerinde muhtemel ihtilafları önlemek amacıyla 1494 yılında Papa VI.Alexandra'nın hakemliğinde dünya denizleri iki devlet «İspanya ve Portekiz arasında» paylaştırıldı. 1494 yılında imzalanan Tordesillas anlaşmasına göre Atlas Okyanusu'nun ortası olduğu tahmin edilen yerin altından geçen hattın doğusunda yer alan yerler Portekizlilerin, batı kısmında yer alan bölgeler İspanyol **denetiminde** kalmaktaydı. Anlaşılacağı gibi Brezilya dışındaki tüm

Güney Amerika, İspanyolların ölçüsüz yıkıcılık taşıyan **çapulcu** saldırılarına **maruz kaldı**. 1532 yılında İspanyollar, Meksika'dan çok daha zengin olan Peru'yu sömürge imparatorluğuna dahil ettiler. Francisco Pizarro, 1533'te Peru'yu zaptettiğinde şunları söylüyordu: "Ben buraya altın **elde etmek** için geldim, bir köylü gibi toprağı sürmeye değil. "

Gözü dönmüş sömürgeciler burada yerli halka ait İnka Medeniyeti'ni yok ettiler. Kısa zaman içinde Güney Amerika'daki diğer birçok ülke; Guetamala, Honduras, Kolombia, Şili zorla sömürgeleştirildi. Batılı efendiler, gittikleri topraklarda o ülkelerin yer altı ve yer üstü zenginliklerini ele geçirdikleri gibi yerli halkları da türlü işkencelerle öldürdüler veya kendilerine hizmet edecek hale gelmeleri için hıristiyanlaştırdılar. Paolo Giovia'nın deyiimiyle; «Avrupa silahlarının gürültüsü bile onları İsa'ya inandırmak için yeterliydi.» Sömürgeciler doymak bilmeyen bir hırsla hareket ediyorlardı. Vasco de Gama Kalküta limanına demir attığında bir yerli; «Portekizlilerin Asya'da ne aradığını» sorduğunda, Gama'nın cevabı; «Hıristiyan ve Baharat» olmuştu.

Albuquerque 1511 yılında Malakka'ya saldırdığında subaylarına, iki sebepten dolayı var güçleriyle savaşmalarını emretmişti: Birincisi; haçı ülkenin dışında farklı yerlere dikerek ve Muhammed'in hilalinin ateşini söndürerek Tanrı'ya hizmet etme aşkı ...

İkincisi; tüm baharat ve ilaç kaynaklarından dolayı bu şehri ele geçirerek Kral Don Manuele hizmet etme aşkı ...

Bu uğraşta; din bahanenin, altın dürtünün kaynağıydı. Araçlar ise on dört ve on beşinci asırlarda Atlantik Avrupası'nın geliştirdiği teknolojiydi.

Nazorat savollari va topshiriqlar:

1. Matnni o'qing va tarjima qiling.
 2. Ajratilgan so'zlarni izohlang va ular ishtirokida gaplar tuzing.
 3. Quyidagi gaplardan fe'lning vazifadosh shakllarini toping.
- Aşağıdaki cümlelerdeki sıfat fiillerin altını çiziniz

1. Kitabın ilk cümlesi şöyleydi: “Uzaklardan gelen insanların anlatacağı şeyler vardır.” 2. Evimizin penceresinden bahçede top oynayan çocukları seyrediyorum. 3.Senin yazdığın şiirler bence çok etkileyici. 4.Kırlardan topladığımız çiçekleri masanın üzerindeki vazoya koyalım. 5.Bir atasözümüz “Erken kalkan kişi yol alır.” der. 6. Karşı kaldırımda yürüyen adam bizim öğretmenimiz değil mi? 7.Size önerdiğim kaynaklara mutlaka bakın. 8.Hayatta yaşanan şeyler bazen rastlantı olabilir; ancak romanda anlatılan şeyler tutarlı olmalıdır.

LEONARDO DA VİNCİ, MİCHELANGELO VE RAFFAELLO

Fizikçi, astronom, matematikçi ve tabiat bilgini Toskanelli'nin yetiştirdiği Leonardo da Vinci; ustası gibi çok yönlü bir sanatçı, Rönesans'ın ise tartışmasız en renkli kişiliklerinden biri oldu. Tüm çalışmalarında bu çeşitlilik görülmekte olan sanatçı ve bilim adamı Leonardo; kan dolaşımı, haritacılık, biyoloji, üreme, solunum, fantastik müzik aletleri, geleceğin şehirleri için kanal ve liman çizimleri, abide **tasarımları**, tank ve helikopter gibi savaş makineleri, resim teknikleri ve daha birçok konuda binlerce sayfalık defterler tutmuştur.

Milano için katedral, İstanbul için köprü tasarlamıştı. İnsanın bir gün raşmıştı. Mona Lisa adıyla meşhur olan La Gioconda isimli resmi sanatının zirvesini oluşturmuş, yüz hatlarının aksine mükemmel el çizimi bir başarı olarak kabul edilmiştir. Birçok ressam, nasılsa bu resimdeki el gibi bir el çizemeyeceklerini düşündükleri için portrelerini elsiz yaptılar. Vasari, 1550 yılında yayınladığı; «Ünlü Ressamların, Heykeltıraşların ve Mimarların Hayatları» isimli eserinde şöyle der:

"Cennetin Kralı aşağı baktı ve insanların **küstahça** düşüncelerinin gerçeğe olan uzaklığının, aydınlığın karanlığa uzaklığından daha fazla olduğunu görünce, dünyaya her sanata hakim bir deha yollamaya karar verdi... Böylece bütün dünya onun dünyevi değil de ilahi görünen hayatının, eserlerinin ve bütün davranışlarının eşsiz yüceliğine **hayran kalacaktı**. Bu deha Michelangelo Buonarottidir."

Heykeltıraş, mimar, ressam ve şair Michelangelo, Sistina Kilisesi'nin tavan resimlerini dört yılda tamamladı. Ünlü fresk; Adem'in yaratılışından kıyamete kadar bütün ilahi konuları, Sistina'da tasvir etmiştir. Fakat o, daha çok heykeltiriciydi. Mermer üzerinde **adeta** saldırırcasına çalışır, işlerini daima yardımcısız götürürdü. Hiç evlenmedi. Sanki kendi ruhunun acılarını taş blokun içinden kurtarmak için heykel yapıyordu. Tüm zamanlarda taş ile onun kadar içten bir ilişki kurabilen başka kimse olmamıştı.

Onun bütün heykellerinde derin bir ruhun tüm acı ve ihtiraslarını görmek kabildir. Kuvveti ve ümidi **fevkalade** bir biçimde yansıtmıştır. Belki Yunanlı Phidias onunla karşılaştırılabilirse de bu, çok eksik olurdu. Çünkü Phidias ve Yunanlıların idealize insan vücudundan başka bir maksatları yoktu. Ruh onların hiç mi hiç ilgilenmedikleri bir kavramdı. Onlar sadece «şimdi ve burada» olanı yüceltmek arzusundaydılar. Michelangelo «Musa» heykelinde, Peygamber Hz. Musa'nın vahiy almak için kırk gün Tur Dağı'nda kalıp döndükten sonra, kavminin onun yokluğunda yeniden eski inançlarına dönmelerine ve içinden ses çıkan altın buzağıya tapınmalarına olan öfkesini anlatmıştır. Bu öfke; gizlenmiş bir enerji olarak kol kaslarındaki damarlardan, ayak parmaklarının ucuna kadar, mermeri inkar eden bir «aura» oluşturmaktadır.

Michelangelo, Bremente'nin başlatmış olduğu San Pietro kilisesinin kubbesini tamamlaması istendiğinde, yaşlı usta; Hristiyanlığın en büyük kilisesine görülecek bu işi, Tanrı'nın üstün şanına bir hizmet saymış ve dünyevi bir kazançla kirlenmemesi gerektiğine inanmıştır.

Raffaello, Meryem tablolarının ressamıdır. Hz. Meryem resimlerinin görünürdeki basitliği; derin bir tefekkürün, dikkatli bir hesaplamanın ürünü olarak **yorumlanmıştır**.

İspanyada Cervantes'in Don Kişot isimli romanının şöhreti ve edebiyatta köklü etkisi bütün Avrupa'ya yayıldı. İslam edebiyatından izler taşıyan bu eserin sahibi Miguel de Cervantes, İtalya'da eğitim görmüş, İnebahtı Savaşı'nda Osmanlılarla savaşmış, yaralanmış ve esir düşmüştü. Ailesinin ödediği çok yüklü bir

fidyeyle kurtulmuştu. Bir diğer İspanyol yazar Lope de Vega'nın 1800 oyunundan 500'ü günümüze kadar gelmiş, saray ve halk için sahneye konulan bu oyunlar, İspanyol kültür hayatını derinden etkilemişti.

Rönesans'ın Almanya'da yayılmasında Martin Luther'in, Erasmus'un ve Albert Dürer'in etkisi büyüktü. Bu önder kişiler, daha çok dini alanda Katolikliğe yapılan eleştirilerle oluşmuş yayınlarla öne çıkmıştı.

İngiltere'de ise William Shakespeare, gelmiş geçmiş en büyük oyun yazarı olarak 1564- 1616 olarak **öne çıkmış** ve günümüze kadar uzanan etkisiyle tüm Avrupa edebiyatını etkisi altına almıştı. Romeo ve Juliet, Hamlet, Bir Yaz Gecesi Rüyası, Macbeth, Othello gibi dünya klasikleri bugün dahi sadece Avrupa'nın değil tüm dünyanın sanat mutfağında tercih edilen eserler olarak kabul edilmektedir.

Luther; Orta Çağ Katolikliğinin birikintilerinden, Avrupa'nın yarısını **altüst** etmeye yetecek enerjiyi elde edebildi; aynı verimli arazide Raffaello, en nefis çiçekleri ve en lezzetli meyveleri elde etti. Başka bir mecaz kullanırsak aynı fırtınada Luther gök gürültüsüye, Raffaello gökkuşağıydı.

Nazorat savollari va topshiriqlar:

1. Matnni o'qing va tarjima qiling.
2. Ajratilgan so'zlarni izohlang va ular ishtirokida gaplar tuzing.
3. Sifatdosh qo'shimchalarini toping.

1. Bilinmez işler başımıza geldi.2. Koşar adım odadan çıktı.3. Düğünde tanıdık insanlar var. 4. Gelecek günler bizimdi.5. Tanınmış yazar okula geldi. 6. Çözülmez soruyu kimse çözemedi.7. Çalışır saatini duvara çarptı. 8. Yazılmadık mektup kalmadı.9. Oturulacak evler almak lazım. 10. Çözölmüş soruları masaya bıraktık. 11. Canımızı sıkkan dün olanlardır. 12. Anlattıkları zaten bildiklerimizdir.13. Gelen kişileri içeri alın. 14. Konuştuğunuz konuları biliyoruz. 15. Anlatılacak konuları yazdım. 16. Konuşulmuş şeyleri bir daha açmayın.

OSMANLI DEVLETİ'NİN DURAKLAMA İÇİNE GİRMESİ

16.yüzyılın sonlarına doğru; Osmanlı devlet ve toplum yapısı, bir büyük buhran geçirdi ve meydana gelen bozulmalara bağlı olarak, devletin gelişimi duraklayarak siyasi rakiplerine karşı eski gücünden uzaklaştı.

16.yüzyıla kadar, Osmanlı İmparatorluğu'nun yirmi milyon kilometre kareyi aşan topraklarında; çeşitli milletlerden farklı din ve mezhep bağlıları, adalet çerçevesinde, hoşgörölü bir yönetim altında, huzur içerisinde yaşamaktaydılar. Osmanlı bu dönemde; siyasi, iktisadi, içtimai gücünü, istikrarını ve düzenini, kendi tebaasını devlete, cemaatlere ve diğer fertlere karşı koruyan ve her türlü uyuşmazlığı halleden; üretimi, tüketimi, dağıtımını nizama koyan, gelenekleşmiş ve müesseseseleşmiş şer'i ve örfi hukuk ve adalet anlayışına borçludur.

Sokullu Mehmed Paşa'nın ölümünden (1579) sonra, devlet nizamında artarak devam eden karmaşa; askeri, mali ve eğitim alanındaki bozulmalar, toplum yapısını ve dengelerini bozduğu gibi dirliği ve düzeni de ortadan kaldırdı. Bu durum, devletin en büyük toprak kaybının gerçekleştiği Karlofça Anlaşması'na (1699) zemin hazırladı. Dönemin içinde bulunduğu şartları anlatan ilim adamlarının değerlendirilmesiyle;

«Nizam-ı aleme ihtilal, reaya ve berayaya infial geldi.»

Osmanlı Devleti'nin duraklamaya geçmesinin başlangıcını Kanuni'nin son dönemleri ve III. Murad dönemine kadar geri götürenler olmakla beraber, Sokullu'nun ölümüyle (1579) başladığını söylemek, daha gerçekçi görünmektedir. Çünkü, devlet merkezinde zaafların ortaya çıkması bu döneme rastlamaktadır. Ulü'l-emre itaati esas alan yönetimin başına, Halife-Sultan olarak gelenlerin bilgi ve beceri bakımından kifayetsiz kişiler olması, bazılarının çocuk yaşta oluşu; bu muazzam cihan devletini zorluklara sokmuş, merkezi otoritenin zaafa uğramasına sebebiyet vermiştir.

Fatih döneminde devletin bekası ve taht mücadelelerinin önünü kesmek amacıyla caiz addedilen şehzadelerin katli meselesi, 18. yüzyılın başlarında Osmanlı tahtına oturtulacak şehzade sıkıntısını beraberinde getirdi. 1603 yılında benimsenen; «ekber ve erşed»

şehzadenin tahta çıkması ve diğerlerinin sarayda sırasını beklemesi ise tecrübeden mahrum kişilerin işbaşına geçmesine yol açtı. Çünkü yükselme dönemi uygulamalarından farklı olarak, artık şehzadeler sancaklara sancak beyi olarak atanmıyorlardı. Bu yüzden sevk ve idare konusunda tecrübeden mahrum hükümdarlar, dünyanın en büyük devletinin başına geçmekteydi.

Nazorat savollari va topshiriqlar:

1. Matnni o‘qing va tarjima qiling.
2. Matndagi harakat nomlarini toping va izohlang.
- 3.

Nuqtalar o ‘rniga –mak, -mek , -ış, -iş, -uş, -üş, -ma, -me qo ‘shimchalaridan mosini qo ‘ying. Noktaların yerine –mak, -mek , -ış, -iş, -uş, -üş, -ma, -me eklerini getirin.

- 1) Bir gül..... ömre bedel.
- 2) Gün biter gül..... kalır bende.
- 3) Seninle akşamları yürü..... çıkardık.
- 4) Adamın yalvar..... bir görecektin.
- 5) Madem ki yüksel..... var iniş olmaz olur mu?
- 6) Unut....., unuturlar seni de.
- 7) Bu kucakla..... belki de bir haykırışın sesiydi.
- 8) Sana bak..... Allah’a inanmaktır.
- 9) Yaşamak, öl..... zor.
- 10) Buralardan git..... istiyorum.

YENİÇERİ OCAGI'NIN BOZULMASI

Öte yandan padişahın **has** ordusu veya merkez ordusunu teşkil eden Yeniçeri Ocağı da, bozulmadan nasibini aldı. «Devşirme» sistemiyle ocağa **gayr-i** müslim çocukları arasından asker kaydedilir, İslam terbiyesiyle yetiştirilerek sarayın ve merkezin askeri gücünü oluştururdu. 17.yüzyıldan itibaren sistem bozuldu ve ocağa Türk ve müslüman kökenliler de kaydedilmeye başlandı. Yeniçeri Ocağı'na usul ve an'anelerin dışına çıkılarak adam kaydetme, Osmanlı'nın maaşlı ordusunun sayısını üç-dört kat artırarak 80-90 binlere ulaştırdı. Rüşvet ve **iltimasla** elde edilen

esame defterleri alınır satılır bir meta haline dönüştüğü gibi; «Ocak, devlet içindir.» anlayışı, yerini; «Devlet, ocak içindir.» anlayışına dönüştürdü. Bu durum Osmanlı maliyesini de olumsuz etkiledi. Maaş almaya gelenlerin ancak beşte biri savaflara iştirak eder hale gelmiş, Yeniçeriler kuruluş felsefelerinin büsbütün dışına çıkarak Istanbuldaki birçok karışıklığın, su-i istimalin hatta **üst kademelerdeki** entrikalarının aleti olmuşlardı.

Nazorat savollari va topshiriqlar:

1. Matnni o‘qing va tarjima qiling.
2. Ajratilgan so‘zlarni izohlang va ular ishtirokida gaplar tuzing.
3. Mos qo‘shimchalar bilan to‘ldiring. Uygun ekleri getirin.
 - 1) Dün akşam ders çalış istedim ama elektrikler yoktu.
 - 2) Sen bu top oyna..... sevdasından vazgeç yoksa sınavı kazanamazsın.
 - 3) Çocukların ağla..... beni çok üzüyor ama oyna..... beni mutlu ediyor.
 - 4) Ali’nin çalışMetin’in çalış..... daha iyi.
 - 5) Babam bu parayla yeni araba al çalışıyor.
 - 6) Şimdi yaşa.... , eğlen.... vakti değilse ne zaman olacak.
 - 7) Annemin ağla..... gözlerimin önünden hiç gitmiyor.
 - 8) Yağmururun yağ..... güneşin doğ..... daha çok seviyorum.

DURAKLAMA DÖNEMİ (1579-1699)

1579 yılından itibaren çoğu yetersiz veya çocuk yaştayken başa geçen padişahların zayıf yönetiminde; Osmanlı devlet merkezinde, büyük bir **idari karmaşa** yaşanmaya başlandı. Vezirler, saray ağaları ve ilmiye sınıfı arasındaki **çekişmeler**, taşra yönetimlerini de olumsuz etkiledi ve ülkenin her tarafında başıbozukluk meydana geldi. Adaletsizlik, kanunsuzluk, makam ve mansıp sahibi kişilerin rüşvete bulaşması gibi olumsuzluklar idari mekanizmada o denli **yaygınlık** kazanmıştı ki; Fuzuli'nin; "Selam verdüm, rüşvet değüldür deyü almadılar!" şeklinde edebiyatımızda yer alan ünlü ifadesini haklı çıkarmaktaydı.

Avrupa'dan Osmanlı Devleti'ne kaçak yollardan giren gümüş, gümüşten kesilen Osmanlı para birimi akçenin değerinin düşmesine

sebebe oldu. Mustafa AKDAG'a göre; II.Bayezid zamanında 100 dirhem gümüşten 280 akçe kesilirken, 1596 sıralarında aynı miktar gümüşten 950 akçe kesiliyordu. Tabii olarak akçenin itibari kıymeti de ayar düşmesiyle beraber inmiş, bir flori altınının resmi rayici 35 akçeden 120 akçeye çıkmıştı. Bu da Osmanlı ekonomisini etkileyerek o yıllarda' teorisi yeterince bilinmeyen enflasyonu azdırmıştır. Neticede pazar esnafı ve halk, ülkede o güne kadar görülmemiş yüksek bir enflasyonla **karşı karşıya kaldı**. Huzursuzluk bununla da sınırlı kalmadı, ülkenin değişik bölgelerinde aşırı uç mezhep taraftarlarının da katıldığı sosyal patlamalara yol açtı.

Bu dönemin talihsizliklerinden biri de, Osmanlı topraklarının 1591-1595 yılları arasında yaşadığı kuraklıktır. Bu **kuraklık**, son 600 yılın en uzun süreli kuraklığıydı. Nitekim Anadolu'da yıkıcı, kavurucu kuraklık afetlerinin ardından ilk Celali isyanı 1596 yılında patlak verdi.

Kısacası padişahlar kifayetsiz, vezirler **çapsız ve çıkarıcı**, esnaf ağır vergi yükü altında bunalmış ve milletlerarası pazarlardan olumsuz etkilenecek yoksullaşmış, yeniçeriler ve eyaletlerden gelen **tımarlı sipahiler**, doğu ve batıya yönelik ısrarlı ve uzun süren seferlerden dolayı yorgun ve bitap düşmüş vaziyetteydi. Gerek bu durumdan son derece rahatsız reayanın savaş yükü altında ezilmesi, gerekse celali **eşkıyalarının** Anadolu'da dirlik ve düzen bırakmaması, dönemin hazin bir koreografisini oluşturmaktaydı.

Nazorat savollari va topshiriqlar:

- 1.Matnni o'qing va tarjima qiling.
2. Ajratilgan so'zlarni izohlang va ular ishtirokida gaplar tuzing.
3. Qavs ichidagi fe'llarni kerakli shaklda qo'llang. Parantez ichindeki fiilleri gereken şekilde kullanın.

- 1)Sabahleyin babamı evde mümkün değil. (görmek)
- 2)Doğum gününe ben de çok isterdim ama kardeşim hastaydı (gelmek).
- 3)Onun, seni yıllar sonra bile çok güzel. (unutmak)
- 4)Öğretmenimizin ders çok çekici. (anlatmak)

- 5)Ders düşünüyorum ama vakit bulamıyorum. (çalışmak)
- 6)Şiir beceremiyorum ama şiir zevk alıyorum. (yazmak / okumak)
- 7)Senin onu çok güzel bir davranıştı. (affetmek)
- 8)Onun yemek çok ilginç. (yemek)

CELALİ İSYANLARI

Dünyada Osmanlı Devleti aleyhine ekonomik, askeri ve siyasi birçok değişiklik yaşanırken; İmparatorluğun itici gücü Türklerin yoğun olarak yaşadığı Anadolu'nun birçok yerinde önü alınamayan isyanlar meydana geldi. Yapılan çok sayıda araştırmanın sonucu; bu isyanların, daha çok tımar düzeninin bozulmasından kaynaklandığını gösterir niteliktedir. Savaş döneminde başarıyla askerlik görevini yerine getiren tımarlı sipahiler, barış zamanında da hem halkın güvenliğini sağlamak hem de tarım üretimini gerçekleştirmek gibi hayati bir vazife icra etmekteydi.

1520'li yıllardan itibaren oldukça sık gerçekleşen ve uzun süren savaşlar, mali, idari, sosyal birçok problemin oluşmasına yol açtı. Osmanlı'nın asker kaynağını ve savaş giderlerini Anadolu'dan karşılama geleneği, tüm toplum kesimlerinde bıkkınlık verecek ve mali bakımdan tahammül edilemeyecek seviyeye çıkmıştı. Mesela III. Mehmed'in 1596 yılının Haziran ayındaki Haçova Seferi piyasalardan daha fazla mal çekilmesine yol açtı. Yola çıkacak yeniçerilerin, hububatı zorla alması; dükkanların kapanmasına sebep oldu ve arpanın kile fiyatını 50 akçenin üzerine çıkardı.

Toprağı ekmek için işgücü bakımından giderek yoksunlaşan halk, çaresiz bir biçimde Anadolu'da asker kaçağı başıbozuk sipahi bölüklerinin eline düşmüştü. Sıkıntıların artması üzerine şehirlere göç hızlandı. Öte yandan zavallı reaya, medrese düzenindeki bozulmalara paralel olarak şehirlerde doğru dürüst eğitimlerini tamamlayamayan, işsiz ve istismarcı bir suhte (öğrenci) kitlesinin de yükünü taşımak zorunda kaldı. İsyânların bastırılmayışının bir diğer sebebi de, merkezi yönetimde güç kaybına uğrayan paşa ve yöneticilerin Anadolu'ya geçerek var olan olumsuzlukları siyasi ikballerine dayanak yapmalarıydı. Bu isyanların en büyüğü

Karayazıcı isyanıydı. Kalenderoğlu (1607), Muslu Çavuş (1607), Yusuf Paşa (1607), Cennetoğlu (1625), İlyas Paşa (1627), Canbulatoğlu ve Karahaydaroğlu (1647) adlı şahıslar, dirliklerinin ellerinden alınması veya mahalli idarecilerin halka karşı yaptıkları zulümlerden dolayı ayaklanan diğer celaliler olmuştur.

Nazorat savollari va topshiriqlar:

1. Matnni o'qing va tarjima qiling.
2. Matndagi yordamchi so'z turkumlariga oid so'zlarni izohlang.
3. Tarjima qiling. Tercüme edin.
 - 1) Son yıllarda ekonomide büyük gelişmeler oldu. >
 - 2) Başbakana çok güzel bir karşılama töreni yaptılar. >
 - 3) Araba yıkama servisiniz var m.? >
 - 4) Yang.n söndürme cihazlar. satıyoruz. >
 - 5) Sen bunun kullanma talimatını okudun mu? >
 - 6) Maliye bakanı bu konuda bir açıklama yapmadı. >
 - 7) .Ben buna bayılıyorum. >
 - 8) Ben muzik dinlemeye bayılıyorum.

II.VİYANA KUŞATMASI

Temmuz ayında Viyana önüne gelen Osmanlı ordusu, şehri derhal kuşatma altına aldı. Kuşatma sırasında Kara Mustafa Paşanın; karargahında, **kuşatma** konusunda görüş ve düşüncelerini öğrenmek istediği Erdel beyi Apafı Mihal şunları söyledi:

"Askerlerinize, **mühimmat** ve **cephanenize** söz yok. Cümle hristiyan devletleri bir yere gelse bu cemiyete malik olamaz ve **mukabelenize** kimse gelemez. Lakin Beç (Viyana) sarp kaledir. Gelindiği gibi eğlendirilmeyip yürüyüş veya vire ile alınması mümkün olaydı güzel iş idi. Ve illa bu teenniye göre (ağırdan alış) fethi gittikçe güçleştirir. Bu kadar insan ve hayvana dağlar dayanmaz. **Ganimet** elde edenler kaçarlardı. Hem kalıt u galaya uğrar ve hem de buralarda erken gelen kıştan çok sıkıntı çekersiniz. Haber aldığımıza göre; İmparator, hristiyan devletlerden yardım istemiştir. Benim fikrime göre; Yanıkkale'nin zaptına himmet edip kışı orada geçirerek düşman topraklarını vurmuş olsa idiniz, İmparator'u **amana düşürürdünüz**. Mademki Yanıkkale'yi almadınız, Tuna'nın etrafını vurup sonra Uyvar üzerinden Budin'e

gidip kışı orada geçiriniz." Bu değerlendirmeye karşılık Merzifonlu Kara Mustafa Paşa; "Sen Nemçe'den (Avusturya) korkuyorsun. Var git Yanıkkale altında zevkine bak." diyerek onu huzurundan kovdu.

Bu arada hezimetten çekinen Avusturya İmparatoru Leopold, kuşatma başlamadan bir hafta önce şehri terk etti ve Viyana'ya 60 saat mesafedeki Lenz kasabasına çekildi. Şehrin savunmasını, 20 bin kişilik ordusuyla Sterhemberg Kontu Ernst yapmaktaydı. Osmanlı ordusu; kenar mahallelerden itibaren, imparatorluk başkentini sıkıştırmaya ve 300 topla dövmeye başladı.

Ancak Papa'nın gayretiyle; Viyana'ya, Avrupa'nın birçok yerinden yardım akmaya başladı. Kuşatmanın uzaması üzerine, Osmanlı ordusunda yiyecek sıkıntısı baş gösterdi. Hayvanlar için de yeterli yemin bulunamayışı, ciddi hayvan **telefatına** yol açmaktaydı. Öte yarıdan Kara Mustafa Paşa'nın civardaki mevzileri tutmak amacıyla kuvvetlerinin bir kısmını göndermesi de, kuşatmanın derinleşmesini ve zafere dönüşmesini önlemekteydi. Buna rağmen Adana Beylerbeyi Mehmed Paşanın; kuşatmayı yarma hareketına girişen bir Alman ordusunu yenmeyi başarması, şehrin teslim olacağı ümitlerini artırmaktaydı. Bölgedeki diğer hristiyan devletler de endişeliydi. Lehistan Hükümdarı Jean Sobieski'nin; "Bugün Viyana elden giderse Varşova'yı kim koruyacak?" ifade ve anlayışı, kuşatmanın ve savaşın **seyrini** değiştirdi. «Müttefik Haçlı Güçleri»ne kumanda eden Sobieski; Tuna'yı aşarak, Osmanlı ordusunun sol geri hatlarına sarkmayı başardı.

Öte yandan durumun giderek ağırlaştığını gören Kara Mustafa Paşa; bir büyük saldırı gerçekleştirerek, bazı askeri mevzileri ele geçirdi. Ancak, Budin Beylerbeyi İbrahim Paşanın Sobieski kuvvetlerine yenilmesi, baskınların ardından ordu düzeninin bozulması ve Tuna ağzını tutmakla görevlendirilen Kırım Hanı'nın yeterli gayreti göstermemesi; büyük bir bozgunu **beraberinde getirdi**.

Nitekim 10 Ekim 1683'te Jean Sobieski, Parkanlar'dan (Ciğerdelen'den) eşine yazdığı mektubunda; "Bu seferde Tatarlar

yine yoktu. Yalnızca birkaç yüz kadar görüyorum yeni Kırım Hanı da **tıpkı** diğer eski han gibi bizimle savaşmak istemiyor.' diyordu.

Nazorat savollari va topshiriqlar:

1. Matnni o'qing va tarjima qiling.

2. Ajratilgan so'zlarni izohlang va ular ishtirokida gaplar tuzing.

3. Tarjima qiling. Tercüme edin.

1-Ders çalışırken muzik dinlemem.

>

2-Araba kullanırken gozluklerimi takarım.

>

3-Koksal yemek yerken devamlı konuşur.

>

4-Dışarı çıkarken şemsiyemi her zaman yanıma alırım.

>

5-Televizyon seyrederken birşeyler atıştırmayı severim.

>

6-Ben gazetemi kahvaltı yaparken okurum.

>

7-Her akşam yatarken dişlerimi fırçalarım.

>

8-Ben kışın bile yururken terlerim.

>

OSMANLI MEDRESELERİ

17. ve 18.yüzyıldaki batı dünyasında meydana gelen bilim sahasındaki gelişme ve değişmelere mukabil Osmanlı ulemasının ilgisi ne seviyedeydi? Acaba dünyadaki bu gelişmeler ne kadar takip ediliyordu? Eğitim sistemimizde bir eksiklik var mıydı? Medreseleri yürüyen hayata etkisi sınırlı bir kurum haline dönüştüren sebepler nelerdi?

Şüphesiz; bu gelişmeleri takip eden gerek ilmiye sınıfından, gerek de yönetici sınıfını teşkil eden ümeradan, süreci endişeyle karşılayan bir kesim bulunmaktaydı. Nitekim çok daha önceden batı dünyasının inkişafını gören Ömer Talib isimli Osmanlı aydını;

1625 yılında, zaman içinde kendisini haklı çıkaracak şu endişeleri ortaya koymaktaydı: "Şimdi Avrupalılar bütün dünyayı öğrendiler; gemileri her yere gönderiyorlar ve önemli limanları ele geçiriyorlar. Eskiden Hindistan, İndus ve Çin malları Süveyş'e gelir ve müslümanlar tarafından bütün dünyaya dağıtılırdı. Fakat şimdi bu mallar; Portekiz, Felemenk ve İngiliz gemileriyle Frengistan'a taşınıyor ve oradan bütün dünyaya dağıtılıyor. Kendilerinin ihtiyaç duydukları şeyleri İstanbul'a, diğer İslam ülkelerine getiriyorlar ve fiyatlarının beş katına satıp para kazanıyorlar. Osmanlı Devleti, Yemen kıyılarını ve oradan geçen ticareti ele geçirmelidir; aksi halde çok geçmeden Avrupalılar İslam ülkelerine hükmedecekler."

Osmanlı'nın batıdan geri kalması ve bu medeniyete bağlı toplumlara karşı üstünlüğünü yitirmiş olmasının sebeplerini, öncelikle eğitim alanında gösterdiği zaaflarda aramak gerekir.

Selçuklular döneminde; devletine itaatkar, hükümdarına bağlı bir anlayışı yerleştirmek amacıyla açılan «Nizamiye Medreseleri», fen bilimleri ile dini bilimleri birleştiren bir müfredata sahipti. Gazali'nin, Orta Çağ'ın bu muazzam üniversitelerinin öğrenim programları ve uygulamalarına, görüş ve düşünceleriyle doğrudan katkısı vardı. Yaygın ve kaliteli eğitim kurumları olarak; başta Semerkant, Rey ve Bağdat gibi büyük yerleşim birimlerinde önemli vazifeler gördü. Sünni-İslam geleneğine bağlı, uyumlu insan yetiştiren bu müessese; eğitim ve öğretim açısından daha sonraki İslam devletlerine model teşkil etti. Devletle barışık, muti insan yetiştirme hedefi büyük ölçüde gerçekleştirildi.

Başarılı ve örnek eğitim kurumu olma özelliğini, Osmanlı Devleti'nde de sürdüren medreseler; yine de şehirli, zeki ve seçkin az sayıda insana hitap etmekteydi. Tüm imparatorluk topraklarında hizmet veren bir eğitim kurumu haline getirilemedi. Örnek olarak Arnavutluk verilebilir. İslam dinini çok yüce duygularla kabul eden Arnavutlara; onları manevi nüfuz altına alacak yeterli medreseler açılmamış ve o bölgenin insanları Bektaşî babalarına terk edilmişti.

Medrese, halkın genelini eğitemeyeceğini düşünerek; 32 farz, 54 farz ve basit ilmiyal bilgileriyle yetineceği bir program

yürütmekteydi. Öte yandan başlangıçta medreseler; yürüyen hayata yönelik bilgi birikimiyle, araştırma ve düşünme faaliyetlerinin muhkem merkezleriydi. Nitekim Davud-i Kayseri'nin İznik'te oluşturduğu ilk Osmanlı medresesinden Fatih'in kurduğu Sahn-ı Seman medreseleri ve Osmanlı medrese geleneğinin zirvesi kabul edilen Süleymaniye Medreseleri; bilimi, akideyi, ahlakı, teori ve pratiği birleştiren bir anlayışla öğrencileri donatıyor, bilgi üretme merkezleri olarak faaliyet gösteriyordu.

Katip Çelebi; "Ulu Osmanlı Devleti'nin ilk çağlarından Sultan Süleyman Han zamanına gelinceye dek, hikmet ile şariat ilimlerini birleştiren gerçek alimler meşhurdu. Ebu'l-feth Sultan Mehmed Han «Semaniye Medreseleri»ni yaptırıp kanuna göre iş görölüp okutulsun diye, vakfiyesinde yazmış ve Haşiye-i Tecrid ve Şerh-i Mevakıf derslerinin okutulmasını bildirmişti. Sonra gelenler; bu dersler felsefiyattır diye kaldırıp Hidaye ve Ekmel derslerini okutmayı akla uygun gördüler. Yalnız bunlarla yetinmek akla uygun olmadığı için ne felsefiyat kaldı ne Hidaye kaldı, ne Ekmel! Bununla Osmanlı ülkesinde ilim pazarına kesat gelip, bunları okutacak olanların kökü kurumaya yüz tuttu:'

Ayrıca Katip Çelebi, Keşfü'z-Zünun'da Osmanlı medreselerinde ilm-i hikmet ve felsefenin 16. asrın sonlarına kadar okutulduğunu ve buna dair; Molla Fenari'nin, Kadızade-i Rumi'nin, Hocaşade'nin, Ali Kuşçu'nun, Müeyyedzade Abdurrahman'ın, Mirim Çelebi'nin, İbn-i Kemal'in ve Kınalızade Ali Efendi'nin eserleri bulunduğunu kaydetmektedir. Bazı şeyhülislamların; dini akidelere ters düştüğünü iddia ederek felsefe eğitimini yasakladıklarını, bunun da Osmanlı medreselerinin fikri bakımdan gerilemesine sebep olduğunu yazmaktadır.

Nazorat savollari va topshiriqlar:

1. Matnni o'qing va tarjima qiling.
2. Matndagi vazıfadosh shakllarnı izohlang.
3. Aşağıdaki yarım bırakılan atasözlerini uygun olacak şekilde tamamlayınız. Daha sonra da kullandığınız ekin hangi türde fiilimsi olduğunu yazınız.

- 1) Bir göz ağlar..... öbür göz gülemez.
- 2) Denize düş..... yılanı sarılır.
- 3) Gün doğ..... neler doğar.
- 4) Almadan ver..... Allah'a mahsustur.
- 5) Araba devril..... yol gösteren çok olur.
- 6) Arı bal al..... çiçeği iyi bilir.
- 7) Harman döv..... keçinin işi değil.
- 8) Üzüm üzüme bak..... baka.... kararır.
- 9) Bin ölç..... bir biçmeli.
- 10) Bir vur.....la ağaç devrilmez.

SANAYİ İNKILABI VE OSMANLI

Osmanlı Devleti'nde Tanzimat'la beraber (1839-1876) sanayi alanında önemli sayılabilecek atılımların yapıldığı bilinmektedir. Osmanlı yöneticilerinin, topraklarını koruma adına, Batı Avrupa ülkeleriyle amansız bir rekabeti sürdürmeye çalıştığı bu süreçte; rakiplerinin esaslı atılımlarının farkında olarak Tanzimat aydınlarının da desteğiyle, toparlanma ve devlet yapısını yeniden şekillendirme gayreti içerisinde oldukları bilinmektedir. Osmanlı Devleti; İngiltere'deki büyük sanayileşme hareketinden biraz önce, daha çok askeri alanda yoğunlaşan ve Avrupa ile rekabeti mümkün kılacak seviyede imalathanelere sahipti. Sanayi İnkılabı, Osmanlı Devleti'nin öncelikle kağıt ve kumaş sanayisinin sarsıntı geçirmesine sebep oldu. Her iki sektörde de gereken adımlar atılamadı ve günün ihtiyaçlarını karşılayacak boyutta işletmeler ve fabrikalar oluşturulamadı. III. Selim döneminde, 1805 yılında Beykoz'da bir kumaş fabrikası ile Boğaziçi'nde bir kağıt fabrikası kurularak sanayi alanında sınırlı da olsa bir ilerleme sağlandı. 1827 yılında Eyüp'te bir iplik fabrikası, 1830 yılında Beykoz'da modern bir tabakhane ve ayakkabı imalathanesi kuruldu. Tophane civarında tomruk bıçkı tesisi hizmete girdi. Tophane'de bakır haddehanesi çalıştırılmaya başlandı. 1840 yıllarında Tophane'deki top döküm tesisi ve tüfekhane, hayvan gücü yerine buhar makinesiyle çalışır hale dönüştürüldü.

Zeytinburnu demir tesisleri, izabe (eritme) fırınından hemen her türlü ihtiyaç maddeleri imalathanelerine kadar çeşitli birimlerden oluşuyordu. Hemen yanı başında ise, bu işletmelerde çalışacak vasıfta elemanlar yetiştirmek amacıyla bir teknik okul kurulmuştu. Zeytinburnu'ndaki bu sanayi tesislerinin çevresinde; ayrıca bir iplik ve kumaş fabrikası, bir basmahane ve ikinci bir demir izabe fırını bulunmaktaydı. Bu işletmelerin yanı başında ise küçük buharlı gemilerin inşası için bir tersane oluşturulmuştu.

1840'lı yıllarda Hereke'de ipek iplik dokuma fabrikası kuruldu. Görüldüğü gibi daha çok İstanbul ve çevresinde oluşturulan yeni sanayi işletmeleri, Batı'nın buhar teknolojileriyle çalışan fabrika ve işletmeleriyle boy ölçüşemeyecek seviyedeydi. Ancak arka arkaya sürdürülmek zorunda olunan müdafaa savaşları gailelerine rağmen yine de sanayi yatırımları devletin gündemindeydi. idareciler; bu alandaki acil eksikleri gidermek üzere, eldeki imkanlar nisbetinde çaba göstermekteydi.

Öte yandan İstanbul dışında da bazı sanayi tesisleri faaliyet halindeydi. Osmanlı döneminin sınırlı sayıdaki bu işletmeleri arasında; İzmit kağıt fabrikası, Bursa mensucat fabrikası, Balıkesir aba fabrikası, bugün Bulgaristan sınırları içinde bulunan Samako'daki top güllesi üretilen dökümhane ve çuha fabrikası ile İslimiye'deki yün ve iplik fabrikası sayılabilir. Ne yazık ki, yoğun emek ve sermaye ile kurulan bu fabrikalar; çağın gereklerine uygun bir biçimde geliştirilemediği gibi, iyi de işletilemedi. Makine, yedek parça, mühendis, kalifiye eleman ve uzman işletmeci açısından dışarıya bağımlı kalındı. Nihayet bu işletmelerden Feshane, Baruthane, Hereke dokuma ve Paşabahçe cam fabrikaları hariç, diğerleri ilgisizlik ve kötü yönetilme sonucunda kepenk kapatmak zorunda kaldılar.

Sanayi İnkılabının dünya genelinde lokomotif sektörü olan dokumacılık, Osmanlı'da öteden beri güçlü ve milletlerarası etkinlikte bir sektördü. Özel sektör de ilk büyük yatırımlarını bu alanda gerçekleştirmişti. 1838 yılında sadece Bursa'da 50 kadar ipek fabrikası bulunmakta ve bu işletmelerde 4500 işçi istihdam edilmekteydi. Ege Bölgesi'nde daha çok dokuma alanında ve

yabancı sermayenin öncülüğünde kurulan boyama ağırlıklı fabrikalar, bir süre sonra yerli esnaf loncalarının muhalefeti yüzünden kapanmak zorunda kaldı. Öte yandan, Ege Bölgesi'ne ekonomik canlılık kazandıran dokuma işletmeleri; kapitülasyonlar çerçevesinde oluşturulan ithalat rejimine bağlı olarak düşük gümrüklerin Batılı firmalara sağladığı avantajlar karşısında rekabet gücünü koruyamayarak ortadan kalktı.

Her şeye rağmen çağının en büyük devletlerinden biri olan Osmanlı, iç ve dış sebeplerle Batı'nın gerçekleştirdiği cesamette bir sanayi inkılabını gerçekleştiremedi. Bunun yanı sıra, orta ölçekli ve irili ufaklı el tezgahları da geliştirilemedi. Bunun sonucu olarak Osmanlı ekonomisi; Batılı ülkelerin gümrüklere yığdığı ucuz, çeşitli ve kaliteli ürünlerin baskısı altına girdi. Kısacası Osmanlı Devleti; birliğini koruma, sınırlarında istikrarlı bir yapı oluşturma mücadelesinde rakiplerinden askeri, teknik ve bilhassa ekonomik olarak geride kaldı.

Nazorat savollari va topshiriqlar:

1. Matnni o'qing va tarjima qiling.

2. Matnga bog'liq savollar tuzing.

3. –INCA, “-digi zaman”, “-acaği zaman”. qo‘shimchasi bilan gaplarni birlashtiring. –INCA, “-digi zaman”, “-acaği zaman”. ekiyle cümleleri birleştirin.

Örnek: Ben eve geldim. O zaman Ahmet uyuyordu. = Ben eve geldigim zaman Ahmet uyuyordu.

1) O dogdu. O zaman kolunda buyuk bir ben vardı.. >

.....

2) O gelecek. Bu konuyu o zaman konuşuruz. >

.....

3) Bebek erken kalkıyor. O zaman cok nazlanıyor. >

.....

4) Ben onu gorecegim. O zaman ona soylerim. >

.....

5) Ben gelecegim. O zaman size haber veririm. >

.....

- 6) Tam televizyonu acacağım. O anda elektrikler gitti. >
.....
- 7) Kahvaltı yapacak. O zaman erken kalkar. >
.....
- 8) Öğretmen sınav yapacak. O zaman önceden haber verir. >
.....
- 9) Türkiye'yi arayacaksın. O zaman önce bu kodu çeviriyorsun. >
.....
- 10) Baban gelecek. O zaman beni arasın. >
.....
- 11) Gazeteyi oku. Sonra yerine koyarsın. >
.....
- 12) Maaşımı alacağım. O zaman ben ısmarlarım. >
.....
- 13) Olayı duydum. Sonra hemen geldim. >
.....
- 14) Beni gordu. Sonra ağlamaya başladı. >
.....
- 15) Çikolata verdim. Sonra çok mutlu oldu. >
.....

FRANSIZ İNKİLABI

Fransız İnkılabı'nın etkili isimlerinden ve Jakoben kanadının en önemli liderlerinden Maximilien Robespierre, iyi bir avukat ve inandıklarını sonuna kadar müdafaa etmekten çekinmeyen karizmatik bir siyasetçiydi. Devrimin yayılması, kökleşmesi ve demokrasinin yerleşmesi için; zor ve zorbalık yöntemine müracaat etmekten çekinmemekteydi. Bu yönüyle daha ılımlı sayılan Jirondenlerden ve kral taraftarlarından ayrılmaktaydı. Paris halkı onu; bozulmaz, satın alınamaz, yıkılamaz anlamına gelen «Incorruptible» lakabıyla anmaktaydı. Onun etkili olduğu yıllarda, çok sayıda muhalif bertaraf edildi.

16. Louis eski gücünü tekrar kazanma adına bazı girişimlerde bulunarak başa geçmek isteyince, Ocak 1794'te yargılandı ve mecliste yapılan oylama sonrasında eşi Maria Antoniette ile birlikte

giyotine gönderildi. Voltaire'nin Brütüs'ünden ilham alınarak ortaya konan aşağıdaki şiirler; ihtilali yapanların, monarşiye nefretlerinin boyutlarını ortaya koymaktaydı: "Eğer Fransızlar arasında bir hain varsa ki, Louis'i arasın ve bir efendi istesin .. . Bu hain azaplar içinde gebersin, Kabahatli kemikleri rüzgara atılsın, Aramızda kalacak olan adı, Fransa'nın nefret ettiği kral adından fena olsun."

Ancak, Georges Jacques Danton ve Desmoulins'in liderlik ettiği ılımlı ve uzlaşmacı Jironde'ler; Robespierre'nin liderliğindeki devrimcilerin, güç kullanmadaki **pervasızlıklarına** karşı çıkıyordu. Dengelerin bozulmasıyla birlikte; hem devrimi yapanlar hem de kral yanlıları arasında kanlı mücadeleler meydana geldi. İhtilaflar ve güç mücadeleleri sadece Jakobenler ve Jironde'ler arasında yaşanmadı. «Devrim kendi çocuklarını yer.» ifadesi istikametinde aynı gruptakiler arasında, özellikle de Jakobenlerin kendi içinde, **amansız** kanlı hesaplaşmalar yaşandı. Kral Louis'in idamının ardından artan çekişmeler; Georges Jacques Danton ve Desmoulins'i ve ardından Robespierre'yi de giyotinle idam edilenler arasına kattı. Böylece; Montesquieu, Rousseau, John Locke gibi aydınların öğretilerinin halk tarafından algılanışının çok farklılıklar arz ettiği, son derece **masum hak talepleriyle** ve masum sloganlarla ortaya konulan tepkilerin, dramatik bazı gelişmelere de yol açabileceği görülmüş oldu.

Fikirleriyle ihtilalin gerçekleşmesinde en etkili müelliflerden J. J. Rousseau'ya göre; "Hakimiyetin asli sahibi olan millet; kendisini temsil eden bütün devlet memurlarından yetkilerini gereği gibi kullanmadıkları takdirde, verdiği **vekaleti** geri alabilir.

Yine J.Locke da **iktidara** karşı «direnme ve devrim hakkı»nı meşru **addetmektedir**. J.Locke'un; "Mutlak iktidar; insanı, tabii yaşama halinden daha kötü bir duruma sokar ki bu arzulanan bir hal değildir. Hakimiyetin kendisine niçin verildiğini unutan iktidara karşı ayaklanma meşriidir." görüşleri maksadını aşarak hayata geçirildi.

Konsüllük dönemi ve tekrar gelen imparatorluk idaresi, 1791-1815 yılları arasındaki devrin siyasi karışıklığına işaret etmektedir. 1799 yılında, inkılap sırasında genç bir subay olan Napolyon

Bonapart darbe ile başa geçti. Dünya tarihinin en önemli askeri ve siyasi kişiliklerinden biri olan Napolyon; ömrü boyunca **devrimin** yayılması **adına çalıştı** ve bu uğurda Avusturya-Macaristan İmparatorluğu, İngiltere ve Rusya ile başarılı askeri mücadelelerde bulundu.

1801 yılında Napolyon, İtalyayı zaptetti. Napolyon Bonapart, 1804 yılında, Notre Dame Katedrali'nde; Fransa Cumhurbaşkanı, İtalya Kralı ve General unvanlarıyla İmparatorluk tacını giydi. Bir aralık İngiltere'nin sömürgelerine giden yolları kontrol etmek amacıyla, Mısır'ı işgal ettiyse de Osmanlıların **mukavemeti**, İngiltere ve Rusya'nın da Osmanlıların yanında yer alması neticesinde Mısır'dan ve Akka'dan **çekilmek** zorunda kaldı. Napolyon'un yıldızının sönmesine yol açan en önemli gelişme, Rusya seferinde ordusunun soğuktan büyük kayıplara **uğraması** oldu. Elbe sürgününün ardından Paris'te yönetimi tekrar ele geçirdiyse de 1815 yılı Haziran ayında İngiltere ve Prusya kuvvetleri tarafından Waterloo Savaşı'nda büyük bir **yenilgiye uğradı**. Paris'e dönünce tahtına ikinci kez veda etmek zorunda kaldı.

Amerika'ya kaçmak istedi, ancak bunu başaramadı ve İngilizlere teslim oldu. İngilizler onu Atlantik'teki Saint Helena adasına götürdü. Son yıllarını bu küçük adada geçiren Napolyon, Mayıs 1821'de 51 yaşındayken öldü.

Nazorat savollari va topshiriqlar:

1. Matnni o'qing va tarjima qiling.
2. Ajratilgan so'zlarni izohlang va ular ishtirokida gaplar tuzing.
3. -...-AR ...-MAZ qo'shimchasi bilan gaplarni birlashtiring. -...-AR ...-MAZ ekiyle cümleleri birləştirin.

1) Odevlerini yaptı ve hemen yattı. >

.....

2) Beni gordu ve hemen kactı. >

.....

3) Yemegini yedi ve hemen dışarı çıktı. >

.....

4) Annesi odadan çıktı ve çocuk hemen ağlamaya başladı. >

.....

5) Dersler bitti ve o hemen eve gitti.. >

.....

6) Haberi duydum ve hemen geldim. >

.....

4. “-dığınan beri” qo‘shimchasi bilan gaplarni birlashtiring. “-dığınan beri” ekiyle cümleleri birleştirin.

Universiteden mezun oldu. O günden beri onu hiç gormedim. >

.....

İstanbul’a gitti. O günden beri hiç aramadı. >

O geldi. O andan beri odasından çıkmadı. >

Köpeği oldu. O günden beri kimseyle konuşmuyor. >

Müdür oldu. O günden beri bize uğramıyor. >

Ben askerden geldim. O günden beri burada çalışıyorum. >

5. “-dıkça” qo‘shimchasi bilan gaplarni birlashtiring. “-dıkça” ekiyle cümleleri birleştirin.

1) Meyve yiyorum, kilo alıyorum >

.....

2) Onun günlüğünü okuyorum. + Onu daha iyi tanıyorum. >

.....

3) Spor yapıyorum. + Zayıflıyorum. >

.....

4) Soru coşuyorum. + Konuyu daha iyi anlıyorum. >

.....

5) Telefonla konuşuyorum. + Başım ağrıyor. >

.....

İZOHLİ LUG'AT

-A-

Abdal: Ermiş, Derviş

Abluka: Bir bölgenin dışarıyla bağlantısını kesme

Adaletname: Padişahların toplumsal düzeni sağlamak için yayınladıkları emir

Afaro: Papa ve Kiliseye karşı gelenlere, Kilise tarafından verilen Hristiyanlıktan çıkarma cezası

Ağnam: Koyun ve keçi cinsi küçükbaş hayvanlardan alınan vergi, Ağıl resmi

Ahilik: Anadolu'da sosyal dayanışmayı amaçlayan esnaf, zanaat gibi çalışma kollarını içine alan ocak

Ahkam Defteri: Osmanlılarda yasa, yargı ve tüzük niteliğinde olan kararların yazıldığı defter

Akçe: Osmanlı Devletinin para birimi olup gümüşten kesilirdi

Alemdar: Bayraktar. Bir birliğin bayrağını ve sancağını taşıyan asker

Altı Vergi: Duyun-u Umumiye'ye verilmiş altı vergi: İpek Tütün, Balık avı, tuz, içki ve damga pulu

Amire: Devlete ait olan, resmi, tersane-i amire

Anasır: Osmanlı Devleti'nde yaşayan çeşitli etnik unsurlar

Anayasa: Bir devletin temel kanunlarını, devletin yönetim şeklini, yasama, yürütme ve yargı güçlerinin nasıl kullanacağını gösteren, devletle halk arasındaki karşılıklı hak ve özgürlüklerini belirten ana kanun

Antlaşma: İki devlet veya devletler arasında yapılan yazılı sözleşmedir

Aristokrasi: Soylular topluluğu; ülkenin yönetimini soyluların yürütmesi, ayrıcalıklı kimseler

Arpalık: Askeri sınıfından olanlara ek gelir olarak verilen mal veya para

Arşidük: Avusturya'da imparator ailesi prenslerine verilen unvan

Arz Odası: Topkapı Sarayında padişahın elçileri ya da vezirazamı kabul ettiği salon

Asimilasyon: İki veya daha fazla sayıda toplum ya da grubun kültürlerinin giderek bütünleşmesi, yok olması

Aşar: Toprak ürünlerinden alınan onda bir oranında vergi. 1925'te kaldırıldı.

Ayan: Osmanlı Devletinde bir bölgenin ileri gelenleri, eşraf, toprak ağası

Avarız: Olağanüstü durumlarda halktan alınan vergi

Azap: Bekar Türk gençlerinden meydana getirilen piyade

Azınlık (Ekalliyet): İçinde yaşadıkları toplumda nüfusun büyük bir bölümünü oluşturan dil, din gibi etnik köken gibi özellikleriyle farklı olan kesim

Ayak Divanı: Osmanlılarda padişahın asker ve halkla görüştüğü divandır.

Ayguci (Üge): Eski Türklerde hükümdar olmadığı zamanlarda kurultaya başkanlık eden devlet görevlisi. Başvezir.

Ayrıcalık: Diğerlerinden üstün tutulma durumu

Azil: Görevden alma

=B=

Babıali: 19. yyda Osmanlı Devlet yönetiminin merkezi. Osmanlı Hükümeti. Kelime anlamı, Yüksek Kapı

Bac: Osmanlılarda pazarda alınıp satılan maldan alınan vergi. Bu işe bakana "Bac Emini" denirdi.

Barok: 17. ve 18. yüzyıllarda Avrupa'da görülen sanat akımı

Balyos: Osmanlı Devletinde Venedik elçilerine verilen ad

Baklava Alayı: Her Ramazanın 15. günü saray mutfağından yeniçerilere baklava verilirken yapılan tören

Bedesten: İçinde değerli eşya alınıp satılan kapılan çarşı

Bennak Vergisi: Osmanlılarda evlilik vergisidir.

Berat: Osmanlı Devletinde bir göreve tayin ya da unvan verilmesi nedeniyle verilen ferman

Beylerbeyi: Eyalet valisi, Askeri-idari amir. Orgenerallik rütbesine denk derece

Beç: Osmanlıların Viyana'ya verdikleri ad

Beylerbeyi: Osmanlı Devleti'nde eyalet valisi

Beytülmal: Devlet hazinesi ve maliyesi demektir.

Beytülmal Emmini: Yerleşim yerinde kamuya ait çıkarları korumakla görevlidir.

Bimarhane: Daha ziyade akıl hastalarının tedavi edildiği hastanelerdir.

Birun: Osmanlılarda divan toplantılarının yapıldığı ve padişahın resmi hayatının geçtiği sarayın dış bölümüne verilen isimdir.

Boy: Ortak bir sosyal düzen içinde bir arada yaşayan, aynı soydan insanların meydana getirdiği topluluk.

Burç: Kale duvarlarındaki savunma kulelerine verilen isimdir.

Birun: Topkapı Sarayının Enderun dışında kalan bölümü

Burjuva: Şehirlerde yaşayan orta sınıf olan kimse, kent soylu

Bürokrat: Devlet dairesinde çalışan üst düzey görevli

=C-Ç=

Cebeciler: Osmanlılarda silah bakım ve onarım işlerinden sorumluydu

Cebelü (Cebeli): Dirlik sahiplerinin sefer sırasında götürmekte zorunlu oldukları atlı asker

Celep: İstanbul'un et ihtiyacını karşılayan tüccarlar

Cenah: Ordunun merkeze göre iki yandan her biri

Cülüs: Padişahın tahta çıkması

Cülüs Bahşişi: Padişahların tahta çıkışlarında dağıttıkları bahşiş

Cihad: İslam Dini uğruna yapılan savaş

Cizvit: Katolik mezhebini koruyup yaymak amacıyla kurulan Hristiyan tarikatı

Cizye: Müslüman olmayanlardan alınan vergi

Cönk: Halk şairlerinin şiirlerini topladıkları defterler

Çelebi: Görgülü, terbiyeli, olgun kişi, Bektaşî ve Mevlevî pirlerinin en büyüğüne verilen unvan

Çiftbozan: Toprağını üst üste ekmeyen çiftçiden alınan ceza vergisi

Çift Resmi: Müslümanlara ait arazilerden alınan vergidir.

Çuhadar: Bir dairenin dışardaki ayak işlerine bakan kimse

=D=

Danışmend: Medrese öğrencisi

Darbhane-i Amire: Para basılan yer

Darülfünun: Osmanlı Devleti'nde 19. yyda açılan üniversite

Darüşşafak: Osmanlı Devleti'nde kimsesiz çocukların eğitimi için kurulmuş yatılı okul

Darüşşifa: Sağlık Yurdu, hastane

Defterdar: Osmanlılarda maliye bakanlığı görevini üstlenen divan üyesidir.

Demokrasi: Halkın egemenliğine dayanan yönetim şekli

Denge Politikası: Günün şartlarına göre güçlü devletlerden birinin tarafını tutma, duruma göre saf değiştirme

Derbent: İki dağ arasında bulunan geçit yeri, boğaz, önemli geçitlerin korunması için yapılan karakol

Derbentçi: Sınırdaki bulunan kaleleri, yolları koruyan görevli, Hristiyan olanlarına da Martolos denirdi.

Derviş: Herhangi bir tarikat şeyhine bağlanıp o tarikatın kurallarına göre nefsin terbiye eden kimse

Despotluk (Despotizm): Bir bölgeyi ya da ülkeyi zorla, baskıyla ve keyfi olarak yönetme anlayışı

Devalüasyon: Para değerinin, altın ve yabancı bir paraya göre, düşürülmesi

Devlet: Siyasal iktidarın örgütlenmesi ve belirlenmesi ile ilgili kuralların tümü

Devrim: Bir kurumun ya da toplumsal sistemi genellikle zor kullanarak yıkıp, yerine eskisinden farklı bir kurum ya da toplumsal sistem yaratma

Devşirme: Devlet hizmetlerinde ve Kapıkulu ocaklarında kullanılmak üzere Hristiyan çocukların, Türk-İslam Geleneklerine göre yetiştirilmesi

Dinar: İslam ülkelerinde altın para

Dizdar: Osmanlı'da kale kumandanı

Dirlik: Devlet memurları ve askerlere görevleri karşılığı verilen maaş veya toprak

Dirlik Sistemi: Türk-İslam devletlerinde toprağı işleme hakkının hizmet karşılığı kişilere verilmesi.

Divan: İslam devletlerinde devlet işlerinin görüşülüp karara bağlandığı kurul.

Divan-ı Ala: Anadolu Selçuklularda devlet işlerinin görüşüldüğü büyük divan.

Divanhümayun: Osmanlılarda devletin siyasi, ekonomik, askeri, mali sorunlarının tartışıldığı ve karara bağlandığı bir meclistir. Bu meclise Veziriazam, Kazasker, Nişancı, Kaptanı Derya, Defterdar, Yeniçeri ağası ve Şeyhülislam katılırdı. Büyük divan.

Divan-ı Mezalim: Türk-İslam devletlerinde itirazların yapıldığı ve sultan başkanlığında toplanan yüksek mahkeme.

Dogmatizim: Bir takım düşünceleri her zaman geçerli ve değişmez doğrular olarak kabul etmek

Düzek Akçesi: Yeniçeri ocağına katılan acemioğlanlara verilen para

Düyun-u Umumiye İdaresi: Genel Borçlar İdaresi

=E=

Egemenlik: Yönetme yetkisi, hakimiyet

Ekberiyet Sistemi: I. Ahmet zamanında çıkartılan ve hükümdar çocuklarından en yaşlısının tahta oturmasını emreden kanundur

Eklektik: Seçmecilik, Çeşitli görüşlerden seçilmiş fikirleri bir araya toplama

Emir: Vali, komutan, yönetici

Emir-i Arz: Türk-İslam devletlerinde ordunun maaşını verir ve ihtiyaçlarını karşılardı.

Emir-i Dad: Türk-İslam devletlerinde törelere dayanan mahkemelerden sorumlu yargıç.

Emir-il Sevahil: Türk-İslam devletlerinde deniz gücü komutanı.

Emir-ül Ümera: Türk-İslam devletlerinde kara kuvvetleri komutanıdır.

Enderun: Osmanlılarda devşirmelerin eğitim gördüğü ve devlet hazinesinin bulunduğu sarayın iç bölümüne verilen isimdir.

Ensar: Mekke'den Medine'ye göç eden Müslümanlara yardım eden Medinelilere verilen ad; yardımcı.

Esham Senedi: İç borçlanmaya gitmeyi sağlayan ve ilk olarak III. Mustafa döneminde kullanılan devlet tahvilidir.

Eşkinici: Selçuklularda haberleşmeden sorumlu görevlidir. Ulak.

Endüljans: Ortaçağ'da Katolik Kilisesi görevlilerince Hristiyan halktan alınan günahattan kurtulma belgesi

Engizisyon: Ortaçağ ve Yeniçağ'da Katolik Kilisesinin kendisine karşı gelenleri cezalandırmak için kurduğu dinsel nitelikli mahkemeler

Enterdi: Katoliklerde papanın bir ülkede dini hizmetleri durdurarak hükümdarı cezalandırması. Bir ülkeyi kralı ile birlikte dinden atmak.

Esham: III. Mustafa döneminde piyasaya sürülen borçlanma (istikraz) kuponları. Hisse senedi.

Eşraf: Bir bölgenin zenginleri, ileri gelenleri

Evkaf: Vakıflar

Evlad-ı Fatihan: Rumeli'nin fethi sırasında büyük yararlıkları görülen Türk halkı

Eyalet: Osmanlı Devleti'nde bir kaç vilayeti içine alan askeri ve sivil yönetim bölgesi

Et Meydanı: İstanbul, Aksaray'da Yeniçerilere et dağıtılan ve kazan kaldırdıkları bölge

Etnik: Soy, köken, milletle ilgili olan

=F=

Feodalite (Derebeylik): Ortaçağ'da toprağı ve yaşayan köylüleri bir kişinin malı sayan rejim

Ferman: Padişahlar tarafından her hangi bir konuda yazılan buyruk

Fetih: Bir bölgeyi veya ülkeyi savaşarak almak

Fetva: Şeyhülislamın görüşü

Fıkıh: İslam hukuku

Fırka: Tümen, siyasi parti, insan topluluğı

Firavun: Mısır hükümdarlarına verilen unvan.

Fresk: Duvarlara alçı üzerine yapılan resimler.

Fütüvvet: Yiğitlik, gençlik, cömertlik üzerine kurulmuş teşkilat. Dini özellikte esnaf birliğı

=G=

Ganimet: Savaşta düşmanlardan alınan her türlü eşya ve gereç

Galebe Divan: Elçi kabulü ve Kapıkulu ocaklarına ulufe dağıtılan gösterişli divan

Gayrimüslim: Müslüman olmayan

Garp Ocakları: Osmanlı Devleti'nde Trablusgarp, Tunus ve Cezayir için kullanılan bir terim

Gaza: İslam dinini korumak ve yaymak amacıyla yapılan her türlü mücadele

Gedik: Boşluk, eksiklik, güçlük. Esnafa dükkan açma izninin verilmesi

Gravür: Ağaç ya da madeni levhalar üzerine kazılarak yapılan resim.

Gulam: Türk-İslam devletlerinde tutsak ve köle çocuklarından asker yetiştirme sistemi. Osmanlılardaki devşirme sisteminin benzeridir.

=H=

Hacip: Türk-İslam devletlerinde hükümdar ve vezirden sonra gelen en yüksek rütbeli görevlidir.

Hadis: Hz. Muhammed'in söz ve davranışlarını inceleyen bilim

Halife: Hz. Muhammed'in vekili olarak Müslümanların lideri ve şeriatın koruyucusu olan kimse

Hammadde: İşlenmemiş, doğal halde bulunan madde (maden, ağaç, bitki)

Hanedan: Soylu ve büyük aile

Haraç: Müslüman olmayanların ödemekle yükümlü oldukları vergi, Toprak mülkiyetine dayalı

Harç: Resmi işlerde devlet veznesine ödenen para

Hars: Tarla sürme, kültür

Hassa: Hükümdara ait, Hazine-i Hassa: Padişah hazinesi, iş hazine

Hazine-i Amire: Türk-İslam devletlerinde devlet hazinesi.

Hat: Güzel yazı yazma sanatı

Hegemonya: Bir devletin bir başka devlet üzerinde kurduğu baskı, ikinci devletin bağımsızlığı yok gibi

Hendese: Medreselerde okutulan geometri

Hidiv: Osmanlı Devletine bağlı Mısır'ın yöneticilerine verilen unvan

Hisar: Sağlam surlarla çevrili küçük kale

Hiyerarşi: Makam sırası, derece düzeni, ast üst ilişkisi

Humbara: Havan Topuyla atılan demirden mermi. Humbaracı: Havan topunu kullanan asker sınıf

Hutbe: Hükümdarların her cuma namazından önce camide isminin okunması, Bağımsızlık sembolü

Hümanizm: 14. yyda ortaya çıkan felsefe, bilim ve sanat görüşü, insanlık sevgisi

Hümayun: Devlet ve saltanat sahibi padişaha ait olan, onunla ilgili olan

Hutbe: Cuma ve Bayram namazlarında okunan dua ve verilen öğüt, hükümdar adına okunan dua

=İ-İ=

Irakeyn: İki Irak demek, Bugünkü Irak; Irak-ı Arabi/İran'ın batısındaki dağlık bölge Irak-ı Acem denirdi

Islahat: Reform, iyileştirme, düzeltme

İaşe: Yedirip, içirme, bakma, besleme

İcma: Dini bir konuda ortak görüşe varma.

İfta: Yapılan işlerin şeriata uygun olup olmadığı konusunda görüş bildirme görevidir.

İhtis: Ruhsat vergisidir.

İcazet: Bilimde ve eğitimde öğrenimi tamamlayanlara verilen belge

İcmal: Özet, kısaltma

İçtimai: Toplumsal ve sosyal

İdadi: Lise derecesindeki okullara verilen ad

İhtilal: Büyük ve ani değişiklik, bir memleketin siyasi yapısını güç kullanarak ortadan kaldırma ve onun yerine yeni düzeni, gene kuvvete dayanarak yerleştirme

İhtisab: Osmanlıların klasik döneminde belediyenin işlevini yerine getiren yönetim birimi

İltizam: Vergilerden birini bedel karşılığında alma toplama yetkisi, toplayana da mültezim denirdi

İmarethane: Fakirlere ve öğrencilere yiyecek dağıtmak için kurulmuş hayır kurumu

İmtiyaz: Ayrıcalık

İnkılap: Değişme, bir durumdan başka bir duruma geçme toplum ve devlet hayatında kısa sürede meydana getirilen değişiklik

İptidai: İlkel, ilkokul

İskan: Yerleştirme, yer ve yurt kazandırma

İstihdam: İşsizleri iş sahibi yapma

İstihkam: Düşmana karşı savunmak için teş ve topraktan siper

İstikraz: Ödünç alma

İttifak: Birlikte hareket etmek üzere anlaşmak, bağlaşma, birleşme, birlik

İkta: Mülkiyeti devlete ait olan bir kısım toprak gelirinin bir hizmet karşılığı olarak bir kişiye verilmesi.

İkta Arazi: Savaşlarda yararlılık gösteren askerlere ve devlet görevlilerine ayrılan

İспенç: Osmanlılarda Müslüman olmayanlara ait arazilerden alınan vergidir.

İstifa Divanı: Türk-İslam devletlerinde devletin maliye işlerinden sorumlu divandır.

İşraf Divanı: Türk-İslam devletlerinde devletin adli ve idari işleri dışındaki devlet faaliyetlerini denetleyen divandır.

=K=

Kadı: Osmanlılarda hâkim ya da yargıca verilen isimdir.

Kadı Leşker: Türk-İslam devletlerinde askeri davalara bakan görevlidir.

Kafes Sistemi: I. Ahmet'ten itibaren şehzadelerin sancaklarda değilde sarayda eğitildiği sistemdir.

Kaime: Osmanlılarda bastırılan ilk kâğıt paradır.

Kapan Emni: Osmanlılarda çevreden gelen ürünlerin vergilendirilmesinden sorumludur.

Kaptan-ı Derya: Osmanlılarda donanma komutanı olan divan üyesidir.

Kast: Hint toplumunda sosyal sınıflar; sınıf, zümre, grup.

Kaime: Resmi kağıt, Kağıt para

Kakmacılık: Keresteyi birbirine bağlı motifler koyarak işleyen kimselerin yaptığı iş

Kalem: Osmanlılarda resmi evrakı hazırlayan ünite katiplerin çalıştığı yer

Kanunname: Osmanlı Devleti'nde özel ve kamu hukuka ait yayınlanan kanunlar

Kapan: Yiyecek ve giyecek ürünlerinin toptan satıldığı kapalı çarşılar

Karavela: Osmanlı deniz kuvvetlerinde kullanılan büyük savaş gemilerine verilen isim

Katedral: Çok büyük olan kilise

Kelam: İslam felsefesi.

Kervansaray: Yolcuların konakladığı büyük han

Kethüda: Bir yeri yönetme görevi kendisine verilmiş olan güvenilir kimse

Kıraat: Kuran'ı usul ve kaidesine göre okuma.

Koşuk: Müzik eşliğinde söylenen şiirler.

Kurgan: Türkistan'da tarihi mezarlara verilen isim; höyük.

Kurultay: Eski Türklerde devlet işlerinin görüşüldüğü meclis.

Kozmopolit: içinde değişik milletlerden kimseler bulunan topluluk

Koloni: Sömürge, göçmen topluluğu veya bu topluluğun yerleştiği yer

Kölemen: (Memluk) Eskiden kölelerden oluşan bir asker sınıfı

Külliye: Bir caminin çevresinde medrese, imaret, sebil, kitaplık, hastahane gibi yapıların bütünü

Kümbet: Türk-İslam devletlerinde sultanlar, melikler, beyler ve topluma hizmet etmiş önemli kişiler için yapılan anıt mezarlardır

Küttab: Katipler, Defterdar ve Nişancıya bağlı kalemelerde çalışan memurlar

=L=

Lala: Osmanlı şehzadelerinin eğitim ve öğretiminden sorumlu görevli

Levend: Osmanlı'da deniz askeri

Liberalizm: Serbestlik, özgürlük ve serbestliği esas olan siyasi ve ekonomik düzen

Liberalizm: Toplum ve devlette serbestliğin en geniş ölçüde uygulanmasını savunan siyasi ve iktisadi görüş

Lojistik: Askeri birliklerin hareketlerinde haberleşme, ikmal ve yol gibi hizmetleri sağlayan askeri bölüm

Lokata: Varisi olmayan mal veya mülkün devlet hazinesine girmesi

Lonca: Osmanlı esnaf teşkilatı, belli bir iş kolunda usta, kalfa ve çırakları içine alan dernek

=M=

Malkoç: Osmanlılarda akıncılar ocağının komutanı

Malikâne: Osmanlılarda üstün başarı gösteren devlet memurlarına verilen topraklardır.

Mecelle: Osmanlı tarihindeki ilk medeni kanundur.

Melik: Selçuklularda, yetiştirilmek amacıyla, eyaletlere idareci olarak gönderilen

Menşur: Onay, Onaylamak. Padişah tarafından verilen bir ferman türü
Merkantilizm: Ülkenin refahını sahip olduğu altın ve gümüş gibi değerli madenlere bağlayan iktisat öğretisi

Meşveret: Herhangi bir konuda danışma, görüş alışverişinde bulunma

Meşkhane: Osmanlı Devleti'nde müzik öğretilen kurum

Mezhep: Bir dinin görüş ve anlayış ayrılıkları nedeniyle ortaya çıkan kollardan her biri

Muhassıl: Vergi tahsildarı

Mutlakiyet: Egemenlik yetkisinin bir kişiye ait olduğu yönetim şekli

Mücerred: Osmanlılarda bekar Müslüman erkeklerden alınan vergidir

Mültezim: Devlete ait bir yerin gelirini açık arttırma ile üzerine alan kimse

Minyatür: Daha çok doğu ülkelerinde gelişen bir resim türü.

Miri: Türk-İslam devletlerinde ülke topraklarının devlet malı sayılmasıdır.

Monarşi: Miras yoluyla iktidarı elinde bulunduran kişi ve ona bağlı kişilerce devletin yönetim rejimi

Muhtesip: Çarşı ve pazar esnafını din kurallarına göre denetleyen görevli, belediye memuru

Müsadere: Osmanlı Devletinde her hangi bir kişiye ait mallara padişah adına el konulması

Müşir: Mareşal

Mütareke: Ateşkes, karşılıklı olarak silah bırakılması

Müzakere: Bir konuyla ilgili görüşme, danışma

Muhtariyet: Özerklik, bir topluluğun kendi kendine yönetme hakkı, bir takım imtiyazlarla yönetilen eyalet

Mülteci: İltica eden, sığınan

Mütareke: İki tarafın anlaşarak geçici bir süre için savaşı bırakmaları, silah bırakma, ateşkes

Müttefik: Biriyle söz ve güç birliği yapmış, antlaşma ile bağlı

Müzehip: Tezhip sanatı ile uğraşan kişilerdir.

=N=

Nahiye: Bucak, Mülki Yerleşme birimi

Naib: Vekil

Narh: Tüketiciyi korumak amacıyla özellikle ihtiyaç maddeleri için devletçe belirlenen fiyat

Nazır: Bakan

Nakkaş: Osmanlılarda minyatür sanatı ile uğraşanlara verilen isimdir.

Nişancı: Padişahın ferman ve beratlarını hazırlayan, yazışmalara bakan ve bunlara tuğra (padişah imzası) basan divan üyesidir.

Nizamiye Mahkemeleri: Osmanlılarda ilk kez Tanzimat Dönemi'nde Avrupa hukuk kurallarına göre işleyen mahkemedir.

Nezaret: Bakanlık, gözetim

Nizam-ı Cedit: Avrupa tarzında kurulmak istenen ordu, III. Selim'in Avrupa tarzı yaptığı yenilikler

Nizam-ı Alem: Dünya Düzeni

Nüve: Essas, öz

=O-Ö=

Ocaklık: Osmanlı'da miri arazi türü

Oligarşi: Devlet gücünün belli bir gruba, zümreye ait olması

Orta: Yeniçeri ocağında bölük

Otağ-ı Hümayun: Padişah çadırı

Örf: Gelenek, Örfi hukuk, geleneklere dayalı olarak konan kurallar

Örfi Hukuk: Padişahın siyasi iradesiyle oluşturduğu hukuk

Öşür: Onda bir, aşar; İslam hukukuna uygun olarak üründen alınan vergi

=P=

Panislamizm: İslam birliğini hedefleyen akım

Panslavizm: Slav birliğini amaçlayan düşünce

Pantürkizm: Türkçülük, Türk birliğini amaçlayan politik akım, Osmanlı'nın son dönemlerinde ortaya atıldı

Papa: Katolik mezhebinin lideri

Paşmaklık Arazisi: Osmanlılarda geliri padişah eşleri ve kızlarına ayrılan topraklardır.

Pençik Sistemi: Osmanlılarda savaşta ele geçirilen esirlerin beşte birinin asker olarak istihdam edildiği sistemdir.

Pervaneci: Türk-İslam devletlerinde iktaları dağıtır ve bu işle ilgili defterleri tutardı.

Polis: Yunancada şehir.

Parlamento: Kanun yapma (yasama), hükümeti denetleyen ve halk tarafından seçilen meclis

Payitaht: Başkent, taht şehri

Pençik: Asker yetiştirmek için savaş esirlerinden beşte bir oranında ayrılan acemi oğlan adaylarına verilen ad

Prototip: İlk örnek, ilk tip

=R=

Rasyonalizm: Akılcılık

Reaya: Bir hükümdarın yönetimi altındaki halk

Realizm: Gerçekçilik

Resm: Bazı iş ve eşyadan alınan vergi ve ya harç

Restore: Hırpalanmış eski bir eseri aslına uygun hale getirme

Risale: Belli bir konuya ayrılmış hacimce küçük kitap, mektup, broşür

Rüştiye: Ortaokul derecesinde olan eğitim kurumu

=S=

Sadrazam: Osmanlılarda padişahın yardımcısı, mutlak vekili ve padişahın sonra en yetkili kişidir.

Sagu: Ölen büyükler için söylenen ağıtlar.

Sahabe: Hz. Muhammed'in arkadaşları; ashap.

Sakalar: Osmanlılarda ordunun su ihtiyacını karşılayan destek birimidir.

Salyane: Türk-İslam devletlerinde özel yönetimli eyaletlerden alınan yıllık vergidir.

Serf: Orta Çağ Avrupası'nda toprağa bağlı olan köylü.

Sipahi: Atlı asker, süvari.

Sfenks: İnsan başlı, hayvan vücutlu heykeller.

Sahib-i Arz: Tımar ve zeamet sahipleri

Sancak: Bayrak, Osmanlı'da bir kaç kazadan meydana gelen yönetim birimi

Sanayi-i Nefise: Güzel sanatlar

Sekban: Osmanlı'da sınır boylarında görev yapan asker

Sentez: Birleştirme

Serasker: Veziriazam göreviyle yükümlü olmayan ve Osmanlı ordusunun komutanlığını yapan vezirin unvanı, Asakir-i Mansure-i Muhammediye ordusu komutanı

Serdar-ı Ekrem: Orduya başkumandanlık ettiği zaman sadrazama verilen unvan

Selef: nce gelen

Sikke: Madeni Para

Sosyal Devlet: Toplumun bütün meselelerini bizzat devletin müdahalesi ile çözmeyi benimseyen yöntem

Stratejik (Strateji): Önceden belirlenen hedefe varmak için izlenen yol, askeri konumu önemli olan yer

Sultani: 1908'den sonra Osmanlı ülkesinde bugünkü lise dengi öğrenim kurumu

Suhte: Medrese ğrencisi

Sbaşı: şehirlerin güvenlik işlerine bakan görevli

Sünnet: Hz. Muhammed'in davranışları.

Sipahi: Süvari

=ř=

şad: Eski Türklerde lke yönetiminde tecrübe kazanması için oymak ve boylara idareci olarak gönderilen, hükümdar soyundan gelen kişilere verilen unvandır.

şamanlık: Eski Türklerde din adamlığı.

şehname: Osmanlılarda padişahların hayatları ve yaptıklarını anlatan eserlere verilen isimdir.

şehremini: Osmanlılarda merkezde belediye işlerini yöneten devlet görevlisidir.

şehzade: Osmanlılarda padişahın erkek çocuklarına verilen isimdir.

şeyh: Arap kabile başkanı.

şeyhl-İşlam: Osmanlı devlet yönetiminde yapılan işlerin dine uygun olup olmadığına dair fetva veren divan üyesidir.

şihne: Türk-İşlam devletlerinde taşrada eyaletlerin başındaki görevli. Vali.

Şövalye: Orta Çağ Avrupası'nda asiller soyundan gelen savaşçı insan verilen ad.

Şadırvan: Camilerin avlusunda abdest almak için yapılmış üstü kubbe ve çadır biçiminde olan çeşme

Şark Meselesi: Osmanlı Devletini paylaşmak ve yıkmak amacına yönelik düşünce

Şahi: Büyük top

Şahane: Padişaha ait

Şehzade Alayı: Sancak Beyliği görevi ile İstanbul'dan ayrılan şehzadeye düzenlenen tören

Şer'i: İslami kurallara uygun yol, şer'i hukuk

Şifahane: Hastahane

Şura: Danışma kurulu

=T=

Tampon: Stratejik bakımdan iki rakip devletin arasında yer alan devlet

Tebaa: Bir devletin hükmü altında bulunan halk

Teorik: Uygulama dışında kalan, akla dayanılarak ileri sürülen düşünce

Teokrasi: Dine dayalı, esasları ve uygulanması dinden gelen devlet yönetimi

Taht Kadısı: Osmanlılarda başkent İstanbul'da adaleti sağlamakla görevli kişidir.

Tasavvuf: Dini tarikatlara akıl ve anlayışla değil, gönül ve sezîş yoluyla varmayı esas alan bir İslami felsefe.

Tefsir: Kuran'ı anlam bakımından hatmetmek ve ayetleri açıklamaktır.

Taassup: Bağnazlık, körü körüne bağlılık

Tasnif: Sınıflandırma

Tacir: Tüccar

Tenkid: Eleştiri

Tezhip: Kitap süsleme sanatı

Tahrir: Osmanlı Devletinde yeni fethedilen toprakların mülkiyet ve vergi oranlarını belirlemek amacıyla yürütülen yazım işlemi

Tekfur: Bizans döneminde vali düzeyinde olan yönetici

Tuluat: Sahnesiz ve metinsiz oynanan halk tiyatrosu

Tuğra: Osmanlı Padişahlarının imza yerine kullandıkları özel bir biçimi olan işaret

Tebaa: Uyruk, vatandaş

Teşrifat: Protokol

Totem: Tapılan bir hayvan ya da bitki.

Töre: Eski Türklerde, yazılı olmayan hukuk kuralları.

Tudun: Eski Türklerde vergi ve denetim işlerine bakan devlet görevlisi.

=U=

Uç: Sınır vilayetlerine verilen isim.

Ulak: Haberci.

Ulufe Divanı: Osmanlılarda yeniçerilerin maaşlarını dağıtan divandır

Ulema: Bilginler, din alimleri

Ulufe: Osmanlı Devletinde Kapıkulu askerlerine ve memurlara üç ayda bir ödenen maaş

Ümera: Beyler, amirler, üstsubaylar gibi emir verme yetkisine sahip olanlar

Uyruk: Devletin yönetimi altında bulunan kimse

=V=

Vakanüvis: Osmanlı Devleti'nde tarihi olayları yazmakla görevli devlet tarihçisi

Valide Sultan: Padişahın annesi

Vakıf: Hayır işine ayrılan para, mal

Veliahd: Hükümdarın halefi olan

Veraset: Kalıtım, irsiyet, mirasta hak sahibi olmak

Vezir-i azam: Büyük vezir, sadrazam, başbakan

Voyvoda: Osmanlı'da Eflak ve Boğdan Beylerine verilen unvan

Vassal: Bir senyöre bağlı olan ve itaat etmek görevini taşıyan daha küçük senyöre denir.

=Y=

Yenisaray: Topkapı Sarayı

Yeniçeri Ağası: Yeniçeri ocağının komutanı

Yörük: Yarı yerleşik Türk toplulukları

Yuğ: Cenaze Töreni

Yurtluk: Büyük köşk, malikane, bir yerin gelirinin ömür boyu bir kimseye tahsis edilmesi

=Z=

Zabit: Subay

Zaptiye: Osmanlı Devletinde toplum güvenliğini sağlamakla görevli askeri polis kuruluğu

Zaviye: Tekkenin küçüğü

Zeamet: Osmanlı'da dirlik arazilerinin bir bölümü geliri 20.000 ile 100.000 akçe arasındadır.

Zımmi: İslam devletinin hakimiyetini kabul etmiş ve cizye ödeyen Müslüman olmayan halk

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Meral.A. Kısa dünya tarihi. İstanbul, 2015.
2. Hamidov X., Turk tili : morfologiya.-Toshkent: ToshDSHI, 2011.
3. Xudayberganova Z., Hamidov X,. Turk tilining amaliy grammatikasi.-Toshkent: ToshDSHI, 2010.
4. Büyük Türkçe-Rusça Sözlük, Moskva, «Russkiy yazık», 1977. Multilingual, İstanbul, 1994.

MUNDARIJA:

SO‘Z BOSHI	2
SÜMERLER VE YAZI	4
DİĞER MEZOPOTAMYA MEDENİYETLERİ	6
MISIR MEDENİYETİ VE PİRAMİTLERİN SIRRI	8
GİRİT VE MİKEN MEDENİYETİ	9
ESKİ YUNAN'DA BİLİM VE FELSEFE	12
HİNT MEDENİYETİ	15
MODERN AVRUPA'NIN ÜÇ HABERCİSİ: MATBAA, BARUT VE PUSULA	17
MEDLER	18
PERSLER	20
SASANİLER (M.S. 224-651)	24
İSRAİLOGULLARI'NIN DÜNÜ VE BUGÜNÜ	26
İSKENDER'İN ASYA SEFERİ	28
BÜYÜK İSKENDER, ZÜLKARNEYN MİDİR?	31
BİZANS TARİHİ	33
ORTA ASYA'DA KURULAN İLK TÜRK-İSLAM DEVLETİ	
KARAHANLILAR	35
GAZNELİ DEVLETİ'NİN KURULUŞU	35
GAZNELİ MAHMUD VE HİNDİSTAN'IN FETHİ	38
BİRÜNİ	431
ALPARSLAN DÖNEMİ (1064-1072)	45
MALAZGİRT ZAFERİ (AGUSTOS 1071)	48
MELİKŞAH DÖNEMİ	50
CENGİZ HAN ORTA ASYA'DA	54
ALTIN ORDA HANLIĞI (1242-1502)	57
OSMAN GAZİ	60
KOSOVA SAVAŞI (AGUSTOS 1389)	62
İSTANBUL KUŞATMALARI (1395-1396)	64
NİGBOLU ZAFERİ (1396)	66
ANKARA SAVAŞI (28 TEMMUZ 1402)	69

FATİH VE İSTANBUL'UN FETHİ	71
İSTANBUL'UN FETHİNİN AVRUPA'DAKİ YANKILARI	74
CEM SULTAN HADİSESİ	76
CEM SULTAN'IN ESARET YILLARI	79
YAVUZ DÖNEMİ (1512-1520)	82
ÇALDIRAN SAVAŞI (1512)	84
OSMANLI'NIN EN GÜÇLÜ YILLARI	88
BELGRAT'IN FETHİ (1521)	90
MOHAÇ ZAFERİ (1526)	92
VİYANA SEFERİ (1529)	94
CERBE ZAFERİ (1560)	97
KIBRIS'IN FETHİ (1571)	99
OSMANLI-AVUSTURYA (1593-1606) SAVAŞLARI	103
COĞRAFİ KEŞİFLER ÖNCESİ AVRUPA	105
KRİSTOF KOLOMB VE AMERİKA'NIN KEŞFİ	106
AMERİGO VESPUCCI	113
GÜNEY AMERİKA'NIN KEŞFİ	115
LEONARDO DA VINCI, MİCHELANGELO VE RAFFAELLO	117
OSMANLI DEVLETİ'NİN DURAKLAMA İÇİNE GİRMESİ	119
YENİÇERİ OCAGI'NIN BOZULMASI	121
DURAKLAMA DÖNEMİ (1579-1699)	122
CELALİ İSYANLARI	124
II.VİYANA KUŞATMASI	125
OSMANLI MEDRESELERİ	127
SANAYİ İNKILABI VE OSMANLI	130
FRANSIZ İNKİLABI	133
İZOHLİ LUG'AT	137
FOYDALANILGAN ADABİYOTLAR RO'YXATI	154

[illegible]

[illegible]

SARVARA TASHALIYEVA

**TURK TILIDA
MATNLAR TO‘PLAMI
(o‘quv qo‘llanma)**

S.Tashaliyeva. Turk tilida matnlar to‘plami. O‘quv qo‘llanma. –
Toshkent, 2021. –178 bet

Mas’ul muharrir:

P.U.Kenjayeve

Toshkent davlat sharqshunoslik universiteti “Turk filologiyasi” kafedrasida
dotsenti, filologiya fanlari doktori

Taqrizchilar:

X. Imomova

Toshkent davlat sharqshunoslik universiteti “Turk filologiyasi” kafedrasida
dotsenti, PHD

A.Tilavov

A. Navoiy nomidagi Toshkent davlat o‘zbek tili va adabiyoti universiteti
“Folklor va dialektologiya” kafedrasida dotsenti, filologiya fanlari nomzodi

Ushbu o‘quv qo‘llanma Toshkent davlat sharqshunoslik universiteti
o‘quv-uslubiy kengashida muhokama qilingan va nashrga tavsiya etilgan.

Bayonnoma №2,.07.10.2021

Bosilgan ruxsat etildi: 30.11.2021
Bichimi 60x84 1/16 Shartli 10 b.t.
50 nusxada bosildi. Buyurtma №
Toshkent davlat sharqshunoslik
universitetining kichik bosmaxonasi.
Toshkent, Amir Temur ko‘chasi, 20.

© Toshkent davlat sharqshunoslik universiteti, 2021